

Prisen å betale for et familieliv?

En kvalitativ studie av hvordan diskurser om økonomi og familieliv påvirker
voldsutsatte kvinners samliv og bruddprosesser med en voldsutøvende partner

Tone Blomquist Withbro-Svendsen

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i familieterapi og systemisk praksis

Antall ord: 26187

Dato: 26.05.2023

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Formålet med denne studien har vært å se nærmere på hvordan voldsutsatte kvinners forhold til økonomi påvirker beslutningen om brudd fra voldelig partner. Det ble også sett nærmere på hvordan voldsutsatte opplever at hjelpeapparat og samfunnet, forholder seg til dem i bruddfasen.

Problemstillingen for studien var: *«Hvilke diskurser om økonomi og familieliv legitimerer vold?»*

Fire kvinner ble intervjuet i studien, ved hjelp av kvalitativt semi-strukturert forskningsintervju. Gjennom foucauldiansk-inspirert diskursanalyse av empirien, fant jeg tre overordnede diskurser om familieliv som legitimerer vold i nær relasjon, spesielt økonomisk vold:

1. Pliktdiskursen «Den som er med på leken, må tåle steken», handler om oppfatningen om at det er kvinners plikt å holde familien sammen, uavhengig om det oppleves vold i samlivet eller ikke. Dette legger press på kvinner, og det å skulle forlate en voldelig partner gjør dette presset større. Den internaliserte forventningen fra samfunnet om å være utholdende, en god partner og mor, gjør at mange kvinner blir værende i destruktive relasjoner, selv om det innebærer å sette seg selv i fare.
2. Kjønnssdiskursen «Menn slipper lettere unna», innebærer at menn har en privilegert posisjon i samfunnet, og at de derfor slipper unna med mer. Rådgivning og hjelp fra hjelpeapparatet og samfunnet rundt voldsutsatte kvinner er av stor betydning, og kvinnene erfarer at den ofte er utilstrekkelig og til liten nytte. Det oppleves maktesløst for kvinnene når hjelpeapparatet lar voldsutøvende menn slippe lettere unna, både med voldshandlinger, dårligere barneomsorg og økonomisk utnyttelse.
3. Den moralske diskursen «Bare grådige mennesker er opptatt av penger», som handler om at nøysomhet og det å ikke virke grådig, kan føre til unødvendig tap av verdier både i samliv og ved samlivsbrudd. Det å ikke ville fremstå «som en som bare

er opptatt av penger» er en viktig verdi og dyd. Det å vokse opp med lite penger, gir unyttig økonomisk kompetanse i møte med en voldsutøvende partner. Å ha kompetanse på å klare seg med lite, gjør at økonomiske krav og forventninger kan være små. Dette legger til rette for økonomisk utnyttelse.

Diskursfunnene diskuteres opp mot tre tematiske begreper som ble identifisert i analysearbeidet; «*pastormakt*», «*skam*» og «*fattigdom*». Studien har en systemisk tilnærming, og teori om makt, diskurser, vold, samfunnsøkonomi, skam og samfunnsansvar har en sentral plass i teoridel og diskusjonsdel for å underbygge empirien.

Veileder for masteroppgaven: Anne Kyong Sook Øfsti.

Nøkkelord: makt, vold i nær relasjon, økonomisk ulikhet, diskurser om familieliv, økonomiske diskurser, og samfunnsansvar

Abstract

The purpose of this study has been to examine how the economic knowledge of women who have experienced violence affects their decision to leave an abusive partner. The study also explores how victims of violence perceive the support systems and society's response during the process of leaving the abusive relationship.

The research question for this study was: *“What discourses about economy and family life legitimize violence?”*

Four women were interviewed using qualitative semi-structured research interviews. Through a Foucauldian-inspired discourse analysis of the empirical data, I identified three overarching discourses about family life that legitimize violence in close relationships, particularly economic violence:

1. The Duty Discourse “If you're in the game, you must endure the consequences”. This discourse revolves around the belief that it is a woman's duty to keep the family together, regardless of experiencing violence in the relationship. This puts pressure on women, and leaving a violent partner intensifies this pressure. The internalized societal expectation of endurance, being a good partner and mother, causes many women to remain in destructive relationships, even if it puts their own safety at risk.
2. The Gender Discourse “Men get away more easily”. This discourse highlights the privileged position that men hold in society, allowing them to escape consequences more easily. Counseling and assistance from support systems and society are crucial for victims of violence, but women often perceive these resources as insufficient and unhelpful. It feels disempowering for women when support systems allow perpetrators to get away more easily with their violent actions, neglectful parenting, and economic exploitation.

3. The Moral Discourse “Only greedy people care about money”. This discourse focuses on the idea that frugality and avoiding the appearance of greed, can lead to unnecessary loss of value both within relationships and during separations. Not wanting to be perceived as someone solely concerned with money is an important value and virtue. Growing up with limited financial resources results in inadequate financial competence when confronted with an abusive partner. Having the ability to make do with very little sets the stage for economic exploitation.

The findings of these discourses are discussed in relation to three thematic concepts identified in the analysis: “pastoral power”, “shame” and “poverty”. The study adopts a systemic approach, incorporating theories of power, discourses, violence, socioeconomics, shame, and social responsibility, which play a central role in the theoretical framework and discussion to support the empirical findings.

This thesis has been supervised by Anne Kyong Sook Øfsti.

Key words: power, intimate partner violence, equality, family life discourses, economic discourses, and social responsibility

Forord

Nå settes punktum for denne masteroppgaven, som vil si at også masterløpet i familierapi og systemisk praksis på VID fullføres. Det kjennes stort å fullføre utdanningen som har vært både spennende, krevende og perspektivutvidende, for en som har vold i nær relasjoner som praksisfelt. Jeg har lært så utrolig mye, på så mange plan, disse studieårene!

Et masterløp ved siden av full jobb, hadde ikke vært mulig å få til uten at min arbeidsgiver hadde latt det så raust gjennomføres – så tusen takk til sjef Heidi, og til alle mine gode kollegaer for støtte og inspirasjon.

En stor, stor takk til veileder Anne Kyong Sook Øfsti for utholdenhet og tålmodighet med meg. Du har gitt meg inspirasjon til å bli opptatt av diskursene og de marginale stemmene både gjennom studieløpet, og gjennom arbeidet med selve masteroppgaven.

Uten informantene mine, hadde det ikke vært mulig å få til dette forskningsprosjektet, - en ærbødig takk for at dere stilte tiden og livsfortellingene deres til min disposisjon.

Tusen takk til foreldrene mine som har støttet meg, og gjort det mulig å få til studieårene - og takk til familie og venner som har støttet og vært heiagjeng.

En spesiell takk til Marius, for raushet, utholdenhet, meningsmotstand og ubetinget støtte.

Til slutt, tusen takk til mine døtre, Erle og Liv, for at dere har holdt ut med en tidvis distansert og okkupert mamma. Denne oppgaven dedikeres til dere. Måtte dere tørre å utfordre alle diskursene som føles urettferdige - jeg kommer alltid til å støtte dere i det!

Larvik, mai 2023

Tone B. Withbro-Svendsen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Bakgrunn for valg av studieprosjektets tematikk	1
1.2	Problemstilling og forskningsspørsmål	2
1.3	Avgrensning av studien	3
1.4	Oppgavens oppbygging	3
1.5	Relevans for eget fag- og praksisfelt	3
1.5.1	Relevans for fagfeltet – «Systemisk familieterapi»	4
1.5.2	Relevans for praksisfeltet - «Krisesenteransatte»	5
2	Teoretisk forankring	6
2.1	Forskningsprosjektets vitenskapsteoretiske ståsted	6
2.1.1	Poststrukturalismen	6
2.1.2	Diskursanalyse som teori	7
2.1.3	Sosialkonstruksjonismen	8
2.1.4	Systemteori og familiesystemer med vold	9
2.2	Makt, diskurs og samfunnsstruktur	10
2.2.1	Samfunnet som maktutøver	10
2.2.2	Panoptikonske diskurser	11
2.2.3	Kjønnede diskurser om økonomi	12
2.2.4	Diskurser om økonomi som kan gi symbolsk makt og status	13
2.2.5	Produktiv makt og nyttige diskurser	14
2.3	Epistemisk urettferdighet og kjønned økonomisk ubalanse	14
2.3.1	Epistemisk urettferdighet og implisitt bias	15
2.3.2	Performativitet	16
2.3.3	Når kvinner får telle	16
2.3.4	Økonomisk ubalanse i parforhold	17
2.4	Vold i nær relasjon	17
2.4.1	Hva er vold i nær relasjon?	17
2.4.2	Økonomisk vold	18
2.4.3	Straffbarhet ved å utsette noen for økonomisk vold	19
2.4.4	Meningen med vold – hva ligger bak voldsutøvelse?	20
2.4.5	Voldsfagfelt i endring	22
2.5	Relevant nyere forskning	23
2.5.1	Sammenheng mellom voldsutsettelse i voksen alder og mental helse	23
2.5.2	Bruddprosesser i voldelige relasjoner	25
3	Metodologi	28
3.1	Kvalitativ tilnærming	28
3.1.1	Mixed methods	28
3.2	Datainnhentingsmetode	29
3.2.1	Kvalitativt semistrukturert forskningsintervju	30
3.2.2	Utvikling av intervjuguide	31
3.2.3	Utvalg og rekruttering	31
3.2.4	Gjennomføring av intervjuene	33

3.2.5	Presentasjon av informantene	33
3.2.6	Transkribering av intervjuene.....	34
3.3	Dataanalysemetode	34
3.3.1	Diskursanalyse som metode.....	35
3.3.2	Kritisk diskursanalyse eller foucauldiansk diskursanalyse?	36
3.4	Forskingskvalitet	37
3.4.1	Forskningsetikk.....	38
3.4.2	Sensitive tema, refleksivitet og nærhet til forskningsfeltet.....	39
3.4.3	Reliabilitet.....	40
3.4.4	Validitet	41
3.4.5	Generaliserbarhet.....	42
4	Analyse og funnpresentasjon	43
4.1	De fire informantene	43
4.1.1	Anna.....	43
4.1.2	Line	43
4.1.3	Sara.....	44
4.1.4	Miriam	44
4.2	Gjennomføring av analyseprosessen	45
4.3	Overordnet diskurs 1: Pliktdiskursen - «Den som er med på leken, må tåle steken»	48
4.3.1	Praksis: «Prisen å betale for et familieliv».....	49
4.3.2	Underordnet diskurs: «En god mor setter barna først»	51
4.3.3	Underordnet diskurs: «Til døden skiller oss ad...»	52
4.4	Overordnet diskurs 2: Kjønnsskurdiskurs - «Menn slipper lettere unna»	53
4.4.1	Handlingsorientering: «Kvinner klarer seg ikke uten menn»	54
4.4.2	Praksis: «Menn skal ta hånd om familieøkonomien».....	55
4.4.3	Subjektposisjon: «Det er opp til deg å be om hjelp».....	57
4.5	Overordnet diskurs 3: Den moralske diskursen – «Bare grådige mennesker er opptatt av penger».....	59
4.5.1	Handlingsorientering: «Klarer du deg med lite, klarer du deg alltid»	60
4.5.2	Handlingsorientering: «Den økonomiske volden tar ikke slutt ved samlivsbrudd»	61
5	Diskusjon	65
5.1	Oppsummering av diskursfunnene og valg av tematiske diskusjonsbegreper	65
5.2	Pliktdiskurs: «Den som er med på leken, må tåle steken»	66
5.2.1	Pliktdiskurs og skam	67
5.3	Kjønnsskurdiskurs: «Menn slipper lettere unna»	69
5.3.1	Kjønnsskurdiskurs og pastoralmakt.....	69
5.4	Moralsk diskurs: «Bare grådige mennesker er opptatt av penger».....	72
5.4.1	Moralsk diskurs og fattigdom	72
6	Avslutning.....	76
6.1	Implikasjoner for forskning	76
6.2	Implikasjoner for praksis.....	77
6.3	Mulige svakheter ved studien.....	78
6.4	Avsluttende kommentar	80

Litteraturliste	81
Vedlegg	88
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	89
Vedlegg 2: Geografisk utvalgsstatistikk	91
Vedlegg 3: Informasjon til informantene.....	93
Vedlegg 4: Eksempel på transkripsjon	96
Vedlegg 5: Vurdering av behandling av personopplysninger fra NSD	98

1 Innledning

I dette forskningsprosjektet undersøker jeg hvordan voldsutsatte kvinners forhold til økonomi påvirker beslutningen om brudd fra voldelig partner.

I dette innledningskapittelet, går jeg gjennom bakgrunn for valg av tema, problemstilling og forskningsspørsmål for studien. Det redegjøres også for hvilke avgrensninger som gjøres i studien, og på hvilken måte oppgaven er oppbygget. Avslutningsvis redegjøres det for forskningsprosjektets relevans for eget fag- og praksisfelt.

1.1 Bakgrunn for valg av studieprosjektets tematikk

Jeg har vært ansatt på et krisesenter i mange år, og gjennom alle samtaler jeg har hatt med voldsutsatte mennesker, har jeg blitt opptatt av at økonomi oppleves å være et av de temaene det er mest utrygghet og usikkerhet rundt. Både når det gjelder egen økonomisk forståelse, hvordan økonomien i parforholdet skulle vært forvaltet, og ikke minst, hvor vanskelig det kan være å snakke om økonomi som tema på generelt grunnlag. Sett i lys av at økonomi kanskje er den delen av menneskers liv som er mest regulert i form av lovverk og normativ kunnskap, hadde det vært nærliggende å tro at økonomi var et tema det kunne snakkes mer åpent om. I samtaler hører jeg også fortellinger om hvordan kunnskap og regelverk om økonomi står i sterk kontrast til det som faktisk skjer i praksis. Voldsformen *økonomisk vold* ser ut til å være vesentlig lettere å slippe unna med, uten noen form for konsekvenser, enn annen type voldsform.

Den nasjonale likestillingskonferansen i regi av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), hadde i år temaoverskriften «Penger, kjønn og makt» (Regjeringen, 2023). Tall og statistikk som ble presentert under konferansen, viste tydelig at tematikken som er valgt for dette studieprosjektet er svært aktuell. Under likestillingskonferansen snakket Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) om når den ene parten i et parforhold gjøres økonomisk avhengig av den andre, betyr det ikke bare at man mister frihet, råderett og valgmuligheter i eget liv, men også at den parten som har den økonomiske kontrollen, får fullt innsyn i hva den andre parten gjør og hva den bruker penger på (JURK, 2023).

Kvinner som utsettes for vold i nær relasjon, har lavere arbeidsdeltakelse enn andre kvinner, og har i tillegg også et vesentlig høyere sykefravær som en følge av å leve i voldelige forhold. Dette har også store samfunnsøkonomiske konsekvenser. På oppdrag av Justis- og beredskapsdepartementet, ble det nylig levert en rapport som beregnet at vold i nær relasjoner kostet det norske samfunnet svimlende 92,1 milliarder kroner i 2021 (Pedersen et al., 2023). Med dette som bakgrunn, ønsker jeg å bruke dette studieprosjektet til å finne ut mer om hva som råder og står på spill når det gjelder økonomi, i relasjoner der det oppleves at det utøves vold.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Basert på tematikken *økonomisk vold, økonomisk ulikhet, vold i nær relasjon, makt og samfunnsstrukturer* i forskningsprosjektet har jeg valgt denne problemstillingen for studien:

Hvordan legitimerer diskurser om økonomi og familieliv vold?

Disse tre forskningsspørsmålene er valgt for å belyse problemstillingen ytterligere:

1: *Hvilke diskurser om økonomi påvirker beslutningen om samlivsbrudd fra voldsutøvende partner, og hvilke konsekvenser får valget om samlivsbruddet for voldsutsatte kvinner?*

2: *Hva slags sammenheng er det mellom oppvekstvilkår og økonomiske konflikter og voldsutsatthet i voksen alder?*

3: *Hvilke diskurser rundt ansvar for å tilegne seg kunnskap, støtte og hjelp om økonomi og vold ved samlivsbrudd, opplever voldsutsatte at er rådende i samfunnet?*

1.3 Avgrensning av studien

Studien avgrenses til å handle om kvinners utsatthet – og deres rammer i både samliv og samfunnsliv. Studien avgrenses også til å ha hovedfokus på menn som utfører krenkelsene mot kvinner. Menn lever også i voldelige relasjoner, og utsettes for overgrep av kvinner, og det finnes mange marginale grupper som lever med både vilkårlig, og mer systematisk og regimepreget, undertrykkelse. Dette er det også viktige fokusområder i voldsfagfeltet, som fortjener forskningsplass. Valget om å avgrense slik jeg gjør, handler både om studiens omfangsbegrensning, og om at jeg i denne studien ønsker å sette søkelyset på et område i eget praksisfelt hvor jeg opplever at det er behov for mer forskning. Siden det heteronormative kjønnsrollemønsteret fortsatt har dominans i både samfunnsliv og samliv, ser jeg at flere av temaene i forskningsprosjektet også kan være relevante for mennesker som lever i parforhold hvor det ikke oppleves vold.

1.4 Oppgavens oppbygging

I første kapittel redegjør jeg for bakgrunnen for studiens temavalg, problemstilling, forskningsspørsmål, og relevans for fag- og praksisfeltet. I andre kapittel gjennomgår jeg relevant teori og forskning for å belyse problemstillingen min. Tredje kapittel handler om metodevalg for forskningsprosjektet, både valg og fravalg, og beskrivelse av henholdsvis datainnhentingemetode og analysemetode. Metodekapittelet avsluttes med oppgavens reliabilitet, validitet og forskningsetiske vurderinger. I fjerde kapittel beskrives analysen av empirien, og analysefunnene. I femte kapittel diskuteres analysefunnene i lys av relevante teoretiske begreper. I sjette kapittel avsluttes oppgaven med redegjørelse for implikasjoner for forskning og praksis, svakheter ved studien, og en avsluttende kommentar.

1.5 Relevans for eget fag- og praksisfelt

I arbeidet mitt kombinerer jeg fagfeltet *systemisk familierapi* og praksisfeltet *krisesenteransatte*. Denne kombinasjonen har tidvis vist seg å være utfordrende, noe som

jeg i vesentlig grad opplever at handler om det å skulle kombinere det normative voldsfagarbeidet, med det deskriptive, ikke-normative perspektivet som ofte inntas som ideal i en familierapeutisk tilnærming (Anderson, 2003). I de aller fleste tilfeller i min arbeidskontekst vil det være både hensiktsmessig og nyttig å ha en deskriptiv og ikke-normativ tilnærming til nye brukere av krisesenteret, men jeg møter også ofte på tilfeller der det ikke vil være mulig å ikke innta en normativ holdning, av tidsmessige og sikkerhetsmessige grunner. I artikkelen «Det kunne bli et bra ekteskap av dette» (2007) beskriver familierapeut Hilde Ingebrigtsen og Alternativ til Volds Per Isdal, denne faglige konflikten. Ingebrigtsen er i artikkelen opptatt av å legge til grunn at familier som kommer til familievernkontor, skal være ærlige og ha et ønske om å samarbeide. Isdal problematiserer denne innstillingen, med begrunnelse i at voldens dynamikk gjør at det kan være farlig å tematisere vold i samtaler hvor voldsutøver er tilstede, uten at det er laget en sikkerhetsplan for håndtering av hva som skjer etter samtalen (Isdal & Ingebrigtsen, 2007).

Siden krisesenteransatte som har familierapeutisk utdanning, er en veldig liten yrkesgruppe, velger jeg å dele opp relevans for henholdsvis praksisfelt og fagfelt i to forskjellige avsnitt for at studieprosjektets relevans skal være gyldig for flere utover akkurat denne fag- og praksisfelts sammensetningen.

1.5.1 Relevans for fagfeltet – «Systemisk familierapi»

For fagfeltet familierapi, vil studiens tematikk ha stor relevans. Som familierapeut jobber en nesten utelukkende med problemer i familier, og ofte med samlivsproblemer. Økt kunnskap om hva som kan holde noen tilbake fra å ta beslutningen om et brudd kan være til stor nytte for en familierapeut. Familierapien som systemisk behandlingsmetode har vært kritisert for å ikke forholde seg til vold i familier (Råkil, 2002, s.19). Denne kritikken har handlet om at vold både overses og unngås i terapirommet, men også om at det ikke er nok kompetanse på vold hos familierapeuter (Råkil, 2002, s.168).

I boken «Tryggere barndom» (2014), ses det nærmere på behandlingsperspektiv for familierapeuter når det oppleves vold i familiene det jobbes med. Det oppfordres i boken til at familierapeuter, spesielt i familievernet, ikke bør jobbe med familier der det utøves

alvorlig vold, fordi det ikke er sikkerhetsmessig forsvarlig (Middelborg & Samoilow, 2014, s.183). Siden familievernkontorene er et vanlig sted for mange å benytte seg av par- og samtaleterapi, vil det statistisk sett være par som benytter tilbudet til tross for at det oppleves alvorlig vold i par-relasjonen. Denne studien vil kunne være med på å gi noen svar på hvordan voldsutsatte kvinner har opplevd disse samtalenene.

1.5.2 Relevans for praksisfeltet - «Krisesenteransatte»

Siden denne studien handler å finne ut av voldsutsatte kvinners forhold til økonomi i en bruddfase, og hvordan de tilegner seg kunnskap om økonomi i samme bruddfase, vil studien kunne være av stor betydning for de som i arbeidskontekst hjelper de voldsutsatte kvinnene i bruddfasen. Krisesenteransatte møter mange av disse kvinnene, og økt kunnskap om hva kvinner trenger i møtet med krisesentrene vil derfor være av stor relevans.

Krisesenterbevegelsen har tidvis fått kritikk for å være for endimensjonale, og for å ha for bastante oppfatninger (Råkil, 2002). Kritikken har også handlet om at krisesenterbevegelsen tidligere hadde en kjønnet tilnærming til at menn er voldelige og undertrykkende av natur, og at de var med på å gjøre kvinner til ofre (Middelborg & Samoilow, 2014).

Ifølge Krisesenterloven er det ikke noen krav til formell kompetanse for ansatte ved krisesentre. Siden 2015 har andelen ansatte med utdanning på høgskole- og universitetsnivå økt, og i 2021 hadde 65% av de ansatte ved krisesentrene høyere utdanning på høgskole- og universitetsnivå (Bufdir, 2022a). De fleste av disse har helse- eller sosialfaglig utdanning, mens økonomisk utdanning sannsynligvis er mindre representert blant krisesenteransatte.

Det er gjort forskning på at terapeuter vegrer seg for å gå inn i tematikk der hvor noe står på spill for dem personlig. Dette kan være negative erfaringer fra eget liv, eller tematikk de har lite kompetanse eller forståelse for (Øfsti, 2008, s.154). Det vil derfor være interessant å se om studien kan si noe mer om hva voldsutsatte kvinner møter, og ikke minst forventer seg å møte av økonomisk tematikk når de kommer til et krisesenter.

2 Teoretisk forankring

I dette kapitlet forankres studiens tematikk med relevant teori og forskning. I første del av kapitlet redegjøres det for prosjektets vitenskapsteoretiske ståsted. Videre deles relevant teori inn i tre underkapitler, «Makt, diskurs og samfunnsstruktur», «Epistemisk urettferdighet og kjønnen økonomisk ubalanse», og «Vold i nær relasjon». Avslutningsvis i kapitlet redegjøres det for nyere forskning som kan være relevant for studien.

2.1 Forskningsprosjektets vitenskapsteoretiske ståsted

En poststrukturalist er opptatt av hvordan språk, diskurser og maktstrukturer former virkeligheten og samfunnet vi lever i, og hvordan vi mennesker samhandler med hverandre (Belsey, 2002). Å gjennomføre et forskningsprosjekt fra et poststrukturalistisk ståsted, vil si at grunnleggende antakelser om vitenskap og kunnskap, utfordres, ved at den som forsker inntar en skeptisk holdning til ideen om at det finnes én objektiv sannhet, eller virkelighet, som kan oppdages gjennom rasjonell analyse. Når det skal studeres fenomener i lys av et poststrukturalistisk perspektiv, vil dette kunne bidra til en større bevissthet rundt hvilke maktrelasjoner som finnes i samfunnet (Brottveit, 2018, s. 30).

Når jeg i dette forskningsprosjektet velger å innta et poststrukturalistisk vitenskapsteoretisk ståsted, vil det si at jeg gjennom hele prosjektet velger å ha et kritisk blikk på maktrelasjoner i samfunnet, og hvilke muligheter som er der for å bevisstgjøre og endre på disse gjennom språket vi bruker (Belsey, 2002).

2.1.1 Poststrukturalismen

Poststrukturalismen er en teoretisk tilnærming som oppsto på 1960-tallet, som en kritisk reaksjon mot strukturalismen. Poststrukturalistene mente at strukturalistenes fokus på strukturer i samfunnet var for begrensende, og at man også måtte ta hensyn til hvordan maktovergrep og ulike former for undertrykkelse, påvirker kulturen og samfunnet vårt.

Sentrale begreper i poststrukturalismen er begreper som makt, diskurs og subjektivitet (Jørgensen & Phillips, 1999).

Michel Foucault er en av de mest kjente poststrukturalistiske teoretikerne, og de litterære verkene hans er sentrale for utviklingen av poststrukturalistisk teori. Foucault hevder at makt ikke bare er noe som gjennomsyrrer samfunnet gjennom ulike sosiale og strukturelle praksiser (Foucault, 1999a). Foucault mente også at diskurser, eller måten vi snakker om og forstår verden på, spiller en viktig rolle i å opprettholde og forsterke maktforhold. Diskurser kan derfor være en sentral mekanisme for å regulere hvordan vi tenker og oppfører oss. Poststrukturalistisk vitenskapsteori tar opp teoretiske perspektiver, og utfordrer tradisjonelle vitenskapelige metoder og tenkemåter. Poststrukturalistiske teoretikere hevder at selv vitenskapelige fakta ikke er gitte og objektive, men at de er konstruert gjennom sosiale praksiser og diskurser. Kunnskap må ses på som kontekstavhengig og situasjonsbetinget (Thomassen, 2017, s.124).

For dette studieprosjektet er det derfor særlig interessant å se på hvordan kunnskap om økonomi oppleves å fungere i relasjoner hvor det oppleves maktskjevhet, enten det er i form av økonomisk ubalanse eller ved utøvelse av vold i nær relasjon.

2.1.2 Diskursanalyse som teori

Poststrukturalismen henger tett sammen med det å identifisere og gjenkjenne diskurser (Belsey, 2002). I diskursbegrepet ligger en oppfatning av at språket konstituerer hvordan vi oppfatter verden og livet, og at vi gjennom språket også aktivt påvirker hvordan virkeligheten oppfattes og forstås (Øfsti, 2010, s.18). En diskurs kan defineres som «en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et utsnit af verden) på» (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 9). Begrepet diskurs dekker en oppfatning av at vårt språk er strukturert i ulike mønstre, som vi som brukere av språket tar hensyn til når vi beveger oss innenfor de forskjellige sosiale rammene av språket. Disse språklige struktursystemene er med på å forme måten vi oppfatter virkeligheten på. På denne måten får vi innsikt i hvordan individer skaper mening til det de sier, ved å forholde seg til kulturelt etablerte måter å snakke om bestemte temaer på (Johannessen et al., 2017, s.225). Det er mange måter å gjenkjenne diskurser på, ved å analysere for eksempel samtaler eller tekst kan diskursene vi finner vise

mønstre som bidrar til å forme og utvide vår virkelighetsforståelse, både for oss selv og for andre.

2.1.3 Sosialkonstruksjonismen

Et poststrukturalistisk perspektiv har sitt utgangspunkt i sosialkonstruksjonismen, som er en fellesbetegnelse for flere teorier fra nyere tid om samfunn og kultur (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 13). Sosialkonstruksjonismen springer ut fra postmoderne filosofi og har som grunnidé: «Det, vi betrakter som verden, avhenger i høy grad af, hvilken tilgang vi har, og vores tilgang avhenger af de sociale relationer, vi er en del af» (Gergen, 2015, s.13).

Et sosialkonstruksjonistisk perspektiv hevder at virkeligheten ikke er en objektiv og uforanderlig ting, men at virkeligheten vi kjenner, oppstår som et resultat av sosiale prosesser mellom mennesker og samfunn. Ifølge perspektivet blir alle våre oppfatninger, verdier, normer og kulturelle praksiser konstruert og formet av samfunnsmessige krefter og kontekster. Gjennom relasjonene våre skapes kunnskap, som igjen skapes gjennom språket. Språket beskriver ikke virkeligheten, som i det modernistiske perspektivet, men språket blir skapende for virkeligheten (Øfsti, 2010). Språket ligger til grunn for handling. Den betydning som verden tillegges, fås gjennom språket, og i denne konteksten dannes meningsgrunnlag. Dette gir rom for en forståelse av at kunnskap er relasjonell, og ikke generaliserbar og universell (Anderson, 2003). Det sosialkonstruksjonistiske perspektivet har fått kritikk for å være for relativistisk, som vil si at alt kan oppfattes som sosiale konstruksjoner, og at ikke noe kan oppfattes som objektive realiteter (Gergen & Gergen, 2005, s.65). Denne kritikken kan også ligne på kritikken som er gitt det deskriptive, ikke-normative perspektivet som ofte inntas som ideal i en familierapeutisk tilnærming, også når det gjelder å snakke om vold i terapirommet – eller snarere, hvordan det *ikke* snakkes om vold i terapirommet. Kritikken av systemiske familieteoretiske modeller, handler ofte om at kjente familieteoretikere som blant andre Harold Goolishian, Lynn Hoffman og Mara Selvini Palazzoli syntes å ha hatt en motvilje mot å anerkjenne begreper som makt, kontroll, kjønn og ansvar (Råkil, 2002, s.170). Kritikerne av dette mener at disse begrepene er helt sentrale i arbeidet med å synliggjøre vold (Isdal, 2002).

2.1.4 Systemteori og familiesystemer med vold

I dette siste avsnittet innenfor det vitenskapsteoretiske ståstedet til forskningsprosjektet redegjøres det for systemteori som et sentralt begrep innenfor systemisk familieterapi. Systemteori handler om påvirkningen elementer har på hverandre, og forholder seg gjensidig til hverandre. Det kan være elementer i en familie, en organisasjon, et større økosystem eller en annen type system (Ølgaard, 2014). Biologen Ludwig von Bertalanffy utviklet generell systemteori på 1940-tallet. Han definerte systemteori som «elementer i et innbyrdes forhold til hverandre». Bertalanffy mente at organismer er systemer som alltid interagerer med omgivelsene sine, og tok avstand fra et mekanisk syn på menneskelige systemer (Bertalanffy et al., 2015). Systemteorien omhandler samspillet mellom elementene og hvordan de danner en helhet. Teorien benyttes blant annet innenfor familieterapi, der den har påvirket terapeutisk praksis ved å flytte forklaringsmodeller om mennesker og deres problemer, fra individuelle til kontekstuelle (Bertalanffy et al., 2015). Sosialantropologen og biologen Gregory Bateson var en sentral teoretiker i familieterapifeltet, han var opptatt av begrepene kontekst, relasjon og sirkularitet for å forstå det økologiske samspillet som han mente at alt henger sammen i (Ølgaard, 2014). Bateson avviste lineær tenkning (årsak-virkning), og argumenterte for at all interaksjon er sirkulær. For å forstå samspillet i en familie, trenger man å forstå hvordan handlingene til de enkelte medlemmene i familien påvirker hverandre. Nøkkelen til forandring i relasjonene, ligger i å bryte ut av de negative sirkulære mønstrene (Jensen & Ulleberg, 2011). Bateson var også opptatt av begrepet homeostase, som er kroppens evne til å opprettholde en stabil indre tilstand til tross for endringer i omgivelsene. Han brukte homeostasebegrepet for å forklare hvordan familier og andre systemer kan opprettholde en stabil indre balanse til tross for ytre endringer. Bateson mente at endringer i ett medlem av systemet kunne føre til kompenserende endringer i de andre medlemmene, som igjen kunne bidra til å opprettholde familiens homeostase (Bateson, 2000). Om et familiemedlem blir syk, eller opplever en krise, kan andre familiemedlemmer endre sin atferd eller reaksjonsmønstre, for å hjelpe til med å gjenopprette balansen i systemet. I familier som lever med vold i nær relasjon, kan det for noen oppleves som om det er selve volden som er homeostasen, volden binder sammen systemet og gjør det utilgjengelig for ytre påvirkning. Vold lukker familien, ved at medlemmene kompenserer for det dysfunksjonelle, og ved å unnlate å fortelle noen

utenfor systemet om volden opprettholdes systemet (Isdal, 2002, s.177). Systemteori kan likevel være nyttig å bruke i arbeid med familier som lever med vold i nær relasjon, fordi det kan gi en bredere forståelse av underliggende dynamikker og relasjoner i familier, slik som arv, sosiale forhold, stress og individuelle psykologisk faktorer (Øverlien, 2012). Et systemteoretisk perspektiv kan være nyttig å benyttes til å identifisere maktdynamikk og dårlige kommunikasjonsmønstre i familierelasjoner, som igjen kan føre til konflikt og vold (Jensen & Ulleberg, 2011). Økt forståelse for hvordan og hvorfor volden er i familiesystemet er ikke det samme som å akseptere volden, økt forståelse kan også være det motsatte av aksept, som Per Isdal skriver i boken «Meningen med volden» (2002):

Først når vi forstår volden, blir det mulig å forhindre den, og først når vi forstår voldens virkninger, får vi kraften og styrken til å bekjempe den. For å kunne forstå voldens *mening* må vi være villig til å høre nøye på dem som utøver volden. For å forstå voldens *virkning* må vi være villig til å lytte til dem som har blitt utsatt for den, og ta inn over oss deres følelser og opplevelser. (Isdal, 2002, s.6)

2.2 Makt, diskurs og samfunnsstruktur

I dette underkapittelet vil jeg belyse et utvalg teorier og perspektiver knyttet opp til diskurser om makt og økonomi, som er sentrale for dette forskningsprosjektet.

2.2.1 Samfunnet som maktutøver

Gjennom kritisk teoritradisjon, kan skjulte sosiale mekanismer i samfunnet som opprettholder privilegier for visse grupper, avdekkes. Disse gruppene kan være definert ut fra faktorer som kjønn, etnisitet eller sosial tilhørighet. Ved å avdekke skjulte mekanismer, kan det føre til en endring i hvordan makt fordeles i samfunnet (Jensen & Ulleberg, 2011, s.72). Makt er et aspekt i alle typer relasjoner, den kan være skjult eller åpenlyst til stede, og den kan utøves gjennom strukturer, gjennom individer, eller gjennom diskurser (Foucault,

1999a). I de neste avsnittene redegjøres det for hvordan makt kan utøves gjennom diskurser for å kontrollere enkeltindivider og grupper.

2.2.2 Panoptikonske diskurser

Panoptikon er et arkitektonisk og filosofisk konsept som ble utviklet av den britiske filosofen Jeremy Bentham på slutten av 1700-tallet (Bentham, 1791). Det grunnleggende prinsippet med panoptikon er at fangen skal føle seg overvåket hele tiden, selv om han ikke kan se vaktene. Dette oppnås ved å plassere vaktene i et sentralt tårn og bygge fengselscellene rundt tårnet i en sirkel. Cellene har vinduer som vender mot tårnet, men ingen gardiner eller andre skjermingsmuligheter som gjør at fangene kan skjule seg. (Aukrust, 2019). Målet med panoptikon var å skape en disiplinær mekanisme som kunne overvåke og kontrollere fangene på en mer effektiv måte enn andre fengselsdesign. Bentham mente at panoptikon ville føre til at fangene utviklet en selvdisiplin, fordi de ville anta at de alltid ble overvåket, og dermed ville unngå oppførsel som kunne føre til straff (Bentham, 1791).

Ideen om panoptikon brukes også som en metafor for makt og overvåkning i moderne samfunn, der teknologien gjør det mulig å overvåke mennesker på en måte som er langt mer effektiv enn i Benthams opprinnelige panoptikon-konsept (Lyon, 2001). Michel Foucault brukte panoptikon som en sentral modell til å overvåke og disiplinere individer gjennom indirekte kontroll, snarere enn direkte tvang. Han brukte panoptikon som et bilde på moderne samfunnsinstitusjoner som fengsler, skoler, fabrikker og sykehus, som alle fungerer ved å skape disiplin og kontroll gjennom overvåkning og hierarkiske strukturer (Foucault, 1999a). Foucaults analyse av panoptikonet har hatt stor innflytelse på samfunnsvitenskapelige teorier om makt og kontroll, og har inspirert mange kritiske analyser av moderne institusjoner og sosiale praksiser.

Diskurser kan også fungere på en panoptikonsk måte. Siden diskurser kan være normative, som vil si at de definerer hva som er akseptabelt og uakseptabelt, kan de fungere ved å skape en slags "indre overvåkning" hvor individer selv overvåker og disiplinere seg selv og andre i tråd med disse normene.

Et eksempel på en diskurs som kan fungere på en panoptikonsk måte, er diskursen om "normalitet" i forhold til kjønn og seksualitet. Gjennom denne diskursen blir det skapt en

forestilling om hva som er normalt og avvikende i forhold til kjønn og seksualitet, og hva som er akseptabelt og uakseptabelt (Butler, 2006). Dette kan føre til at enkeltpersoner selv overvåker og disiplinerer seg selv og andre i tråd med disse normene, uten å måtte bli overvåket og disiplinert direkte (Foucault, 1999a) .

Det finnes også økonomiske diskurser som fungerer på en panoptisk måte. Foucault selv argumenterte for hvordan økonomisk teori kan operere som en disiplineringsmekanisme ved å regulere og kontrollere individers atferd gjennom økonomisk belønning og -straff (Foucault, 2008). Et eksempel på en økonomisk diskurs som kan fungere på en panoptisk måte i vestlige samfunn, er den velferdspolitiske diskursen som domineres av økonomisk-rasjonell tenkning. Denne velferdspolitiske diskursen holder fast ved at både individuell velferd og samfunnets velferd best kan oppnås gjennom markedets effektive og rasjonelle funksjon, og at denne rasjonaliteten er den beste måten å organisere samfunnsøkonomien på (Lotherington, 2010). Diskursen kan da fungere som en form for disiplineringsmekanisme ved å regulere individers liv og atferd, som igjen kan føre til at individer føler seg tvunget til å tilpasse seg den økonomisk-rasjonelle tenkningen, ved å velge det som er mest økonomisk lønnsomt, fremfor å ta hensyn til egne ønsker og behov (Brown, 2017).

2.2.3 Kjønnede diskurser om økonomi

Det finnes kjønnede økonomiske diskurser som kan virke diskriminerende mot et bestemt kjønn. Et eksempel på en slik diskurs er den såkalte «glasstak-effekten». Dette er en diskurs som beskriver den usynlige barrieren som hindrer kvinner i å nå toppen av blant annet næringsliv og akademia. Glasstak-effekten viser at selv om kvinner har like eller bedre kvalifikasjoner enn menn, har de ofte færre muligheter til å avansere til høye stillinger på grunn av skjulte barrierer og stereotype oppfatninger om kvinners egenskaper og evner (Sanandaji, 2013).

En annen kjønnede økonomisk diskurs er den relativt nye måten å ansette mennesker på som kalles «gig-økonomien». Dette er en økonomisk modell der arbeidstakerne ikke er fast ansatt, men heller utfører oppgaver eller "gigs" på en selvstendig basis. Arbeiderne i gig-økonomien betales for enkeltstående oppdrag fremfor med fast og forutsigbar lønn. Når de ikke er fast ansatte, ekskluderes de fra rettighetene som følger et ansettelsesforhold

(Oppegaard, 2020). Dette kan gi arbeidsgiverne stor makt og fleksibilitet til å velge hvem de vil ansette, spesielt de som er utsatt for dobbeltdiskriminering på grunn av for eksempel etnisitet eller funksjonsevne. Gig-økonomiens modell gir også rom for å utbetale lave lønninger og har ofte dårlige arbeidsforhold, noe som det allerede er erfaringer på at rammer spesielt kvinner ekstra hardt. Særlig sannsynlighet for diskriminering er det ved graviditet og svakere tilknytning til arbeidsgiver (Lindholm, 2014).

2.2.4 Diskurser om økonomi som kan gi symbolsk makt og status

Den italienske marxistiske filosofen Antonio Gramsci utviklet en teori om hegemoni og kulturell dominans, der han argumenterte for at den herskende klassen i samfunnet, bruker kulturelle og ideologiske midler til å skape konsensus blant de dominerende og undertrykte klassene, og dermed opprettholde sin makt (Gramsci, 1998). Den franske sosiologen Pierre Bourdieu utviklet også en teori om symbolsk makt og kulturell kapital. Han argumenterte for at symbolske ressurser som kunnskap, språk og kultur kan brukes til å opprettholde og forsterke sosiale forskjeller og maktforhold. Bourdieus teori kan brukes til å analysere hvordan økonomiske diskurser er knyttet til symbolsk makt og kulturell kapital, og hvordan disse ressursene bidrar til å opprettholde ulikheter i samfunnet (Bourdieu, 1977).

Et eksempel på hvordan Gramscis og Bourdieus teorier kan overføres til nyere tid, er hva som skjedde etter den voldsomme brannen i den katolske katedralen Notre-Dame i Paris, i april 2019. Allerede dagen etter brannen var det samlet inn til sammen 6,7 milliarder kroner, hvor de største bidragene kom fra franske velstående næringslivstopper (Gjerde, 2019). I løpet av ett døgn ble det samlet inn like mye penger som til sammenligning kunne ha bedret og endret livsvilkårene til de 20 000 hjemløse barna i Frankrike som lever i størst fattigdom, om man bruker summen EU har regnet ut at det vil koste å løfte barn ut av fattigdom (Rye, 2021). Dette er i tråd med Bourdieu sin konfliktteoretiske teori om at samfunnet består av grupperinger av individer som kjemper mot hverandre for å tilgang til ressurser, som kan være både penger, sosiale nettverk, eiendom eller prestisje. De som besitter ressursene, besitter også makten og de aller fleste fordelene i samfunnet (Bourdieu, 1977).

2.2.5 Produktiv makt og nyttige diskurser

All makt er ikke dårlig. Makt kan også brukes til å gjøre gode ting for samfunnet. Foucault argumenterte for at makt ikke bare handler om undertrykkelse, men også om å forme og regulere samfunnet og individene, også på en frigjørende måte (Foucault, 1999b). Politisk makt kan til eksempel brukes til å utvikle gode lovverk som kan forbedrer livskvaliteten for individene. Økonomisk makt kan brukes til å investere i prosjekter som skaper arbeidsplasser og økonomisk vekst som er til nytte for fellesskapet.

Diskurser kan også ha positive og frigjørende aspekter. Det avhenger av hvordan de brukes og tolkes av individer og samfunnet som helhet. Diskurs kan også være et ideal for dialog. Filosofen Jürgen Habermas har bidratt til å utvikle teori om kommunikativ handling, der man gjennom maktfri dialog og fri diskurs, har som mål å lære seg å innta den andres ståsted (Jensen & Ulleberg, 2011, s.74). Det kan være med på å bidra til at samfunnet blir mer inkluderende, gjennom at dialogen bidrar til å skape en felles forståelse og handlekraft. Diskurser kan hjelpe oss å forstå kompleksitet og fenomener ved å gi oss en felles forståelse og et felles språk. Dette kan igjen være med på å gi tilhørighet og fellesskapsfølelse. Filosofen Nancy Fraser har vært med på å utvikle teorier rundt sosial rettferdighet og feministisk teori. Hun har i likhet med Foucault vært opptatt av at diskurser kan bidra til å opprettholde ulikheter og undertrykkelse, men at de også kan brukes til å skape frigjøring og sosiale endringer (Fraser, 1990). Når mennesker diskuterer og utfordrer eksisterende maktstrukturer og ideer, kan dette føre til nye perspektiver og ideer som kan skape endring.

2.3 Epistemisk urettferdighet og kjønnet økonomisk ubalanse

Dette underkapittelet konsentrerer seg begreper om undertrykkelse og kjønnet ubalanse rundt økonomiske forutsetninger i samfunnet.

2.3.1 Epistemisk urettferdighet og implisitt bias

#MeToo-bevegelsen, som oppsto i 2017, har ført til økt oppmerksomhet rundt seksuell trakassering og uønsket seksuell oppmerksomhet på flere områder. Bevegelsen har ført til en større bevissthet om at seksuell trakassering kan være et uttrykk for at maktforhold er kulturelt forankrede, både på arbeidsplasser, i politikken, i kulturliv og i samfunnet generelt (Sletteland, 2018). I sin artikkel «Fra hverdagspraksis til strukturell urettferdighet», skriver filosofen Kjersti Fjørtoft om ulike former for urettferdighet som er med på å opprettholde at kulturer som seksuell trakassering får fortsette. Fjørtoft redegjør spesielt for *implisitt bias* og *epistemisk urettferdighet*. Med *implisitt bias* menes det hvordan ubeviste fordommer eller stereotypiske holdninger påvirker hvordan vi tenker og handler uten at vi er klar over det. (Fjørtoft, 2020). Et eksempel på implisitt bias som er relatert til kjønn og vold, er dommeravgjørelser i voldtektssaker. Forskning har vist at dommere ofte har implisitte fordommer om hvordan ofre og overgripere i voldtektssaker bør oppføre seg, ofte basert på stereotypiske kjønnsroller og antagelser om hvordan voldtekts ofre reagerer på overgrep. En studie som ble gjort blant norske lekdommere og fagdommere i 2014, viste imidlertid både fagdommere og lekdommere var bevisst på myter rundt voldtekt, men at mannlige dommere, spesielt lekdommere som var over 60 år, i vesentlig større grad hadde implisitte fordommer. I konklusjonen av studien ble det også redegjort for at «mannlige dommere rapporterte gjennomgående mer kjønnsjåvinistiske holdninger enn kvinnelige dommere, og kjønnsjåvinisme viste seg å være sterkt relatert til aksept av voldtektsmyter» (Bendixen et al., 2014). Fjørtoft diskuterer også i artikkelen om at de normative konsekvensene av implisitte fordommer, ofte fører til *epistemisk urettferdighet* hvor en persons troverdighet blir redusert eller ignorert på grunn av sosialt konstruerte oppfatninger om deres identitet (Fjørtoft, 2020). Fjørtoft argumenterer for at ansvaret for urettferdigheten er strukturelt forankret, og ikke kan tilskrives individuelle handlinger, men heller den kumulative effekten av en rekke handlinger fra en rekke mennesker. Fjørtoft refererer til den britiske filosofen Miranda Fricker for å forklare dette nærmere. Måten vi oppfatter oss selv og andre på, påvirkes av kulturelt forankrede oppfatninger, normer og verdier som også kan ha konsekvenser for hvordan vi oppfatter andre som kunnskapssubjekter. Sosialt strukturert urettferdighet påvirker hvordan menneskers vitnesbyrd og erfaringer tolkes (Fricker, 2007). Fricker bruker begrepet «identitetsmakt» for å beskrive hva som utøves når andres

holdninger kontrolleres gjennom tro og oppfatninger om dem, og begrepet «troverdighetens økonomi» for å forklare hvordan troverdighet ofte er ulikt fordelt avhengig av troen på talerens og lytterens identitet. Epistemisk urettferdighet oppstår når noen er ofre for en ulik fordeling, eller tolkes basert på fordommer mot deres identitet. Dette kan skje basert på dialekt, sosiolekt, etnisitet, rase og kjønn (Fricker, 2007).

2.3.2 Performativitet

I et forskningsprosjekt med tematikk som omhandler økonomisk ujevnheter, vold i nær relasjon og maktskjevhet blant kjønn, er den amerikanske filosofen og kjønnsforskeren Judith Butler sin teori om performativitet og kjønn, interessant å ha med. Med performativitet mener Butler at kjønn ikke er en fast biologisk eller sosial konstruksjon, men at det er en konstruksjon som skapes gjennom gjentakelse av handlinger og uttrykk (Butler, 2006). Butlers teori kan brukes til å se hvordan økonomiske diskurser og praksiser overføres til å konstruere bestemte ideer om kjønn, og hvordan disse ideene påvirker maktforhold i samfunnet. Butler sine teorier er også overførbare til å se på hvordan de økonomiske verdiene og finansielle ansvaret i moderne parforhold fordeles, og hvordan blant annet det finansielle regelverket muliggjør en reell valgfrihet.

2.3.3 Når kvinner får telle

Sosialøkonom Charlotte Koren redegjør i boken «Kvinnenes rolle i norsk økonomi» (2012), for at store deler av den økonomiske veksten i Norge siden 1960-tallet, skyldes at kvinnene gikk fra å være husmødre til å bli yrkesaktive. Dette førte til endring i inntektsfordeling og forbruksmønstre, og til vesentlig økte skatteinntekter til staten (Koren, 2012).

Likevel er det slik at menn tjener mer enn kvinner, og har langt større formuer, og det er fortsatt mangel på kvinner i topplederstillinger. Kvinner gjør fortsatt den største delen av ulønnet husholdningsarbeid i hjemmet, i tillegg til å være yrkesaktive i lønnet arbeid utenfor hjemmet. Det at kvinner har mange flere arbeidstimer i løpet av døgnet, når man legger sammen ulønnet og lønnet arbeid, kan være en forklaringsmodell for at oppfatninger om at

menn egner seg bedre i topplederstillinger får råde. Koren argumenterer for at husholdningsarbeid må regnes som en økonomisk ressurs, og forvaltes på samme måte som andre ressurser på samfunnsplan (Koren, 2012, s.99).

2.3.4 Økonomisk ubalanse i parforhold

Dette underavsnittet tas med for å gi en forståelse for at verken økonomisk vold, eller partnervold generelt, starter med de mest alvorlige hendelsene. I noen parforhold med stor ulikhet i inntekt, vil det kunne bli en økonomisk ubalanse som kan føre til uheldig økonomisk makt over tid. Rettspsykolog Cecilie Lynum beskriver at denne økonomiske makten kan gi en følelse av utilstrekkelighet hos den som tjener minst, og at den som tjener mest får definisjonsmakten over hva pengene skal brukes til. På sikt kan det også føres til at det blir en strevsom maktkamp i parforholdet (Lynum, 2023). For å forhindre at dette skjer, redegjør Lynum for at det må kommuniseres godt om den økonomiske skjevheten, og at den som tjener mest må være bevisst makten det gir, og være oppmerksom på hvordan denne makten får utfolde seg.

2.4 Vold i nær relasjon

I dette underkapittelet går jeg nærmere inn på fagfeltet «Vold i nær relasjon», med et spesielt fokus på økonomisk vold og redegjør avslutningsvis for om det kan være en mening med voldsutøvelse.

2.4.1 Hva er vold i nær relasjon?

Vold i nær relasjon anses for å være et alvorlig samfunnsproblem. Det er en av de største årsakene til sykdom og død i verden, og kan ramme hvem som helst, uavhengig av kjønn, etnisitet og klasse (Krug et al., 2002). Verdens helseorganisasjon (WHO), definerer vold i nær relasjon som:

[...]tilsiktet bruk av fysisk kraft eller makt, faktisk eller ved hjelp av trusler, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller mot en gruppe eller et samfunn, som enten resulterer i eller har stor sannsynlighet for å resultere i fysisk skade, død, psykologisk skade, feilutvikling eller deprivasjon. (Regjeringen, 2016-2017)

WHOs voldsbegrep brukes både for fysisk vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. For dette forskningsprosjektet velger jeg å bruke psykolog Per Isdals definisjon (2002) som er mest vanlig å benytte innenfor voldsfagfeltet, siden den etter min oppfatning dekker flere av voldsformene som går innunder vold i nær relasjon, også de formene med som ikke medfører alvorlig eller potensielt dødelig skade. I motsetning til WHOs voldsbegrep stiller ikke Isdals voldsdefinisjon krav til tilsiktet bruk og påvist skadeomfang:

Vold er enhver handling rettet mot en annen person som ved at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre som den vil. (Isdal, 2002)

Vold i nær relasjon deles vanligvis inn i disse formene; *fysisk vold, psykisk vold, seksuell vold, materiell vold, økonomisk vold, oppdragervold, digital vold, latent vold, strukturell vold og ærereelatert vold* (NKVTS, 2018). I noen relasjoner der det oppleves voldsutøvelse kan alle voldsformene være til stede med forskjellig hyppighet, mens det i andre relasjoner kan være kun én av voldsformene som utøves.

2.4.2 Økonomisk vold

Juridisk rådgivningskontor for kvinner (JURK) utvidet i 2023, sin definisjon på hva som går inn under økonomisk vold til å også omhandle det å bli tvunget til å skrive under på lån, eller at det blir tatt opp lån i en persons navn uten at personen er klar over det.

JURKs definisjon av økonomisk vold er nå som følger;

Økonomisk vold er når noen handler slik at du forhindres fra å styre din egen økonomi. Økonomisk vold kan skje på mange måter. Du kan for eksempel nektes adgang til din egen eller en felles bankkonto, eller forhindres i å ha en inntekt. Dermed kan du presses til å måtte be om lov til å bruke penger. Det er også økonomisk vold hvis du tvinges til å skrive under på lån som gjør at du risikerer å få stor gjeld, eller at en person tar opp lån i ditt navn. Økonomisk vold kan også skje ved at noen tar penger fra kontoen din uten at du har samtykket til det, eller at du blir presset til å betale for noen andre. (JURK, 2023)

2.4.3 Straffbarhet ved å utsette noen for økonomisk vold

I den norske straffeloven finnes det ingen egen straffebestemmelse for begrepet økonomisk vold. Forskjellige sider av økonomisk voldsutsettelse, kan likevel omfattes av noen straffebestemmelser (JURK, 2023). Oftest blir dette en del av en større straffesak.

Økonomisk vold kan omfattes av straffeloven § 371 om bedrageri. De siste årene har det vært flere saker der personer har blitt utsatt for økonomisk bedrageri av en partner som defineres til å være i nær relasjon. Et eksempel på en slik sak er «Tindersvindleren», der israelske Simon Leviev svindlet kjæresten han hadde truffet via datingappen Tinder, for flere titalls millioner dollar i løpet av årene mellom 2017-2019 (Hansen et al., 2019).

Felles for denne Tindersvindler-saken og andre liknende saker, er at de som utøver den økonomiske volden, slipper unna ansvaret for det økonomiske tapet de har påført partneren sin. Simon Leviev slapp ut av fengsel etter å ha sonet fem måneder, «på grunn av god oppførsel» (Hansen et al., 2019).

Under likestillingskonferansen «Penger, makt og kjønn» i 2023, hadde JURK et innlegg der det ble fortalt om at det blitt vesentlig flere saker de siste årene om hvordan rammelån og forbrukslån har blitt en arena for økonomisk voldsutøvelse (Regjeringen, 2023). Et rammelån er et boliglån som innvilges når man har eid bolig en stund, og Finanstilsynet har bestemt at det gis lån med en ramme opp til 60 % av boligens verdi (SmartePenger, 2023). Lånesummen fungerer som kreditt, og penger kan tas ut til forbruk uten å søke ytterligere om det. Det vil si at om det først er innvilget et rammelån, trengs ikke signaturer fra begge låntakerne for å

få tilgang til kreditten. Ulempen ved dette om det utøves økonomisk vold i form av kontroll av fellesøkonomien, er at den som kontrolleres kan bli medansvarlig for gjeld en ikke har noe innsyn i. Dette skjer uten at den som tar ut pengene via rammelån, egentlig har gjort noe juridisk galt.

2.4.4 Meningen med vold – hva ligger bak voldsutøvelse?

Er det mulig å forklare hvorfor noen velger å bruke vold mot noen de er glad i?

Forklaringsmodeller kan være viktige fordi de hjelper oss med å gi mening til verden rundt oss. De kan gi oss et rammeverk for å forstå og tolke fenomener og sammenhenger, og gir oss muligheten til å kommunisere og dele vår forståelse med andre (Gergen, 2015).

I boken «The blank slate» (2003) argumenterer psykologen Steven Pinker om hvorfor vold ikke bare er et problem psykologisk og biologisk, men også et stort problem kulturelt og sosialt. Disposisjon for vold finnes i den menneskelige natur, men legitimeres, og ofte også idealiseres, innenfor rammene av kulturen (Pinker, 2003). Historisk sett har volden også fremstått som et av de sterkeste kulturelle elementene når det gjelder å vise mannlighet. En av de aller største risikofaktorene for å bli voldsutøvende kriminell, er det å være mann. Menn står for de aller fleste voldsforbrytelsene. Voldsstatistikk viser at menn både utøver og utsettes for den alvorligste fysiske volden (Dale et al., 2023). Den amerikanske psykiateren James Gilligan har forsket mye på vold og kriminalitet, og beskriver skam og fornedrelse som en følelsesmessig smerte, som en utløsende faktor for at det utøves vold. Gilligan argumenterer for at de fleste voldshandlinger er faktiske reaksjoner på at voldsutøveren opplever krenkelse av personlig verdighet og integritet, og at selve voldshandlingen er et forsøk på å avverge eller eliminere den uutholdelige skamfølelsen (Gilligan, 2001). Skam er en felles menneskelig følelse, likevel er det ikke alle som reagerer med vold i en fornedrende situasjon. En hypotese for dette kan være at det handler om biologi og sterke drifter hos spesielt unge menn, som underliggende handler om å få høy sosial status (Heberlein, 2011, s. 223).

Filosofen Hannah Arendt har i flere av sine verk diskutert fenomenet gruppementalitet, eller «massenes psykologi» som en forklaringsmodell for voldsutøvelse. Arendt argumenterer for at mennesker kan føle seg anonyme og usynlige i større grupper, og at dette kan føre til en

reduksjon i individuell tenkning og ansvar. Dette igjen kan føre til at mennesker blir mer tilbøyelige til å følge gruppens normer og handlinger, selv om disse kan være umoralske eller voldelige (Arendt, 2019). Forfatteren Kerstin Ekman skriver om gruppementalitet som forklaringsmodell i boken «Hendelser ved vann», der to av boken hovedpersoner, Mia og Johan, er til stede på et foredrag der foredragsholderen er en gammel dikter. Han forteller om en særdeles brutal gruppevoldtekt og hvordan det var mulig å gjennomføre dette for guttene som utførte voldtekten;

«De var vanlige gutter. Gutter som kjøpte morsdagsrose og julepresanger. Det hersket konsensus under lampen og røykvirvlene. Det sved i øynene. De snakket litt utydelig, men de var enige om virkningen av brennevin, om massepsykosen, og militærlivets råskap. Om krenkelsene i barndommen, karrigheten og Rambo-filmene. Da sa den gamle dikteren: -Jeg tror jeg hadde vært i stand til det selv. Det ble helt stille. – Under de betingelsene. Teltet. Fylla. Ja. Jeg hadde vært i stand til det selv».
(Ekman, 1994, s.434)

De to karakterene Mia og Johan reagerer på hvert sitt vis på det som blir sagt, der Johan reagerer mest og med stort ubehag fordi det den gamle dikteren «sier om seg selv, antagelig er sant» (Ekman, 1994, s.435). Som i «Hendelser ved vann», henvises det også i andre sammenhenger til «militærlivets råskap» og gruppementalitet som en voldsforklaringsmodell for å utøve vold, eller i ytterste konsekvens å drepe. Ann Heberlein argumenterer mot dette i «En liten bok om ondskap» (2011), der hun viser til at grunnen til at vi fastholder i denne forklaringsmodellen kan ha sammenheng med at menn har dårligere evne til omstilling enn kvinner. Kvinner har i løpet av de siste tiårene inntatt de aller fleste arenaene som tidligere var forbeholdt menn. De har også blitt en del av militært forsvar, uten at voldsstatistikken med kvinnelig voldsutøver har økt (Heberlein, 2011). Selv om utøvelse av vold kan forklares som «naturlig» fordi det kan forklares psykologisk, biologisk, kulturelt og sosialt (Pinker, 2003). er det ikke dermed sagt at vold er en nødvendighet. Vold kan knyttes både til makt og avmakt, hvor makt uten kontroll og etikk er

en stor risikofaktor for vold. Avmakt på sin side, kan også være en risikofaktor for vold. Når individer ikke har valg og muligheter til å skape livene de trenger, fører dette til uheldige grupperinger i samfunnet (Isdal, 2002).

2.4.5 Voldsfagfelt i endring

Voldsfagfeltet har endret seg radikalt de siste årene. Fra å bagatellisere, til å innføre nulltoleranse for vold, har myndighetene og allmennheten forstått og møtt vold i nær relasjoner på en annen måte i løpet av de siste 40 årene (Bang-Olsen et al., 2022).

Forskningsbasert kunnskap spiller i dag en viktig rolle i arbeidet med å bekjempe vold i nære relasjoner, og utviklingen av voldsfagfeltet i Norge kan ses både i internasjonal sammenheng og med nye nasjonale politiske og rettslige beslutninger (Regjeringen, 2016-2017). Arbeidet mot vold i Norge har blant annet vært en del av oppfølgingen av FNs

kvinnediskrimineringskonvensjon siden 1990-tallet. Norge er forpliktet til å bekjempe og forebygge og vold i nære relasjoner som følge av disse beslutningene (Bang-Olsen et al., 2022). Krisesentrene i Norge er en del av den nasjonalt lovpålagte oppgaven om å forebygge og bekjempe vold i nær relasjon. I 2020 var det 43 krisesentre i Norge, som alle tilbyr hjelp til mennesker utsatt for vold og seksuelle overgrep, «gjennom botilbud, samtaler, tilrettelegging og utadrettet virksomhet» (Krisesentersekretariatet, 2023). Det aller første krisesenteret i Norge åpnet i 1979, og krisesentrene har gjennom de siste 44 årene gått gjennom en vesentlig endring. De første krisesentrene gikk under parolen «kvinner hjelper kvinner», og var fulldrevet av frivillighet. Frem til det kom egen Krisesenterlov i 2010, ble det et økt fokus på barn som selvstendige brukere, på mindre frivillighet og mer profesjon, og med Krisesenterloven kom også et behov for økt kompetanse hos de ansatte på krisesentrene (Øverlien, 2012). I slutten av 2022 kom det en rapport fra Europarådet om vold mot kvinner og vold i nærrelasjoner, der det kommer frem at tilbudet i henhold til lovverk ikke er godt nok for sårbare grupper. Det bes derfor om en revisjon av Krisesenterloven (Regjeringen, 2022). Revisjonen av Krisesenterloven fra 2010 pågår nå, og i løpet av høsten 2023 kommer det et nytt høringsforslag. Det forventes at høringsforslaget inneholder krav til at kommunene må ha krisesentertilbud til voldsutsatte i aktiv rus, til

menn og til samisk befolkning. Dette vil indirekte føre til at kravene til kriesesenteransattes kompetanse må endres, i tillegg til at fasilitetene til kriesesentrene må endres for å kunne ha tilfredsstillende tilbud til de nye sårbare grupper, samtidig som de skal ivareta de brukergruppene som benytter seg av kriesesentertilbudet i dag (Bliksvær et al., 2019). I tillegg til kriesesentrene, jobber også barneverntjenesten, sosialtjenesten og politiet voldsforebyggende. Politiet har også, i likhet med de andre delene av voldsfagfeltet, hatt en radikal endring i tilnærmingen til voldsforebyggende arbeid de siste 40 årene. Fra å definere vold som *husbråk* og et privat anliggende, til samfunnsansvar i form av offentlig påtale og nye arbeidsmodeller for familier som lever med vold. En av disse arbeidsmodellene startet ved Stovner politikammer i Oslo i 2016, under prosjektnavnet «Prosjekt November». I prosjektet jobber både politiutdannede og sosialfaglig utdannede sammen i team, og det jobbes med hele familien som en helhet, også voldsutøverne (Finanger, 2019).

2.5 Relevant nyere forskning

I dette avsnittet gjør jeg rede for to artikler som har tematikk som er med på å belyse dette forskningsprosjektets problemstilling og forskningsspørsmål.

For å finne artikler som kunne være aktuelle, gjorde jeg litteratursøk i disse databasene: Idunn, Oria, PubMed og Sage journals. Søkeordene jeg benyttet i de norske databasene var «voldsutsatt + økonomi», «bruddprosesser + voldsutsatt», «bruddprosesser + økonomi», «økonomi + helse», «kvinner + økonomisk makt», «vold + terapeuter», «økonomisk vold + kvinner», «økonomisk makt + økonomisk forståelse». I de engelske databasene brukte jeg søkeordene «domestic abuse + economy», «economic abuse + women», «economic power + economical understanding», “domestic abuse + mental health”, «domestic abuse + therapists».

2.5.1 Sammenheng mellom voldsutsettelse i voksen alder og mental helse

Jeg søkte etter forskningsartikler som kom fra forskning om sammenheng mellom det å utsettes for vold og helseproblematikk. Jeg fant mye forskning omkring helseproblematikk,

men hvor referansegruppene var i helt andre verdensdeler, med andre velferdssystemer enn i vestlige samfunn, og det ble derfor ikke like relevant. Via PubMed fant jeg til slutt en forskningsartikkel publisert i 2023, av de svenske forskerne Shirin Ziaei og Anne Hammarström, som er ansatt ved Uppsala universitet i Sverige. Forskningsartikkelen, «*The relationship between interpersonal violence in adulthood and mental health: a longitudinal study based on the Northern Swedish Cohort*», beskriver en studie som evaluerte langtidsvirkningene på mental helse når mennesker utsettes for vold i nær relasjon (Ziaei & Hammarström, 2023). Studien hadde som mål å undersøke sammenhengen mellom voldsutsettelse og somatiske symptomtilstander og depressive symptomer. Deltakerne var en del av en forskningskohort i Luleå i Sverige, som alle var elever som gikk sisteåret i grunnskolen i 1981. Disse deltakerne ble fulgt opp i 1983, 1986, 1995 og 2008, når de var henholdsvis 18, 21, 30 og 43 år. Deltakerne fylte ut omfattende spørreskjemaer ved hver oppfølgingsrunde, om deres sosioøkonomiske og sosiale forhold, helsetilstand og helseatferd. Studien fant at erfaring med vold, både trusler om vold og fysisk voldsutsettelse, hadde sammenheng med somatiske symptomtilstander og depressive symptomer ved 43 års alder. Det ble også funnet at voldsutsettelse som hadde vart over lengre tid enn ett år, hadde sammenheng med mer alvorlige somatiske symptomtilstander og alvorligere depressive symptomer ved 43 års alder.

I artikkelen diskuteres det hvordan voldsutsettelse kan føre til at ofrene mister følelsen av selvværd, kontroll over livssituasjoner, svekker selvidentitet og øker skamfølelse.

I studien ble det også undersøkt om det ene kjønn er mer sårbart for voldens virkning enn det andre. Det finnes noen studier som antyder at kvinner er mer sårbare for de mentale helseeffektene av vold, og det finnes en hypotese om «feminin sårbarhet». Det finnes imidlertid også studier som argumenterer for at dette ikke handler om kvinner sårbarhet, men at forskjeller mellom kjønnene derimot heller handler om det er langt flere kvinner som utsettes for vold og gjentatt voldseksponering, og som heller har en oppfatning at det handler om «situasjonsbestemt sårbarhet» fremfor «kvinnelig sårbarhet». Selv om det har vært flere studier på langsiktig effekt av vold i voksen alder på kvinners mentale helse, har det vært lite fokus på menns mentale helse etter å ha vært utsatt for vold.

I artikkelen redegjøres det for at kvinner i all hovedsak opplever vold hjemme, mens menn blir utsatt for vold utenfor hjemmet. I studien brukes begrepet kjønn, ikke biologisk kjønn,

for å understreke at forskjellene mellom menn og kvinner ikke er biologisk definert, men heller formet av sosiale og kulturelle konstruksjoner av maskulinitet og feminitet.

Erfaringer med vold i nær relasjon kan forekomme i alle livsfaser, underrapportering er vanlig, men forskning har vist at spesifikke spørsmål om vold fra hjelpeapparat reduserer underrapportering. Forskning viser at voldsutsatte vanligvis opplever mer enn én form for vold, og fra flere voldsutøvere i løpet av livet, og det var derfor også viktig å evaluere den kumulative effekten av voldserfaring over tid. I studien fantes det ikke data om deltakernes opplevelser av vold i barndommen, eller andre barndomsutfordringer.

Konklusjonen i artikkelen var at det å utsettes for vold i nær relasjon har en negativ effekt på den voldsutsattes mentale helse når det gjelder begge kjønn. Det ble også gjort funn på at det er en gradvis sammenheng mellom den kumulative opplevelsen av vold i nær relasjon over tid og den voldsutsattes mentale helse. Med dette som bakgrunn, mener artikkelforfatterne at det er viktig at hjelpeapparatet rundt voldsutsatte er oppmerksomme på funnene i studien. Avslutningsvis understrekes det også behovet for offentlig forebyggende tiltak for å redusere forekomst av vold og voldens konsekvenser.

2.5.2 Bruddprosesser I voldelige relasjoner

Under søkene som ble gjort i norske søkemotorer, kom jeg via Idunn over forskningsartikkelen «Voldsutsatte kvinners oppbruddsprosesser» som ble publisert i tidsskriftet Fokus i Familien i september 2022 (Bang-Olsen et al., 2022).

Forskningsartikkelen er basert på intervjuer fra to kvalitative studier gjennomført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) (Bang-Olsen et al., 2022). Den første studien, om vold i parforhold, inneholdt 37 intervjuer med 28 kvinner og 9 menn med majoritetsnorsk bakgrunn som hadde opplevd vold fra sin partner. Den andre studien, om minoritetsforeldre og barns erfaringer med hjelpeinstanser som følge av vold i nære relasjoner, inneholdt 23 intervjuer. 19 av disse var med kvinner som hadde kommet til Norge for å gifte seg med en mann som allerede var etablert i Norge, og 4 kvinner med majoritetsnorsk bakgrunn. Intervjuene var utforskende, og hadde fokus på kvinnenes refleksjoner om beslutninger om å bli i eller forlate forholdet, dagliglivet, deres opplevelse av vold og om de søkte hjelp fra andre. Tre intervjuer fra hver studie ble valgt ut for

forskningsartikkelen for å representere en variasjon av kvinner som hadde opplevd partnervold. Kvinnene hadde forskjellig bakgrunn, type forhold og lengde på parforholdet. Alle hadde avsluttet forholdet med sin voldelige partner, noe som tillot utforskning av deres opplevelser av bruddet.

I analysen av intervjuene ble det tatt i bruk teoretiske perspektiver som interseksjonalitet og kulturpsykologi for å belyse hvordan ulike sosiale kategorier og kulturelle forståelser påvirker kvinnenenes erfaringer og muligheter for å bryte ut av forholdet. Interseksjonalitet handler om å se på hvordan ulike maktordninger virker sammen, og hvordan dette påvirker enkeltpersoners posisjon og tilgang til ressurser. Kulturpsykologi ser på hvordan kulturelle forståelser og narrativer påvirker hvordan hendelser blir tolket og begrunnet. Artikkelen konkluderer med at en slik tilnærming er nyttig for å forstå hvordan kvinner kan ha ulike erfaringer og posisjoner selv om de tilsynelatende har like erfaringer med vold. Det er viktig å ta hensyn til dette, spesielt når man er i yrker som støtter og hjelper voldsutsatte kvinner. Flere av kvinnene som var intervjuet, delte sin opplevelse av å være avhengig av partneren, både emosjonelt og økonomisk. Kvinner med innvandrerbakgrunn la også vekt på lite nettverk i Norge og økonomiske bekymringer som grunner til at de opplevde det som vanskelig å bryte ut av forholdet. Kjærlige følelser for partneren var mindre fremtredende som en begrunnelse til å bli blant disse kvinnene. Kvinnene med majoritetsnorsk bakgrunn sa at de ble værende i forholdet fordi de brydde seg om partneren, og fikk dårlig samvittighet når de vurderte å bryte. Til tross for at noen kvinner opplevde vold i forholdet, opplevde de også partneren som en trygghet de ikke ønsket å miste, og det tok år før de forsto at volden var et mønster som ikke opphørte. Kvinner med inntekt og sosialt nettverk hadde muligheter til å benytte seg av andre midlertidige løsninger enn å dra på krisesenter, mens flere kvinner med innvandrerbakgrunn hadde både begrenset språkkunnskap og mindre kjennskap til hjelpeapparatet, noe som gjorde det vanskeligere å finne andre alternativer enn krisesenter. Felles for mange av kvinnene var en forventning om at forhold skal være forpliktende og langvarige, og at de derfor må jobbe hardt for å holde det sammen. En av kvinnene beskrev at hun hadde en forestilling om kjærlighet som innebar å stå i det og holde ut, og at hun derfor ble i forholdet etter den første voldsepisoden. Andre kvinner opplever at familien oppfordrer dem til å bli i forholdet, og at barnas ønsker om å holde familien samlet veier tungt. Kvinnene uttrykker at de holder ut fordi de opplever at det gagnar noe større enn

dem selv, barna og familiesamholdet.

Artikkelen diskuterer også hvordan mange kvinner opplever at det tar lang tid før de forstår at de har vært utsatt for vold i et forhold. Noen kvinner beskriver at de har brukt ord som «manipulerende» eller «sjalu» for å beskrive partneren sin, og at de har opplevd at forholdet var preget av mye kringling eller misforståelser. En kvinne i et likekjønnet forhold, fortalte at hun bare husket én enkeltepisode med vold, men at partneren hadde vært kontrollerende og aggressiv på andre måter. I artikkelen diskuteres også at kvinner kan skjule volden de opplever for andre, for å unngå å bli sett på som svake. Noen kvinner forklarer volden ved å peke på partnerens oppdragelse eller kultur, mens andre knytter den til psykiske lidelser eller avvikende egenskaper ved partneren. Disse forklaringene kan normalisere volden, og gjøre det vanskeligere for kvinner å forstå at de er utsatt for vold, og bør søke hjelp.

I artikkelen redegjøres det også for ulike hendelser som fungerte som utløsende faktorer for at kvinner som blir utsatt for partnervold, til slutt bryter ut av forholdet. Disse hendelsene kan være en konkret episode der partneren ikke stiller opp, utroskap, vold mot barn, eller uventet støtte fra andre mennesker. Kvinner som hadde opplevd at partneren var voldelig mot barna, beskrev dette som en utløsende hendelse, som fikk dem til å bryte forholdet. For alle kvinnene som var mødre, ble barna trukket frem som en grunn til å gå, og å beskytte barna veide alltid tyngre enn ønsket om å holde familien sammen.

3 Metodologi

Ordet *metode* har den opprinnelige betydningen «veien til målet». Før metodevalg for datainnhenting og dataanalyse tas, er det derfor viktig å ha definert hva målet for studien er, gjennom tema, problemstilling og forskningsspørsmål (Kvale & Brinkmann, 2018, s. 140).

Dette er gjennomgått inngående i de to foregående kapitlene, men gjentas kort oppsummert også i dette kapitlet. Et forskningsprosjekts integritet avhenger av at forskeren kan forklare sine egne valg og prosedyrer (Thagaard, 2015). I dette kapitlet gjennomgås hvilke valg og fravalg som er gjort for studien, både for metode for datainnhenting og metode for analyse av de innhentede dataene.

3.1 Kvalitativ tilnærming

Problemstillingen i studien omhandler å finne diskurser og forståelser i samliv, med spesielt søkelys på økonomisk praksis og forståelse, som kan være med å legitimere vold, og påvirke en voldsutsatt kvinnes valg om brudd fra en voldelig partner. Med denne problemstillingen som utgangspunkt, er det mest nærliggende å velge kvalitative forskningsmetoder til studien min. Kvalitativ tilnærming er en nyttig metode for å forstå menneskelig atferd og erfaring på en dypere måte, enn kvantitative metoder tillater. Kvalitative forskningsmetoder kan gi en helhetlig forståelse av komplekse fenomener, at de kan gi innsikt i hvordan forskjellige faktorer påvirker hverandre, og gir mulighet til å fange opp enkeltpersoners og grupperes subjektive opplevelser og meningsverdener (Willig, 2022).

3.1.1 Mixed methods

I en studie med hvor økonomi er en sentral del av tematikken, kunne det vært naturlig å benytte meg av kvantitativ metode, for å bedre kunne måle hvor mye, og sett på hvilken måte, blant annet økonomiske forskjeller inntreffer. Dette kunne vært gjort ved hjelp av strukturerte spørreskjema. Jeg ville likevel ikke fått inngående kunnskap og fordypning i de økonomiske forskjellene, hvis jeg hadde valgt bort kvalitativ metode. Hadde denne

oppgaven vært en studie av større omfang, kunne jeg valgt *Mixed methods*, som vil si at jeg hadde valgt både kvalitative og kvantitative datainnhentingsmetoder og dataanalysemetoder i samme studie (Brottveit, 2018, s. 65) . Ved å kombinere elementer fra både kvantitativ og kvalitativ forskning, hadde det vært mulig å utforske de økonomiske forskjellene fra flere perspektiver og fått en mer fullstendig forståelse.

3.2 Datainnhentingsmetode

Med datainnhentingsmetode menes metoden som brukes for å hente inn data som skal analyseres i et forskningsprosjekt. Det er allerede presisert at det var mest hensiktsmessig å benytte meg av kvalitativ metode i denne studien, og jeg hadde da flere alternative datainnhentingsmetoder å velge mellom. Siden jeg ønsket å få frem informantenes egne fortellinger, opplevelser og erfaringer, kunne jeg valgt et fokusgruppeintervju. Et fokusgruppeintervju er en gruppesamtale som kan være nyttig å benytte seg av når en i forskning vil avdekke en bredde av synspunkter, erfaringer, holdninger og tolkninger, fremfor enkeltindividers mer detaljerte erfaringer og informasjon (Johannessen et al., 2017, s. 115). Fokusgruppeintervju som metode har imidlertid blitt kritisert ved at den muliggjør at forskere kan gå inn i fokusgruppen med egne fordommer og en «skjult agenda», noe som gjør at forskeren får for stor makt i hvordan forskergruppeintervjuet gjennomføres (Barbour & Kitzinger, 1999). Temaene i dette forskningsprosjektet kan være vanskelige for informantene å prate om, og et gruppeintervju er også sårbart for at informantene vil kunne si noe som de ikke ønsket å si, ved at informantene påvirker hverandre (Barbour & Kitzinger, 1999). Det er derfor viktig i et fokusgruppeintervju å være transparent om tema og problemstilling i prosjektet er uten å språklig la det skinne gjennom hva intervjueren tenker. Jeg kunne også valgt deltagende observasjon, der forskeren er tilstede, ikke bare som forsker, men også som menneske, ved samhandling og samtale med de forskeren skal studere (Fangen, 2017, s. 14). For dette prosjektet kunne jeg valgt å være til stede som feltforsker og miljøarbeider på et krisesenter, og samhandlet med de som bodde der på en måte som hadde gjort at jeg hadde kommet nært inn på beboernes virkelighet og personlige erfaringer (Fangen, 2017, s. 15). Ulempen ved deltagende observasjon som metode, er at det kan være tidskrevende og vanskelig å finne rett utvalg å observere. Å bruke deltagende

observasjon som metode på et kritesenter, innebærer en rekke etiske avveininger som sannsynligvis ikke ville være gjennomførbare med tanke på underleggelse av taushetsplikt og krav om å hensynta en særlig sårbar gruppe mennesker.

For å få frem empirien til dette forskningsprosjektet, landet jeg derfor på at kvalitativt forskningsintervju ville være den datainnhentingsmetoden som ville gi informantene den tryggeste rammen til å fortelle om sine egne opplevelser og holdninger. Ved å gjennomføre et kvalitativt forskningsintervju hvor det kun er én informant til stede av gangen sammen med meg, unngås faren for påvirkning av andre informanter som kan skje i fokusgruppeintervju, eller faren for at det i en deltagende observasjon vil kunne oppleves som invaderende for informantene.

3.2.1 Kvalitativt semistrukturert forskningsintervju

I et kvalitativt forskningsintervju forsøker forskeren å tilegne seg kunnskap om informantens livsverden og opplevelser (Kvale & Brinkmann, 2018), og kan være en riktig datainnhentingsmetode der det er nyttig å samle inn dybdeinformasjon om forskningstemaene, og for å få en mer helhet forståelse av forskjellige synspunkter og perspektiver. Under et kvalitativt semistrukturert forskningsintervju er det vanlig at informantene blir spurt om deres personlige opplevelser, holdninger og oppfatninger rundt forskningsprosjektets tematikk og forskningsspørsmål. Intervjuet kan også utforske informantenes atferd og forståelse for visse handlinger, som gir forskeren mulighet til å forstå og analysere disse. Til forskjell fra et strukturert forskningsintervju, gir det semistrukturerte intervjuet forskeren muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål. Dette kan gi en bedre forståelse av informantenes svar eller mulighet til å utforske ny tematikk, og gjør at intervjuet blir mer dynamisk, som kan gi større rom for dypere innsikt i forskningsemnet. Et kvalitativt semistrukturert forskningsintervju har noen begrensninger, siden det ikke gir forskeren mulighet til å generalisere funnene til en større befolkningsgruppe. Dette er fordi informantene vanligvis velges ut fra spesifikke kriterier, og derfor ikke blir representative for en støttepopulasjon.

3.2.2 Utvikling av intervjuguide

Under utviklingen av intervjuguiden til forskningsintervjuene, kom jeg frem til to temadelere for å få best mulig svar på studiens problemstilling og forskningsspørsmål.

Disse to temadelene var «Økonomi før bruddet» og «Informasjon om økonomi ved og etter bruddet». Under hver av temadelene utarbeidet jeg spørsmål som skulle gjøre det mulig å dekke tematikk, og legge til rette for fortellinger fra informantene. Jeg unnlot spørsmål i intervjuguiden som ville gi bakgrunnsopplysninger om enkeltpersoner.

Det anbefales å gjøre prøveintervjuer før intervjueren setter i gang med intervjuer med informanter (Thagaard, 2015). Jeg gjorde derfor flere prøveintervjuer underveis i utviklingen av intervjuguiden. Jeg gjorde prøveintervjuer med kollegaer som har lang erfaring med arbeid med voldsutsatte, for å få faglig begrunnet tilbakemelding på temadelene og spørsmålene. I tillegg prøveintervjuet jeg også personer i min egen omgangskrets som ikke har erfaring med vold og/eller økonomi. Jeg valgte å gjøre dette for å være sikker på at spørsmålene ikke ble for vanskelige å forstå, også for personer som ikke har noen forkunnskap eller forforståelse for verken vold eller økonomi. Det siste prøveintervjuet jeg gjorde var med en voldsutsatt kvinne som kunne vært benyttet som informant, om det ikke var for at vi hadde profesjonell kjennskap til hverandre. Dette prøveintervjuet opplevde jeg som det mest nyttige for den endelige utformingen av intervjuguiden (vedlegg 1), siden det i dette intervjuet kom frem viktigheten av å gi lange nok pauser til at informanten fikk si det den ønsket uten min påvirkning, og at strukturen med de to delene i intervjuguiden var mest nyttig for meg som forsker, og ikke nødvendig å legge mye vekt på å informere om til informantene.

3.2.3 Utvalg og rekruttering

Rekruttering av informanter til kvalitative undersøkelser gjøres ut fra kriteriene om at forskeren ønsker å få mye data fra et begrenset antall informanter (Johannessen et al., 2017). En regel som følges er at utvalget skal være stort nok til at problemstillingen blir belyst, og noen forskere mener at datainnsamlingen bør foregå helt til et metningspunkt for ny informasjon nås. Likevel er det viktigst å skaffe et relevant utvalg, fremfor mange (Johannessen et al., 2017). Informantene som brukes i studien er rekruttert av ansatte på

krisesentre lokalisert på Sør-Østlandet. Avgrensning av lokasjon på krisesentrene ble blant annet gjort for at det skulle bli lettere for meg å praktisk gjennomføre intervjuene med tanke på geografisk avstand. Krisesenterutvalget ble også gjort med bakgrunn i at krisesentrene blir drevet på forskjellig vis, både med tanke på antall ansatte, antall brukere, ideologiske og politiske forskjeller, størrelse på senter og sikkerhetstenkning på senteret, informasjon om dette ble hentet fra Krisesentersekretariatets nettsider (Bufdir, 2022b). Krisesentrene jeg kontaktet, ligger sentralt plassert på Sør-Østlandet, og jeg så for meg at de dekket et vesentlig geografisk areal av Norge. For å se om dette stemte, hentet jeg geografisk statistikk for areal og menneskeantall fra SSB sine nettsider. Jeg fant da ut at krisesentrene som ble valgt for forespørsel, dekker et geografisk område på til sammen 940 kvadratkilometer og er nærkrisesenter for til sammen 1 435 000 mennesker. De syv krisesentrene dekker dermed 17 % av hele Norges bebygde areal, og er nærkrisesenter for 26,5% av totalbefolkningen i Norge (vedlegg 2). Selv om det allerede er definert for dette forskningsprosjektet at det er et strategisk utvalg som skal benyttes, var det likevel interessant å se at mulige informanter fra de utvalgte krisesentrenes brukere ville kunne ha et så differensiert geografisk utvalg som jeg fant med den geografiske utvalgsstatistikken fra SSB.

Henvendelsen til krisesentrene ble gjort på e-post til daglig leder ved syv krisesentre på Sør-Østlandet. Daglig leder ved krisesentrene, sendte videre forespørselen til sine ansatte, som så forespurte brukere ved det aktuelle krisesenteret, om de kunne tenke seg å være informanter i studien (vedlegg 3). En måned etter den første henvendelsen til krisesentrene, henvendte jeg meg på nytt til krisesentrene. Jeg hadde i mellomtiden fått rekruttert kun én informant fra et av krisesentrene, og ikke hørt noe fra de seks andre krisesentrene. I samtale med krisesentrene, fikk jeg inntrykk av at henvendelser fra forskere og studenter var noe krisesentrene allerede var kjent med, samtidig som de uttrykte at de hadde liten tid til å bruke på rekrutteringsarbeid. De var likevel positive til henvendelsen. I løpet av to uker etter den andre henvendelsen min, fikk jeg rekruttert de siste tre informantene jeg trengte til studien.

3.2.4 Gjennomføring av intervjuene

Totalt fire informanter, fra to forskjellige kritesentre, meldte seg som informanter. Alle tok selv direkte kontakt med meg etter å ha fått informasjon om forskningsprosjektet av en ansatt på sitt kritesenter. Alle intervjuene ble gjort i løpet av tre uker. Det første intervjuet ble gjort i midten av januar 2023, og det siste intervjuet ble gjort i begynnelsen av februar 2023. De fleste intervjuene ble gjort i januar 2023. Intervjuene varte i 1-2 timer, og ble foretatt på kritesenteret som informanten hadde tilhørighet til. Ved å velge informantenes nærkritesenter, var det lettere å ivareta deres anonymitet og sikkerhet, da dette kritesenteret var et sted informantene var vant til å oppsøke. Intervjuet ble dermed et møte som ingen i informantenes omgangskrets ville stille spørsmål til. Det at jeg møtte dem på deres *territorium* bidro også til at informantene følte seg tryggere og mer avslappet i intervjusituasjonen. Begge kritesentrene var steder jeg i arbeidskontekst hadde besøkt tidligere, og hvor jeg hadde kjennskap til både ansatte og lokasjon. Dette gjorde at jeg også var mer avslappet i intervjusituasjonene.

Alle informantene samtykket til at intervjuene ble gjort med lydopptak. Til lydopptakene benyttet jeg appen *Diktafon* på egen mobiltelefon, og umiddelbart etter alle intervjuene ble lydopptakene sendt med kryptering til forskriftsmessig lagring på www.nettskjema.no, og deretter slettet fra appen. Prosedyren med oversending ble gjort i påsyn av informantene, slik at de skulle få innsikt i lagringsmåten. Ved å gjøre det foran informanten i etterkant av intervjuet, erfarte jeg også at jeg kunne bruke mindre tid på teknisk informasjon i innledningen av intervjuet.

3.2.5 Presentasjon av informantene

Informantene i studien min er fire kvinner som aldersmessig befinner seg fra slutten av tjuetårene til begynnelsen av femtiårene. To av kvinnene er i slutten av førtiårene. Tre av kvinnene har etnisk norsk opprinnelse, og en av kvinnene har ikke-etnisk norsk opprinnelse. Alle kvinnene har egne barn. Tre av kvinnene har høyere utdanning, med minimum bachelorgrad. Alle kvinnene har brutt ut av en voldelig relasjon, der alle oppgir psykisk vold og økonomisk vold som en av voldsformene. Tre av kvinnene har i tillegg til psykisk vold og

økonomisk vold, også blitt utsatt for fysisk vold og seksuell vold fra voldelig partner. Tre av kvinnene eier egen bolig, mens en av kvinnene leier boligen de bor i.

3.2.6 Transkribering av intervjuene

Jeg transkriberte alle intervjuene selv, og forsøkte å gjøre det så raskt som mulig etter at intervjuene fant sted. Dette var bevisst, for å være sikker på at jeg fortsatt hadde detaljene og nyansene i intervjuet ferskt i minne. Jeg valgte å gjøre en ordrett fulltranskribering, fremfor delvis transkribering, for å få med meg alt som kunne være relevant for problemstillingen min. Ved ordrett fulltranskribering blir alt skrevet ned, også fyllord, pauseord og pauser, slik at transkriberingen får et høyt detaljnivå. (Brottveit, 2018, s. 135) Ved delvis transkribering, holder transkriberingen et lavere detaljnivå, og halvferdige setninger, pauser og unødvendige ord utelates. Siden de aller fleste intervjuene ble gjennomført i løpet av litt over to uker, ble det tidsmessig vanskelig å få transkribert alle intervjuene umiddelbart etter intervjuet fant sted. Jeg startet likevel transkriberingsprosessen, laget egne notater for hvert intervju, og påbegynte analyseprosessen samme dag som intervjuet fant sted. Fullføringen av transkriberingsprosessen for hvert enkelt intervju kunne derfor ta litt lengre tid enn først tenkt. For analyseprosessen del opplevdes dette ikke som en ulempe, da jeg fikk dykket grundigere ned i empirien over lengre tid. Et eksempel på transkribert tekst fra informantintervjuene er vedlagt oppgaven (vedlegg 4).

3.3 Dataanalysemetode

For å analysere data som samles inn fra kvalitative semistrukturerte forskningsintervju, kunne jeg valgt å bruke både Interpretual Phenomenological Analysis (IPA), Grounded Theory (GT) og Narrativ analyse. Både IPA og GT analyserer data ved hjelp av kodeprosess, men har forskjellig tilnæringsmetode og mål. GT har en mer generaliserende tilnæringsmetode, ved at den benytter en prosess som involverer samling, koding og analyse av data for å utvikle ny teori ut fra dataene som samles inn, og starter ikke med

vitenskapelig teori som utgangspunkt for fortolkningen (Johannessen et al., 2017, s. 181). Til dette forskningsprosjektet kunne GT vært brukt for å med en åpen problemstilling finne ut mer om økonomisk vold og bruddprosesser, men egner seg likevel ikke helt siden GT best egner seg på et felt forskeren ikke kjenner så godt fra før (Johannessen et al., 2017, s. 181). IPA har en mer fenomenologisk tilnæringsmetode, som er spesielt egnet for å forstå meningsfulle perspektiver og opplevelser fra informantenes egne erfaringer, og hvordan disse kan relatere seg til kontekstuelle faktorer (Smith et al., 2022). I dette forskningsprosjektet kunne IPA vært benyttet til å undersøke systematisk hvordan informantene beskrev sine erfaringer og opplevelser med økonomisk vold. En IPA-forskning er fenomenologisk, og rettes gjerne mot en bestemt opplevelse, der forskeren forsøker å forstå virkeligheten til informanten, mens informanten samtidig forsøker å forstå sin egen virkelighet (Smith et al., 2022).

Når man benytter narrativ analyse som analysemetode, ser man på dataene man har samlet inn som én fortelling som består av ulike fortellingselementer, med en antagelse om at virkeligheten bedre kan deles inn i sekvenser, fremfor kategorier (Jacobsen, 2005, s. 187). En fortelling består da av sekvenser, eller hendelser som skjer etter hverandre, og som henger sammen. Ved å gjøre en narrativ analyse ser man etter sentrale hendelser som kommer frem i dataene, både hva som skjedde og hva som var konsekvensene av det som skjedde. I analysen ligger også en antagelse om at hendelser fører til en forandring, at man går fra én tilstand til en annen (Jacobsen, 2005, s. 206). I dette forskningsprosjektet kunne narrativ analyse vært benyttet for å se på fortellinger om hvordan økonomisk vold fører til brudd, og hva som skjer etter bruddet.

Til tross for flere valgmuligheter med tanke på analyse av empirien, kom jeg til sist frem til at jeg vil være mest tro mot studiens vitenskapsteoretiske ståsted, problemstilling og forskningsspørsmål, ved å velge diskursanalyse som dataanalysemetode.

3.3.1 Diskursanalyse som metode

Diskursanalyse er en dataanalysemetode som befinner seg innenfor det sosialkonstruksjonistiske forskningsparadigmet, der det gjøres analyser av språket for å se hvordan meninger oppstår. En diskursanalyse er en systematisk undersøkelse av diskurser og

diskursive fenomener, og har til hensikt å bevisstgjøre individer om at sosiale ordninger og strukturer er styrt av språket (Johannessen et al., 2017, s. 225). Analyser av samtaler kan være et nyttig utgangspunkt for å studere hvordan mennesker skaper virkelighetsforståelse med måten de ordlegger seg på (Thagaard, 2015, s. 124).

Innenfor samfunnsvitenskapelige fag, finnes det flere diskursanalysemetoder å velge mellom. Blant disse metodene finnes blant annet kognitiv diskursanalyse, diskurspsykologi, sosiolingvistisk diskursanalyse, kritisk diskursanalyse og foucauldiansk diskursanalyse.

Kognitiv diskursanalyse undersøker hvordan mennesker forstår og tolker språk og kommunikasjon i en gitt kontekst. Diskurspsykologi kan benyttes når en skal analysere hvordan diskurser påvirker menneskers mentalitet, gjennom deres handlinger og holdninger. Ved bruk av sosiolingvistisk diskursanalyse, undersøkes hvordan diskursen påvirker og formes av kulturelle og sosiale faktorer (Jørgensen & Phillips, 1999).

Kritisk diskursanalyse kan benyttes når en skal undersøke *problemer*, og avdekke maktforhold og sosiale strukturer som ligger til grunn for diskursen. Underliggende for kritisk diskursanalyse ligger det å identifisere usynlig og uheldig samfunnsmakt (Skrede, 2018). I dette forskningsprosjektet hvor jeg ønsket å undersøke diskurser om økonomi og makt, sett i lys av en voldelig relasjon, lå det nær for meg å benytte kritisk diskursanalyse som analysemetode av de innhentede dataene.

3.3.2 Kritisk diskursanalyse eller foucauldiansk diskursanalyse?

Mer enn noen gang er evne til kritisk refleksjon viktig, ikke minst for å kunne nyttiggjøre seg den enorme mengden informasjon vi har tilgang på i form av digital informasjon. Kritisk diskursanalyse som metode (CDA), ser på hvordan denne prosessen foregår, gjennom å kombinere lingvistikkens analyseverktøy med samfunnsvitenskapens forståelse og perspektiver på teori (Skrede, 2018). Underliggende for kritisk diskursanalyse ligger det å identifisere usynlig og uheldig samfunnsmakt, og å avdekke hvordan språket er med på å opprettholde maktforhold i samfunnet (Jørgensen & Phillips, 1999). Felles for Faircloughs kritiske diskursanalyse (CDA) og Foucauldiansk diskursanalyse (FDA), er at begge benyttes for å undersøke diskurser og maktrelasjoner i samfunnet. Forskjellene mellom dem handler hovedsakelig om det teoretiske rammeverket og metodeverktøyet som benyttes (Skrede,

2018), og samme tekstmateriale kan derfor få ulike perspektiv avhengig av hvilken av analysemetodene som blir valgt.

Foucauldiansk diskursanalyse (FDA), legger også vekt på makt og diskurs, men har en litt annen tilnærming. Foucault argumenterte for at makt ikke bare finnes i form av strukturer og institusjoner, men også i måten mennesker tenker og snakker om verden på, og at diskursene som omgir oss, er viktige i konstruksjonen av våre tanker og handlinger (Jørgensen & Phillips, 1999). Når det skal tas et valg mellom KDA og FDA, må man se på målet med analysen. Hvis målet er å avdekke ulike former for undertrykkelse og diskriminering, kan KDA være et godt valg (Skrede, 2018). Hvis man derimot er opptatt av å undersøke hvordan diskurser kan bidra til å konstruere menneskers virkeligheter, kan det være mer nyttig å benytte seg av FDA som analysemetode (Willig, 2022). Valget om å endre analysemetode til foucauldiansk diskursanalyse (FDA), ble tatt etter at jeg påbegynte transkriberingen av intervjuene. Ved å lytte til intervjuene ble jeg opptatt av at flere av informantene undret seg over hvordan og hvorfor de selv hadde fått oppfatningene og forståelsene de hadde. Jeg ble opptatt av å få en større forståelse for sammenhengene mellom informantenes språk om å beskrive seg selv og sine opplevelser og språkbruken til omgivelsene sine. Ved å bruke den foucauldianske tilnærmingen, fremfor den kritiske tilnærmingen, skal jeg forsøke å se nærmere på hvordan diskurser om økonomi og familieliv, bidrar til å konstruere forestillinger om økonomisk vold, og hvordan det har påvirket informantenes liv. Ved å undersøke dette vil jeg også få en mulighet til å avdekke hvordan samfunnet konstruerer og forstår økonomisk vold, og hvordan disse forestillingene igjen påvirker hvordan voldsutsatte kvinner forholder seg til denne formen for vold. Det finnes flere forskjellige foucauldianske diskursanalysemetoder å velge mellom, jeg velger å basere meg på Carla Willigs sekstrinns-analyseverktøy inspirert av FDA (Willig, 2022). Gjennomgang av analyseverktøyet og selve analyseprosessen redegjøres for i neste kapittel.

3.4 Forskningskvalitet

I en forskningsprosess kreves det at den som forsker forholder seg til de rådende etiske prinsippene i forskningsmiljøer. Særlige etiske forhåndsregler må tas i studier som

innebærer nærkontakt mellom forsker og informanter, hvor forskeren får tilgang til personlig informasjon og hendelser fra informantene det forskes på (Thagaard, 2015).

3.4.1 Forskningsetikk

Et forskningsprosjekt på masternivå er underlagt samme strenge krav til forskningsetikk som et større forskningsprosjekt med flere forskere. I 1989 ble det utarbeidet retningslinjer for forskningsprosjekter innenfor samfunnsvitenskapelige metoder (NESH, 2021).

Sikt, tidligere Norsk senter for forskningsdata (NSD), vurderer alle forskningsprosjekter som skal innhente personopplysninger i Norge. I løpet av et år vurderer de rundt 10 000 forsknings- og studentprosjekter (Sikt, 2023). Et forskningsprosjekt som skal innhente personopplysninger må ha en datahåndteringsplan for å sikre at personopplysningene blir lagret på en måte som gjør at fortrolige opplysninger ikke kommer på avveie, slik at informantene blir identifisert. Sikt vurderer også om prosjektets plan og intervjuguide vil ivareta tredjepersoners anonymitet. Med tredjepersoner menes personer som informanten kan beskrive på en måte som kan identifiseres ved hjelp av bakgrunnsopplysninger. I prosjekter hvor dette er sannsynlig, kan Sikt be om at tredjepersoner også må samtykke til at informanten får være med i studien (Sikt, 2023). I dette forskningsprosjektet ble det diskutert med Sikt om sannsynligheten for at det ville komme frem bakgrunnsopplysninger som kunne identifisere tredjepersoner. I den første temadelen i intervjuet spørres det om erfaringer med økonomi i forhold til fraflyttet partner. I denne delen vil det kunne dukke opp bakgrunnsopplysninger både om partner, egne foreldre, og utvidet familie. I den andre temadelen i intervjuet spørres det om erfaringer med råd og informasjon fra hjelpeapparatet, blant annet kriesenteransatte. For å hindre at bakgrunnsopplysningene identifiserer tredjepersoner, ble det i informasjonsskrivet til informantene bedt om at ingen tredjepersoner nevnes med navn, ei heller at navn på arbeidsplass eller hjemsted blir nevnt. Denne informasjonen ble også gjentatt muntlig. For å gjøre det enda vanskeligere å knytte tredjepersoners bakgrunnsopplysninger til informantene, ble utvalgskriteriene til informantene gjort så lite spesifikke som mulig. Ved å forminske sannsynligheten for identifisering av informantene, forminskes også sannsynligheten for identifisering av

tredjepersoner. Alle informantene utelot eget navn, tredjepersoners navn og spesifikt krisesenter de var tilknyttet under intervjuene. Likevel forekom det forsnakkelse noen steder i intervjuene, enten ved at navn ble nevnt, eller ved at en fortelling ble så spesifikk at den kunne bli gjenkjent. I disse tilfellene valgte jeg i transkriberingen å helt fjerne navn, og å skrive fortellingene med litt mindre detaljrikdom når detaljene ikke var vesentlige for forskningsprosjektet.

Dette forskningsprosjektet har prosjektnummer 489997 hos Sikt, ble innmeldt 19.10.2022, og godkjent 23.11.2022 (vedlegg 5).

3.4.2 Sensitive tema, refleksivitet og nærhet til forskningsfeltet

Selv om en i en forskningssituasjon aldri kan være sikker på at intervjuspørsmål og forskningstemaer ikke skaper reaksjoner hos informantene (Brottveit, 2018), er sannsynligheten større for at det vil komme følelsesmessige reaksjoner og ubehag når informantene er voldsutsatte som skal dele opplevelser fra et voldelig forhold. Jeg var i forkant av intervjuene usikker på om informantene ville synes det var vanskelig å skulle snakke om temaer som kunne oppleves som sensitive, med meg som de aldri hadde møtt før. Jeg hadde imidlertid ingen opplevelser av at noen av informantene opplevde intervjuene som særlig vanskelige, selv om flere av informantene uttrykte at de fikk mye å tenke på etter intervjuene. At jeg ikke hadde noen opplevelser av at informantene synes det var krevende, kan handle både om at jeg har lang erfaring med å ha samtaler med svært sensitiv tematikk, og om at de fleste spørsmålene i intervjuguiden handlet om opplevelser rundt økonomisk vold og økonomisk forståelse. Om informantene ikke selv kom inn på annen voldsfortelling fra samliv med voldelig partner, var det mulig for informantene å holde seg unna de mest sensitive og vanskelige opplevelsene i intervjusituasjonen. I en forskningskontekst er det viktig å være bevisst på egen refleksivitet i forskerrollen, som vil si at forskeren ikke bare reflekterer over styrker, svakheter, strategier og teknikker som anvendes i forskerprosessen, men også har en kritisk vurdering på seg selv som forskerinstrument, og på hvordan egen livserfaring har betydning for forskningsprosessen (Brottveit, 2018, s. 124)

Etter å ha arbeidet lang tid ved et krisesenter, har jeg utviklet stor fagkompetanse som

profesjonsutøver i forskningsfeltet. Denne fagkompetansen kan være svært nyttig og til fordel i forskningsprosessen. Samtidig er det viktig å etterstrebe å være nøytral og ikke la egne holdninger og hypoteser komme i veien for forskningsarbeidet. Dette var viktig under gjennomføring av intervjuene, og var viktig å være bevisst på når det kom til å identifisere funnene i analysearbeidet (Kvale & Brinkmann, 2018), spesielt når det gjaldt spørsmålene i intervjuet som handlet om møtet med eget praksisfelt - kritesenteransatte.

3.4.3 Reliabilitet

Reliabilitet, eller pålitelighet, i kvalitativ forskning viser til graden av stabilitet og nøyaktighet i resultatene fra det som har blitt undersøkt. Det kan ofte være mer utfordrende å vurdere reliabilitet i kvalitativ forskning, enn det er når vi undersøker reliabilitet i kvantitativ forskning. I kvantitativ forskning forutsetter høy reliabilitet at fremgangsmåten ved innsamling og analyse av data skal kunne etterprøves nøyaktig av andre forskere (Johannessen et al., 2017). Krav om å kunne teste påliteligheten, for eksempel ved at en annen forsker kommer frem til samme resultat, er lite hensiktsmessig i kvalitative metoder. Dette fordi det ikke benyttes systematiske datainnsamlingsprogrammer som i kvantitative undersøkelser, det er ofte en samtale mellom forsker og intervjuobjekt som styrer datainnsamlingen i kvalitative metoder. Det vil derfor være vanskelig for en forsker å kopiere en annen kvalitativ forskers forskning (Johannessen et al., 2017). Likevel er det noen metoder som kan være med på å øke påliteligheten i kvalitativ forskning. Flere informanter kan bidra til å bekrefte, avkrefte eller korrigere funnene. Å dobbeltsjekke tolkninger kan være nyttig for å unngå subjektivitet. Triangulering er nyttig, det å bruke flere datakilder eller metoder, som gir lignende funn, øker påliteligheten i studien. Å ta hensyn til sosiale relasjoner og kontekst, er med på å bidra til større forståelse for hvordan disse kan påvirke dataene og tolkningene. I denne studien har jeg hatt med meg alle disse metodene for å forsterke påliteligheten. Informantene har en god diversitet med hensyn til geografisk bosted, alder, levekår, utdanning og etnisitet. De bringer derfor med seg forskjellige livsverdener og opplevelser inn i samtalene. Et annet blikk på funnene, og tolkningene av funnene, har jeg hovedsakelig fått gjennom forskningsprosjektets veileder, men også fra

medstudenter og kollegaer. Ved å lese annen forskning som er gjort på temaer som er nært beslektet med denne studiens tematikk, har jeg fått en form for triangulering som har vært med på å øke bevisstheten rundt påliteligheten. Jeg har tidligere beskrevet hvordan det har vært viktig for meg å etterstrebe å være åpen i spørsmålene, men likevel være tydelig på bakgrunnen for valg av temaet for studien. Informantene er brukere av krisesentre, som er rekruttert fra krisesenteransatte som står i en profesjonell relasjon til brukerne, og jeg har med meg en forståelse for at informantene både kan oppleve at de bidrar til studien som en slags tjeneste for hjelpen de har fått fra krisesentrene, eller ved at de har en spesiell livsfortelling som egner seg til studien. Jeg har også med meg en forståelse for at informantene som har kontaktet meg for bidrag til studien, også kan bli et slags strategisk utvalg (Kvale & Brinkmann, 2018), ved at de har forståelse og erfaring fra temaene i studien. I samsvar med diskursanalysens tanke om at forskeren er en del av analysen, og at det forutsetter en viss kompetanse på temaet for å komme nærmere diskursene, tenker jeg at dette ikke gjør studien mindre pålitelig.

3.4.4 Validitet

Validitet, eller gyldighet, sier noe om i hvilken grad en metode undersøker det den er ment å undersøke (Kvale & Brinkmann, 2018), eller som beskrevet av Johannessen, Tufte & Christoffersen (2017) om validitet for kvalitativ metode; «Måler vi det vi tror vi måler?» Begrepet om validitet kan videre deles inn i indre og ytre validitet, hvor den indre validiteten ser på om forskningsfunnene er i samsvar med virkeligheten, og om de sammenfaller med virkeligheten. Den ytre validiteten viser hvor generaliserbare funnene er, og om de for eksempel kan overføres til andre studier (Johannessen et al., 2017). Validitet innenfor kvalitativ forskning, innebærer om forskeren undersøker det som faktisk var planlagt (Johannessen et al., 2017). Validiteten i studien handler også om forskerens grad av åpenhet om metodevalg som har vært tatt underveis i undersøkelsen.

3.4.5 Generaliserbarhet

Når en vurderer generaliserbarhet, eller overførbarhet, i kvalitative undersøkelser, handler det om å vurdere om det som gjelder på ett sted til en tid, også vil være gyldig et annet sted eller til en annen tid (Johannessen et al., 2017) I alle forskningsprosjekter må det vurderes i hvilken grad det man undersøker, vil være generaliserbart for flere mennesker utenfor det gitte forskningsprosjektet. I dette studiet hvor informantene er voldsutsatte kvinner, vil det være vesentlig å søke etter generaliserbare funn som både kan overføres til videre studier, og impliseres både i fagfeltet og i praksisfeltet for arbeid med mennesker som utsettes for vold i nære relasjoner.

4 Analyse og funnpresentasjon

Innledningsvis i dette kapittelet gis det en utvidet presentasjon av informantene. Videre gis en grundigere forklaring på selve analyseprosessen frem til funnene. Avslutningsvis gis en presentasjon av alle funnene i forskningsprosjektet, inndelt i overordnede og underordnede diskurser.

4.1 De fire informantene

Før alle funnene presenteres, gis det her en utvidet presentasjon av forskningsprosjektets informanter for å gi en utvidet forståelsesramme av funnene. Informantene er fullstendig anonymisert i presentasjonen, både med navn, antall barn, og andre detaljer som kan føre til identifisering av enten informanten eller personer i deres omgangskrets. Til tross for fullstendig anonymisering og generalisering, gir presentasjonen likevel et godt bilde på den systemiske konteksten voldsutsatte kvinner kommer fra.

4.1.1 Anna

Anna er i slutten av tyveårene, har etnisk opprinnelse fra et land i Midtøsten, og ble gift med en mye eldre mann fra samme land når hun var i midten av tenårene. De har to barn sammen. Anna har bodd på krisesenter to ganger. Den første gangen bodde hun der sammen med barna sine. Den andre gangen Anna reiste til krisesenter, valgte hun å la barna være igjen hos eksmannen. Anna er student, bor på et lite sted på Sørlandet, og leier boligen hun bor i.

4.1.2 Line

Line er i slutten av førtiårene, med etnisk norsk opprinnelse. Line har vært samboer i en årrekke, forholdet tok slutt for et par år siden. Line har tre hjemmeboende barn, og bor i en

stor by på Østlandet, i en bolig hun eier selv. Hun har høyere utdanning, fast jobb og inntekt. Line tok kontakt med sitt nærkrisesenter i forbindelse med bruddet med samboer, og har gått til jevnlig samtaler med en fast terapeut ved krisesenteret siden bruddet. Line og barna har ikke bodd på krisesenter.

4.1.3 Sara

Sara er i begynnelsen av femtiårene, og har fire barn sammen med en mann hun var gift med i mange år. Sara og mannen var medlemmer av en sekt, og hun forlot sekten samtidig som hun skilte seg fra eksmannen, for rundt femten år siden. Sara eier boligen hun bor i sammen med to hjemmeboende barn, i en stor by på Sørlandet. Hun har høyere utdanning, men står utenfor arbeidslivet på grunn av arbeidsuførhet som følge av en ulykke. Sara kom til sitt nærkrisesenter mange år etter bruddet, når det gikk opp for henne at hun hadde levd med vold i ekteskapet sitt. Hun har ikke bodd på krisesenter, men hatt en fast terapeut å snakke med der gjennom flere år. Sara har etnisk norsk opprinnelse.

4.1.4 Miriam

Miriam er i slutten av førtiårene, og har etnisk norsk opprinnelse. Miriam var gift i mange år med en mann som hun ble skilt fra for et par år siden. Miriam og eksmannen hadde til sammen seks barn, de fleste av dem er voksne og har flyttet hjemmefra. Miriam bor nå på et lite tettsted på Østlandet, og eier boligen hun bor i. Miriam har høyere utdanning, men står nå utenfor arbeidslivet, som en følge av helseutfordringer grunnet samlivet med eksmannen. Miriam har ikke bodd på krisesenter, men hatt jevnlig samtaler med fast terapeut det siste året.

4.2 Gjennomføring av analyseprosessen

Dette avsnittet kunne også vært en del av metodekapittelet, men jeg velger å legge det inn som en del av analysekapittelet, for at å gi en grundigere og utvidet innledning til funnpresentasjonen.

Analysearbeidet startet allerede under gjennomføringene av intervjuene. Jeg forsøkte å identifisere diskurser underveis i intervjuene, uten annen planmessighet over identifiseringsarbeidet enn å lete etter diskurser som handlet om økonomi, vold, makt og urettferdighet. Jeg noterte etter hvert intervju en slags grovanalyse av hva jeg hadde hørt, og hva som kunne være funn av diskurser. Etter at alle intervjuene var gjennomført, satt jeg igjen med en slags grovanalyse med funn. Under fullføringen av transkriberingsarbeidet av intervjuene, noterte jeg igjen ned diskursene jeg identifiserte uavhengig av hva jeg allerede hadde notert meg i grovanalysen. Jeg sammenlignet de to funnmetodene mine, før jeg startet det systematiske og metodiske analysearbeidet av det transkriberte tekstmaterialet fra intervjuene mine. Til dette analysearbeidet, valgte jeg som redegjort for i metodekapittelet, å ta utgangspunkt i foucauldiansk diskursanalyse (FDA). Det er flere mulige FDA-analyseverktøy å velge mellom, jeg valgte å basere meg på Carla Willigs analyseverktøy, som består av de seks følgende fasene (Willig, 2022, s. 134-136):

Fase 1: Diskursive konstruksjoner. I den første fasen av analysen skal man se på hvilke diskursive objekter som er konstruert i materialet man skal analysere, og det tas da utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene til hele forskningsprosjektet. Jeg lette derfor etter diskursive objekter som omhandlet økonomi, vold og makt. Jeg så ikke bare etter disse konkrete nøkkelordene i teksten, men også om implisitte og eksplisitte referanser til nøkkelordene, og til ikke-uttalte referanser til ordene (Willig, 2022, s. 135).

Fase 2: Diskurser. Når det i den første fasen er identifisert de diskursive konstruksjonene i tekstmaterialet, skal det i denne fasen se på forskjellige måter å konstruere diskurser på innenfor det samme diskursive objektene. Det skal også sees etter å kunne utvide diskursene, og for å gjøre dette kan være nyttig å identifisere underordnede diskurser til de

overordnede diskursene. Jeg så derfor etter diskurser som handlet om bindinger mellom partnerne, og hvorfor bindingene var der, hvordan familieliv skal og bør organiseres, og økonomiske praksiser. I denne fasen fant jeg de overordnede diskursene.

Fase 3: Handlingsorientering. Den tredje fasen av analysen handler om å se grundigere på konteksten der de forskjellige diskursive konstruksjonene oppstår, og hvilke formål og funksjon de ulike konstruksjonene har. I denne fasen så jeg etter hvor og hvor ofte diskursene fikk råde, og om det var andre som hjalp til så diskursene fikk råde. Disse andre kunne både være helt nære relasjoner, som barn, egne foreldre og søsken, men også utvidet familie- og vennenettverk, hjelpeapparat og samfunnet som en egen aktør.

Fase 4: Subjektposisjoner. En subjektposisjon innenfor en diskurs sier noe om “a location for persons within the structure of rights and duties for those who use the repertoire” (Davies & Harré, 1999, s. 35). Her så jeg etter om det var uttalte og ikke-uttalte forskjeller på praksisutøvelse for kvinner og for menn i relasjonene. Også her så jeg etter påvirkning fra familie, venner og samfunn rundt relasjonen.

Fase 5: Praksiser. I den femte fasen ser man etter handlingsrommene mellom diskurs og praksis. Her lette jeg spesielt etter diskurskamper, som vil si at det er en diskurs som høyere rang enn andre i en gitt kontekst. Jeg så etter hvilke diskurser som var i kamp, hvilke diskurser som vant, og hvorfor de vant. Jeg så også etter i hvilken kontekst det foregikk kamper. Jeg var også her opptatt av å se etter både reelt handlingsrom og opplevd handlingsrom hos informantene.

Fase 6: Subjektivitet. Den avsluttende fasen i analysen, handler om forholdet mellom diskursen og subjektivitet. Gjennom diskurser blir ulike måter å se verden på, og være i verden tilgjengelige for oss (Willig, 2022, s.136). Davies og Harré beskriver dette slik:

Once having taken up a particular position of one's own, a person inevitably sees the world from the vantage point of that position and in terms of the particular images, metaphors, storylines and concepts which are made relevant within the particular discursive practice in which they are positioned. (Davies & Harré, 1999, s.35)

Mens jeg i den femte fasen så etter hva som ble sagt og gjort i de forskjellige diskursene, så jeg i denne fasen etter hva som ble følt, opplevd og tenkt i forskjellige subjektposisjonene. Jeg var i denne fasen opptatt av å se etter både reelt handlingsrom og opplevd handlingsrom hos informantene.

Jeg oppdaget underveis i denne metodiske analyseprosessen, at det å skulle skille fasene fra hverandre var krevende. Det var mange overlappinger i merkingen av de forskjellige fasene i det transkriberte tekstmaterialet. Analysearbeidet førte i første omgang til over femten forskjellige diskurser. Etter grundigere gjennomgang og sortering, så jeg at flere overlappet hverandre og egentlig var samme diskurs. Til slutt satt jeg igjen med tre tydelige overordnede diskurser, etter å ha gått gjennom det analyserte transkriberte materialet og grovanalysene mine.

I presentasjonen av disse overordnede diskursfunnene, velger jeg også å presentere noen underfunn fra de forskjellige fasene i det seks-trinnede analyseverktøyet (Willig, 2022, s.134-136), slik som *underordnede diskurser*, *handlingsorienteringer*, *subjektposisjoner* og *praksiser*, som kom til syne under analysearbeidet. Disse tas med for å gi en utvidet forståelse for de overordnede diskursene. Jeg velger også å presentere mange sitater fra informantintervjuene, både for å underbygge funnene og for å være sikker på at jeg får gitt rom for alle informantenes stemmer.

4.3 Overordnet diskurs 1: Pliktdiskursen - «Den som er med på leken, må tåle steken»

Den første av de overordnede diskursene som presenteres fant jeg hos alle informantene – *pliktdiskursen* «Den som er med på leken, må tåle steken». Den omhandler forventninger til hva slags plikt en kvinne og mor har i samfunnet i dag, og diskurser om hva slags erfaringer hun har om hva hun kan forvente seg tilbake fra samfunnet. Slik som i ordtaket, kan diskursen forklares med at den som vil være med på noe, også må finne seg i de ubehageligheter som følger med. Når man forplikter seg til et samliv med en partner, er det også en plikt til at man skal holde ut de dårlige dagene. For en partner som utøver vold, kan dette gi dette et større spillerom for voldsutøvelse, når partneren du utsetter volden for føler seg pliktig til å *holde ut*. Line forteller om hvorfor hun ikke brøt av relasjonen tidligere:

«Men, man blir liksom, man mister evnen til å stole på seg sjøl, da. Det ene er jo liksom det at man konkret blir fortalt for at man er udugelig økonomisk. Det var jo gjentakende. Det var sånn «*Du klarer ikke betale en regning, du har mange betalingsanmerkninger*». Det var sånne ting, da, som ikke stemte en gang. Jeg vet ikke hvorfor jeg trodde på det. Men, det var gjentakende...[...]...i tillegg til at du fikk høre hvor udugelig du var generelt, jeg var jo udugelig mor, jeg var udugelig inn i jobben min, ikke skikka til å være mor, ikke skikka til yrket mitt, jeg skulle jo vært innlagt, eller alt det der daglige liksom. Så det med økonomien det kom bare oppå alt det andre. Det var bare en del av det, da. Men jeg tenker jo, hadde jeg visst det, eller visst bare det at jeg... Ja, kanskje hvis noen hadde sagt at dette får du jo til – eller hva er **problemet** liksom? Men det var jo på en måte...alt var et problem, så alt sto frem som så vanskelig». (Line, s. 9)

I denne overordnede diskursen ligger også informantenes følelser av skam og skyld for at ble værende i et voldelig forhold, Miriam forteller at hun føler ansvar for at det ble som det ble:

«[...]...han ble jo veldig sånn *sjefen*, og jeg den litt sånn underdanige da, på en måte. Så kan jeg jo tenke, så kan jeg jo være veldig sur på meg selv, og sint på meg selv, for at jeg har latt meg behandle sånn, at jeg liksom bare latt det skje. For jeg har jo på en måte det også, men så kommer det så gradvis, ikke sant, og så...». (Miriam, s.10)

4.3.1 Praksis: «Prisen å betale for et familieliv»

I den femte fasen av analysen, der jeg så etter *praksiser* der det var diskurskamper (Willig, 2022, s.139), oppdaget jeg et tydelig funn av praksisen - «Prisen å betale for et familieliv». Denne praksisen ga også tittelen til hele studieprosjektet, fordi det var et så tydelig funn i alle intervjuene. Til grunn for praksisen ligger en kollisjon mellom informantens ønske om et familieliv, og partnerens uttalte fremtidsutsikter som ikke inkluderte barn og familieliv. Implisitt er det da en forståelse fra partner om at stifter kvinnen familie med denne partneren, kommer det til å koste. Miriam forteller at hun visste at hun på grunn av ønsket om å ha en stor familie, måtte finne seg i at eksmannen behandlet henne dårlig, og at han etter hvert begynte å true med å forlate familien om hun ikke lot han gjøre som hun ville:

«Det ble hele tiden den der at, hvis ikke du tenker likt som meg, eller er med på det jeg vil...så...er ikke vi...skal ikke vi være sammen. Så det var liksom hele den trusselen...lå der hele tiden. Og ja...så jeg turte liksom ikke si ifra. Jeg var *livredd* for at han skulle gå. [...] Så det har liksom blitt en sånn greie helt fra starten av, at jeg liksom har villet la han få lov til det, for at han skulle være fornøyd og lykkelig og glad...og så hadde jeg...jo, jeg har alltid hatt et ønske om mange barn, om en stor familie. Og så ble jo det litt krasj med det han skulle, men han har jo vært med å lage disse barna, da [*Latter*]. Men likevel så har nok jeg alltid følt at jeg skal ta alt det ansvaret, for det skal han få lov til å slippe, for at han skal få lov til det han vil». (Miriam, s.8 og 11)

Sara forteller om hvordan det var å leve med trusselen om at hun ikke skulle få være sammen med barna og familien sin også i livet etter døden, og hvordan angsten for å havne i helvete gjennomsyret alt i livet hennes på en måte som gjorde at hun ikke torde stille noen spørsmål eller krav til eksmannen:

«Han sa ofte *«gjør du ikke det jeg sier nå, så vekker jeg deg ikke på dommens dag, og da kommer du til helvete og barna kommer til himmelen sammen med meg»*. For det var ikke noe spørsmål om hvor han kom...det var jo opplagt... [...] Helvetesangsten henger over meg bestandig...og den preger meg fortsatt... De årene mine døtre var tenåringer...og hver gang de gjorde noe ulovlig, så fikk jeg enda mer helvetesangst for det. Det var jeg enda nærmere helvete...Fordi at da hadde jeg mislyktes som mor... og da var det ikke noe vits i å ha med meg på dette prosjektet videre i neste liv...».

(Sara, s.10)

Anna reiste til slutt fra alt. Også barna, fordi prisen for familielivet til sist ble for høy.

«[...]...jeg hører fra folk...de stiller spørsmål. Sier at jeg er en dårlig mor, at jeg er en sånn...hva heter det...sånn som tenker på deg selv...forlater barna sine...forlater mannen sin. Kanskje på grunn av noen andre...ofrer barna sine. Men jeg vet selv at...hvor vanskelig det er...å ta et valg. Det dreper deg nesten, på en måte sånn følelsesmessig. [Gråter]. Hvor vanskelig er det ikke å forlate en liten toåring, som er ganske avhengig av deg, som ikke sover uten deg i samme rom? Mmm... [...]...og de første dagene var de verste. Men samtidig så klarte jeg å tenke at *«Ja, du har grunn til det, du tok de ikke med, for du visste at de kom til å få det vanskelig sammen med deg»*. Økonomisk, og alt...]». (Anna, s.15-16)

4.3.2 Underordnet diskurs: «En god mor setter barna først»

En underordnet diskurs av den overordnede pliktdiskursen «Den som er med på leken, må tåle steken», er «En god mor setter barna først». I denne sammenhengen betyr det å ikke kunne klare seg selv økonomisk uten partner, at man er en dårlig mor. Alle informantene har fått høre gjentatte ganger fra den voldsutøvende partneren at de ikke vil klare seg økonomisk alene med barna. Implisitt ligger det en forventning av noe som skal til for å klare seg, som hun ikke har, og som det har vært vanskelig å få oversikt over hva skal være.

«Men også det at han var veldig til å påpeke i samlivet hvor udugelig jeg var økonomisk, da...og at jeg ikke ville klare meg uten han. Det sa han veldig, veldig ofte. At jeg ikke *skjønte noe* liksom [...] ...det påvirket meg *veldig*. Det påvirket meg ganske mye. Da orker man ikke...jeg er nok en person som tenker at da er det ikke noe vits å tenke på, fordi det blir så...det er nesten praktisk umulig liksom. Hva skal jeg gjøre? (Line, s. 4-5).

En som ikke har økonomi til å ivareta barna sine, er ikke en god nok omsorgsperson, også ifølge samfunnet. I verste fall risikerer hun å miste omsorgen for barna. Flere av informantene har levd med trusler fra partner om bekymringsmeldinger til barneverntjenesten, og har hatt en forståelse av at jo bedre økonomi en har, jo bedre omsorg gis barna. Miriam forteller om hvordan dette oppleves:

«Og så meldte han meg da inn til tingretten, og så har vi vært to runder der, og så ble vår yngste da lyttet til...så det ble satt at hun skulle være hos faren sin én natt hver tredje uke. Så da har hun vært det en periode...men så har det også...ja, jeg merker jo at hun ikke har noe lyst til å dra dit, og så har det blitt litt sånn vanskeligere og vanskeligere, og så ønsket hun å ha det sånn at hun bare skulle få lov å dra dit når hun hadde lyst. Og så...har jeg prøvd å fronte det...på en forsiktig måte...men jeg visste jo at det ikke ble tatt godt imot, og så...eh... [Sukker]...så fikk jeg plutselig en

melding at han hadde meldt bekymringsmelding om meg til barnevernet, så det er vi midt oppi nå...så da...alle disse tingene, gjør jo at jeg...får jo ikke overskudd til å komme meg ut i jobb... (Miriam, 19-20)

Alle informantene opplevde at de ble stående i en diskursiv kamp, der det at de hadde hatt veldig liten innsikt, oversikt og lite penger i forholdet, hadde gjort dem til selvopplevd gode omsorgsutøvere i form av kreative løsninger med tanke på gjenbruk, utnyttelse av knappe ressurser, og at den manglende muligheten til å «kjøpe barna» gjorde at de ga høyere verdi til de sidene av foreldrerollen som ikke er materielle. Flere av informantene reflekterte rundt at det å være en emosjonelt påkoblet og omsorgsfull mor, var viktigere enn å være en distansert velstående far, men at dette var forståelse som ikke fikk anerkjennelse noe annet sted i forbindelse med samlivsbruddet. De opplevde derfor det som en plikt at de skulle klare å gi barna en mye høyere økonomisk omsorg, enn det som sannsynligvis var nødvendig, slik som Anna:

«Jeg trenger nok til å klare meg, til å ha et normalt liv. [...] Penger nok til å ha et hus. Eget hus, eie hus. Eie en bil. Ha penger på konto til å kjøpe mat. Ha litt ekstra sparing, til egen fremtid. At barna skal få det som de ønsker...ikke alt...men hvert fall det som...noe...Eie kanskje et ekstra hus, eller jeg vet ikke sånn...bruke penger på en ting...en ting som du vet at kommer til å øke i verdi etter hvert. Det er litt sånn økonomisk, da klarer jeg å slappe av, at nå har jeg trygghet i fremtiden. Det er litt sånn økonomisk...». (Anna, s.21-22)

4.3.3 Underordnet diskurs: «Til døden skiller oss ad...»

En annen underordnet pliktdiskurs jeg fant i den andre fasen i analysen, var diskursen «Til døden skiller oss ad» som går på at egen og partners dårlige helse er en ikke-legitim grunn til å forlate en relasjon. Hvor lenge blir man i en relasjon når ens egen helse blir gradvis dårligere? Flere av informantene forteller om at det nesten sto om liv før de skjønnte at de

måtte ut av den destruktive relasjonen. Den romantiske diskursen om at kjærligheten tåler alt fikk være den dominante diskursen, som vant over egen helse. Anna forteller at hun før det siste bruddet med eksmannen, ble ordentlig psykisk syk:

«Og denne gangen er det ganske annerledes. Jeg har opplevd så mye, jeg er mye sykere enn jeg var den forrige gangen for noen år siden». (Anna, s. 15)

Sara ble også syk av samlivet med mannen, og til tross for at samlivsbruddet skjedde for mange år siden, går hun fortsatt i behandling for posttraumatiske stressreaksjoner. Hun går også i traumebehandling og til jevnlig støttesamtaler på krisesenteret.

«Når jeg er helt alene hjemme...så tror nervesystemet mitt at jeg er i helvete og selv om hjernen skjønner at jeg ikke er det, så får jeg da så mye angst...». (Sara, s.10)

4.4 Overordnet diskurs 2: Kjønnsdiskurs - «Menn slipper lettere unna»

Den andre overordnede diskursen jeg fant var *kjønnsdiskursen* «Menn slipper lettere unna». Denne diskursen omhandler hvordan det å tilhøre et bestemt kjønn legitimerer forskjellsbehandling. Alle informantene fortalte at de har opplevd at det kreves vesentlig mindre av fedre enn av mødre, og at det i hjelpeapparatet rundt dem har blitt applaudert for veldig lite innsats fra fedrene, i stor kontrast til hva som har vært forventet av dem som mødre. Både Line og Miriam har opplevd at blant annet familievernkontoret skrøt veldig av ekspartnerne deres når de kjørte til fritidsaktiviteter en sjelden gang, mens alle de andre hundrevis av gangene Line og Miriam har fulgt, ikke ble nevnt. De opplever at forventningene til fedrene er lavere.

4.4.1 Handlingsorientering: «Kvinner klarer seg ikke uten menn»

I den tredje fasen av analyseprosessen fant jeg *handlingsorienteringen* «Kvinner klarer seg ikke uten menn», som egentlig forholder seg til et patriarkalsk perspektiv. En handlingsorientering forholder seg til hvor diskurser får råde, og om det er andre i nettverket rundt som hjelper til så diskursene får råde (Willig, 2022, s.138). Alle informantene har fått høre av partner eller nettverk at «de får spørre pappaen sin» om penger når det har vært lite penger, som implisitt betydde for informantene at de visste at den voldelige partneren visste at foreldrene til kvinnene ville ta ansvar for datteren sin, når partneren ikke tok det økonomiske ansvaret. Anna hvisker frem en setning under intervjuet:

«Pappa hjelper meg mye. Også økonomisk. [...] Hvis jeg trenger. For de har fortalt at de gjør alt for jeg ikke skal bli tvunget til å gå tilbake til han på grunn av økonomi. Det gjorde jeg jo en gang før, for noen år siden. Jeg hadde det så vanskelig økonomisk, at jeg gikk tilbake til han. Og jeg tenker at det var den største feilen som jeg har tatt i livet mitt.» (Anna, s.2 og 12)

Selv om hun vil være selvstendig og klare seg selv, og gi seg selv et godt liv, klarer hun seg ikke uten støtte fra foreldrene sine. Anna synes det føles både flaut og trygt. Line forteller at eksmannen mente det var Lines far som burde dekke opp penger som eksmannen unnlot å bidra med i forbindelse med skifte av deres felles bo:

«[...]det var veldig krevende...[...]...han ville ha penger...også hadde vi bestemt at jeg skulle kjøpe ut han...så det endret han på hele tiden. Så var det ny pris...så skulle jeg ikke det likevel...så måtte jeg gi han penger. Han sa «*Du må spørre faren din om penger, du må spørre faren din om penger*». Og det var sånn helt merkelig greie liksom. [...]Hvorfor skulle jeg det? Nei, det var en helt **forferdelig** periode». (Line, s. 7)

Miriam forteller at hun også har tatt imot økonomisk støtte fra foreldrene sine i forbindelse med samlivsbruddet.

Alle informantene beskriver at de visste hvor de hentet kunnskap om hvordan klare seg økonomisk før og etter samlivsbrudd, og at de hadde forståelse og kompetanse for hvordan de skulle få kompetansen omsatt til praksis. Når voldtøvende partner, utvidet familie, kultur eller trossamfunn likevel sa det motsatte av kunnskapen de hadde tilegnet seg, ble det over tid vanskelig å stole på sitt eget kompass.

Sara ønsket hele livet å få bli noe mer enn mor og kone, og opplevde at det ikke var tillatt:

[...]...jeg ville skille meg veldig lenge jeg...Jeg hadde det helt forferdelig. Tre ganger flyttet jeg hjem til mammaen min med ungene. Hun sa «nei du må jo dra hjem igjen, du kan jo ikke skille deg» så ble jeg hentet hjem igjen... Så det var jo det var jo helt fra de første barna var små liksom at jeg hadde lyst til å skille meg... [...] ...jeg husker at jeg skrev opp «hva er drømmen din, hva er det som motiverer deg? Hvorfor trenger du penger?» Og da husker jeg veldig tidlig at jeg skrev for at jeg skal skille meg. Det var en drøm... Jeg trengte penger...fordi jeg skjønnte at man trengte penger her i verden, men liksom...jeg vet at jeg kunne blitt hva jeg ville i verden, men fikk ikke lov...». (Sara, s.24)

4.4.2 Praksis: «Menn skal ta hånd om familieøkonomien»

I den femte fasen i analysen (Willig, 2022, s.139), fant jeg *praksisen* «Menn skal ta hånd om familieøkonomien». Alle informantene opplevde at det i deres samliv var mannen som tok hånd om økonomien, og at det ikke var et handlingsrom for at praksisen skulle være annerledes. Informantene opplevde at egen kunnskapsdiskurs kom i konflikt med kjønnsdiskursen, når det kom til hvem som hadde ansvaret for den økonomiske organiseringen i forholdet. Dette utspilte seg ved at det ved at de visste at mannen ikke nødvendigvis var den i relasjonen som kunne mest om økonomi eller egnet seg best til å ha jobben. Informantene var klar over at de selv kunne egnet seg like bra. Ingen av

informantene aksepterte at kontrollen av økonomien automatisk skulle være mannens ansvar, samtidig som de opplevde at det ikke var handlingsrom for å komme i posisjon til å ta over, eller ta del i ansvaret. Line har refleksjoner rundt hvorfor eksmannen insisterte på økonomi skulle være hans ansvar:

«Men, det tenker jeg er litt hvordan han er som person også da, og det er jo...vanskelig å si om han gjorde det...på en måte for å **kontrollere** meg, eller om han er en sånn person som...er ekstremt stresset selv faktisk, eller har psykiske utfordringer selv, da. Effekten ble jo egentlig den samme uansett, så det spiller jo ikke så stor rolle...du gjør alt du kan for å finne svar, for hva er egentlig det mennesket, liksom. Hva **er** han? Men, etter hvert så, skjønner man jo at det spiller egentlig ikke så stor rolle, for effekten ville bli den samme, og for hjelpeapparatet rundt også...så, blir det sånn at du, du har kanskje lyst at de skal forstå». (Line, s.7)

Sara forteller om hva slags føringer kvinner fikk om egen kompetanse fra de kvinnelige lederne i trossamfunnet sitt:

«[...]i den kirken som vi var i da, så var det også sånn...absurd nok, at hvis kona var skikkelig god på en ting, så var det om å gjøre å ikke vise det for mannen, for da kom han til å føle seg litt underlegen. Og det var helt uhørt. [...] Og det gikk ut over hans stolthet og sånne ting, som er liksom veldig viktig for menn, fikk vi lære. Så det var veldig viktig da, å heller gjøre seg litt **dum**. Late som man ikke skjønnte så mye, sånn at han fikk beholde sin stolthet og verdighet, for det var veldig viktig, da...» (Sara, s.2).

Det opplevdes for flere som helt uforståelig at de ikke skulle få ha innsikt i fellesøkonomien, Anna forteller at hun viste til lover og regler, uten at det var til hjelp.

«[...]først etter to, tre år, etter at jeg begynte å lære norsk og lese, da skjønte jeg at han ikke kunne...at jeg hadde rett til å åpne konto, bankkonto, jeg kunne ha mine penger. Men han hadde fortsatt full kontroll, å jeg hadde ikke lov til å spare noen ting. [...] Jeg var så redd, fra de kranglene som han hadde, at jeg gadd ikke...rett og slett. Hva skal jeg gjøre med de pengene? Det var ingen steder i huset å gjemme penger heller, han hadde full tilgang til alt». (Anna, s. 24)

4.4.3 Subjektposisjon: «Det er opp til deg å be om hjelp»

I den fjerde fasen i analyseprosessen, så jeg etter *subjektposisjoner* som sa noe om det var forskjeller på praksisutøvelse for kvinner og menn i relasjonene, og hva slags påvirkning det var fra nettverk og samfunn rundt relasjonen (Willig, 2022, s.139). Den kjønnede subjektposisjonen «Det er opp til deg å be om hjelp» fant jeg at alle informantene hadde opplevd med partneren sin i tilnærmet lik form. Dette opplevdes som en svært tvetydig setning hos informantene, siden det ligger både en oppskrift og en trussel i setningen. Mange voldsutsatte ofte opplever dette i kommunikasjon med voldsutøvere, en såkalt «double-bind»- kommunikasjon (Bateson, 2000). Implisitt kan setningen bety «*om du ikke er fornøyd, er det bare å be om hjelp. Og hvis du gjør det, blir ikke det noen god hjelp for deg*». I denne subjektposisjonen opplevdes det som skulle være til hjelp, ikke som hjelp for kvinnene i det hele tatt. Snarere tvert imot, de ble oppmerksomme på at mannen fikk bedre utbytte av hjelpen informantene selv ba om.

Alle som går gjennom et samlivsbrudd, og har barn under 16 år, må gjennom en mekling. De aller fleste gjør denne meklingen på et familievernkontor, det hadde også alle informantene gjort. Alle informantene hadde også hatt parterapisamtaler ved familievernkontoret enten før eller etter samlivsbruddet. Ingen av informantene har opplevd møter sammen med voldsutøvende partner på familievernkontor som noe positivt eller hjelpsomt. Én av informantene kaller familievernkontoret for «pappavernkontoret». For informantene handlet dette om at volden ble nøytralisert, og at ingen tok parti med den som ble utsatt for vold, gjorde at de følte at han slapp unna med det. Sara forteller at hun i samtaler på familievernkontoret ble spurt om hvorfor hun synes det var vanskelig å samarbeide med

eksmannen, og når hun svarte at det var vanskelig å samarbeide med en som har utsatt henne for så mye vold, så snudde terapeuten seg mot eksmannen og spurte han om det var sant at han hadde utsatt henne for vold. Han svarte nei, og da snudde terapeuten seg tilbake til Sara og fortalte henne at eksmannen ikke hadde utsatt henne for vold. Sara forteller at hun etter dette, mistet tillit til at hun kunne få hjelp fra familievernkontoret, og eksmannens fortellinger fikk derfor stå uten hennes motfortellinger, slik at han fremsto som den mest fornuftige forelderen.

Line opplevde at samtaler om økonomi ikke var tillatt på familievernkontoret:

«Ja, jeg tenker egentlig på familievernets rolle, da. Jeg synes de kunne vært mye tydeligere. Og det økonomiske har blitt tatt opp der, og det har de valgt å ikke...delta i. Det har vært et ikke-tema der, fordi det blir da sagt at **det er konflikt**. Og da velger de å legge det helt bort... [...]...sånn som det fremstår for meg så kan far gjøre akkurat hva han vil...» (Line, s.11)

Miriam opplevde at mannens utilstrekkelighet som familiefar kom helt til syne i samtaler ved familievernkontoret, likevel fikk dette ingen konsekvenser for han, og samtalene fortsatte bare videre på samme måte.

Alle informantene har opplevd konflikt med sin ekspartner i forbindelse med fastsettelse av barnebidrag, og alle har måttet få bistand fra NAV for innkreving. Flere har opplevd at ekspartner enten lyver eller kommer med virkelighetsfjerne påstander til NAV om informantene, som gjør at det har kunnet ta flere år før en bidragsavtale kommer i stand.

Miriam forteller:

«Ja, jeg søkte jo det (barnebidraget) gjennom NAV, men også det var han jo kjempesint og sur for, for at jeg gjorde det. Men da skriver jo han...et helt annet samvær enn det jeg gjør, også...så han betaler jo nå ut fra at han har et mye høyere samvær enn han har. Det er ikke så lett å bevise det...nei, jeg har ikke orket. Jeg prøvde...å søke om forhøyelse av barnebidraget, når jeg gikk ned til sekstiseks

prosent lønn, men da krysset han av for mer samvær enn det jeg gjorde, og så ble han hørt på, og så har jeg ikke orket å gjøre noe med det...så det er de tingene jeg merker da, at jeg ikke orker...å stå på kravene, da...for han står jo så veldig på...og har alt i permer og...». (Miriam, s.20)

Flere av informantene har opplevd at ekspartneren har hatt bistand fra advokater som informantene har opplevd som en forlengelse av ekspartnerens voldsutøvelse. Miriam forteller at hun erfarte at hennes egen advokat gjorde ting som gjorde at hun ble i tvil om det var henne eller eksmannen advokaten egentlig jobbet for. Advokaten kunne endre på avtaletidspunkter uten å gi henne beskjed, eller ikke gjøre den jobben de hadde avtalt. Sara opplevde at banken ikke forsto situasjonen hennes når hun forklarte at mannen hadde brukt penger via rammelånet uten hennes viten:

«Jeg sa til banken at jeg selvfølgelig ikke kunne sjekket lånet...det var ikke lov, da hadde jeg kommet til helvete... og han i banken bare trodde at her har vi en som er psykotisk eller noe...liksom ingen skjønnte noen ting av det der. Det var vanskelig... [...] Jeg var helt alene mot verden, og jeg endte med å få overta huset og jeg har i dag nesten en halv million kroner mer i lån enn jeg hadde hatt, hvis eksmannen hadde vært ærlig med meg om rammelånet». (Sara, s.18)

4.5 Overordnet diskurs 3: Den moralske diskursen – «Bare grådige mennesker er opptatt av penger»

Den siste overordnede diskursen jeg fant i analysearbeidet var *den moralske diskursen* «Bare grådige mennesker er opptatt av penger», som handler om at informantene er opptatt av å være mennesker som ikke oppfattes som grådige, og som setter menneskelige relasjoner høyere enn penger og økonomi. I fasen etter samlivsbruddet fortsetter dette å være

gjeldende, da det i denne fasen ble unngått økonomiske konfrontasjoner, eller til og med ikke tatt opp i det hele tatt, i frykt for konflikt som går ut over felles barn.

«[...]...jeg tror at det er mange som ikke vil snakke om det, fordi de må åpne øynene for hvordan...det er vanskelig. Det er jo kjipt å sitte å se hvordan man på ulike vis har blitt lurt, eller kontrollert gjennom det økonomiske. Det er veldig ubehagelig. Og så føles liksom det med penger...det føles liksom sånn...ja, jeg er ikke noe **glad** i det liksom. [...] Jeg vil ikke være en person som egentlig er så opptatt av penger...så det er liksom... [...] Så det er liksom...eh...ja, det også – at man ikke vil bli sett på som en person som er **kjip**, eller som bryr seg mye om penger, det gjør liksom at man ikke vil snakke så mye om det også, ja. [...] Jeg er ikke noe glad i å snakke om det. Jeg **hater** egentlig økonomi. Mmm...alt som har med penger å gjøre...». (Line, s. 5)

At kjærlighet og menneskelige relasjoner er viktigere enn økonomi er en diskurs som dukker opp i flere av intervjuene. Anna er tydelig på at hun ikke er kravstor, og at hun ikke trenger en mann som forsørger henne, det skal hun klare selv når hun er ferdig med studiene sine:

«Jeg er en ganske fleksibel person. Jeg tenker at hvis jeg i fremtiden møter en ny mann, og hvis han ikke har så god økonomi, så spiller ikke det noe rolle, så lenge han er snill! At han er et godt menneske da. Og jeg skal være sikker på at den partneren som jeg bor sammen med...elsker meg. For den personen som jeg er, og ikke vil forandre meg». (Anna, s. 21-22)

4.5.1 Handlingsorientering: «Klarer du deg med lite, klarer du deg alltid»

En annen *handlingsorientering* som ble identifisert i den tredje fasen av analysearbeidet, var «Klarer du deg med lite, klarer du deg alltid». Tre av informantene opplevde at de hadde veldig lite penger å kjøpe ting for når de vokste opp. Det hadde gitt dem erfaringer om at det

var mulig å klare seg på svært lite, og det igjen var med på at de ikke satte økonomiske krav verken i forholdet, eller etter samlivsbruddet. Line forteller om sin oppvekst på 1970-tallet og 1980-tallet, der det i likhet med de fleste på hennes alder, var veldig lite penger til materielle goder:

«[...]...det var ganske dårlig økonomi. Så...det var ikke noe sånn, fikk ikke noe liksom, det var ikke noe vits å spørre en gang....[...]... ting ble aldri prioritert, eller klær eller sånt noe. Det synes jeg er...jeg hadde også brukte klær når jeg var liten. Det føler jeg at jeg har tatt med meg, eller at det har lært meg ganske mye. Eller det at jeg kan leve ganske så nøysomt hvis jeg trenger på en måte. Sånn sett så gir det en trygghet også, jeg føler at jeg alltid vil klare meg». (Line, s.15)

Av informantene var det bare Anna som opplevde at økonomien hennes ble vesentlig verre i voksen alder, spesielt etter hun flyttet til Norge.

«[...]Jeg vet at jeg er fra et land hvor...folk har ikke noe god økonomi...men jeg er fra en familie, som vi hadde egentlig hele tiden mat, vi hadde råd, [...]så det var ganske vanskelig for meg å akseptere... [...] Ja, jeg følte meg ganske så **mye** fattigere her enn i hjemlandet, da». (Anna, s.4)

4.5.2 Handlingsorientering: «Den økonomiske volden tar ikke slutt ved samlivsbrudd»

I den tredje fasen av analysearbeidet ble også *handlingsorienteringen* «Den økonomiske volden tar ikke slutt ved samlivsbrudd» identifisert. Det at økonomi ansees som en privat anliggende, opplevde informantene som en handlingsmulighet for at volden fikk fortsette også etter samlivsbruddet, fordi det ikke var noen «som så dem etter i sømmene».

Alle informantene har vært i kontakt med hjelpeapparat i forbindelse med samlivsbruddet

fra voldelig partner. Alle uttrykker at NAV har vært hjelpsomme når det har vært behov for å få akutt økonomisk sosialhjelp midt i samlivsbrudd. De har også opplevd NAV som svært forståelsesfulle for alle aspektene som følger med det å leve med vold i nær relasjon, og flere har også blitt anbefalt av NAV å ta kontakt med sitt nærkrisesenter. Miriam forteller:

«[...]...så det var vel egentlig i samtale med en dame på NAV, fordi jeg igjen ble sykemeldt, at...og jeg begynte å fortelle henne litt, at hun spurte om jeg hadde vært på krisesenteret. Og jeg tenkte at nei, det har jeg aldri tenkt på en gang [*Latter*]. Jeg tenkte at hit kommer man bare hvis man var redd for livet sitt, og ble banket gul og blå, liksom. Jeg hadde aldri tenkt at jeg skulle gå hit. Men når hun sa det, at det kunne være en mulighet, at det ikke bare er de som tar kontakt, da tenkte jeg at jeg tar imot det som jeg kan få, og det var liksom sånn jeg kom hit.» (Miriam, s.6)

Anna hadde samme opplevelse med NAV:

«[...]NAV-kontoret ga meg hjelp med en gang. Når jeg fortalte situasjonen min, så tok det bare fem minutter, så var alt ferdig. De sa at jeg ikke skulle stresse med økonomi...eller penger...jeg skulle få penger til mat. Så da trengte jeg ikke være negativ lengre». (Anna, s.14)

Informantene har forskjellig erfaring med at økonomi har vært tematisert når de kom til sitt nærkrisesenter. Noen har ikke blitt spurt om det i det hele tatt, og B forteller at hun ble anbefalt å la det ligge :

«Ja, jeg prøvde å ta det opp liksom, men det ble mest til at det...eller det ble foreslått at det beste er å legge det bak seg». (Line, s.10)

To av informantene forteller derimot at det ble tatt opp økonomi allerede i den første avklaringsamtalen, og spesielt Miriam opplevde det som «*litt invaderende*», som om det implisitt betød at hun var en person som ikke hadde orden på økonomien:

«Det var litt sånn...skal noen gå helt i sømmene over hva jeg har brukt mine penger til, ikke sant? Det blir litt sånn invaderende på en måte, og så føler jeg at det kanskje ikke var ment helt sånn, da. Det var jo bare ment som en hjelp. Jeg ble nok litt *sånn*, og så...og litt sånn herlighet dette må jeg jo faktisk fikse, såpass må jeg få til. Og at det ble litt sånn overveldende akkurat der og da, for det var som mye annet som på en måte lå foran i køen, for du var oppe i...en så tøff prosess». (Miriam, s.6)

Etter akutfasen i samlivsbruddet er over, og det selvstendige livet skal begynne å leves igjen, opplever derimot alle informantene at det er lite hjelp å få til å få et videre stabilt liv, og at mye av dette skyldes at den økonomiske volden får fortsette i samarbeidet om samværsavtaler som skal lages i forbindelse med felles barn. Anna opplevde at mannen fortsatt hadde kontroll over hennes økonomiske liv etter bruddet, han lot henne ikke ta med eiendeler, gikk ikke med på å gjøre et skifte, eller lot henne få barna formelt flyttet til hennes nye adresse. Dermed fikk ikke Anna stønadene hun hadde rett til som enslig forsørger:

«Jeg fikk ingenting av han. Jeg fikk sosialhjelp, men han hadde betalte ikke noe barnebidrag. Jeg bodde ti måneder alene, i...jeg fikk leie en liten leilighet, men han betalte ingenting. Og den gangen, tenkte jeg at han brukte dette som en metode for å gi meg straff, for å få meg tilbake. Jeg prøvde hele tiden å klare meg økonomisk, men det var så vanskelig med to små barn. Jeg hadde bare penger til å betale husleie, strøm og kjøpe mat. Ferdig». (Anna, s.12)

Alle informantene sier at de opplever at de har bedre økonomi etter samlivsbruddet, selv om de har mindre penger. Flere reflekterer over at det handler om å ha oversikt og kontroll, blant annet Line:

«Jeg opplever vel egentlig...eller jeg har jo dårligere økonomi, langt dårligere økonomi. Men ikke sånn at jeg ikke klarer meg...jeg har mer oversikt over økonomien egentlig...ja, det føler jeg. Jeg føler at...jeg hadde ikke noe **oversikt** før. Jeg føler at det nå er sånn at det renner ut ting... Men jeg har oversikten nå». (Line, s. 13)

5 Diskusjon

I dette kapittelet tar jeg for meg de tre overordnede diskursene jeg presenterte i forrige kapittel og diskuterer de opp mot relevant teori sett i lys av tre tematiske begreper funnet gjennom analyseprosessen. Dette gjøres både for å slippe å gjenta allerede belyst teori fra teorikapittelet, men også fordi funnene av begrepene er spesielt aktuelle og interessante for å få en mer utvidet mening og forståelse for de overordnede diskursfunnene.

5.1 Oppsummering av diskursfunnene og valg av tematiske diskusjonsbegreper

Etter å ha gjennomført analysen av informantintervjuene, fant jeg at det var tre overordnede diskurser om familieliv som legitimerer vold i nær relasjon, og at disse diskursene legger spesielt til rette for legitimering av økonomisk vold, økonomisk ujevnhet og økonomisk utroskap i partnerrelasjoner.

De tre overordnede diskursene er pliktdiskursen «Den som er med på leken, må tåle steken», kjønnsdiskursen «Menn slipper lettere unna» og den moralske diskursen «Bare grådige mennesker er opptatt av penger».

I analysearbeidet oppdaget jeg at de overordnede diskursene også inneholdt hvert sitt gjentakende tematiske begrep. Disse begrepene er for pliktdiskursen *skam*, for kjønnsdiskursen *pastoralmakt*, og for den moralske diskursen *fattigdom*. Skam og fattigdom ble ordrett tematisert av informantene gjennom alle intervjuene. *Skam* ble tematisert gjennom skylden informantene følte over at de hadde gjort livsvalg de skammet seg over, og ansvaret de følte for å ikke innfri eller forstå forventninger fra samfunnet rundt dem.

Fattigdom ble tematisert som en motsats og et opplevd alternativ til livet informantene levde før samlivsbruddet, og som de både fryktet og forventet. Ingen av informantene brukte ordrett begrepet *pastoralmakt* i intervjuene, men makt utført av betrodde personer, veiledere og hjelpeapparatet rundt dem ble grundig tematisert. Jeg valgte derfor selv å oversette denne typen maktbeskrivelser til begrepet *pastoralmakt*, fordi det rommer nettopp de beskrivelsene om makt som informantene beskrev.

For å gi et økt perspektiv på hva som råder og står på spill i de overordnede diskursene, velger jeg å diskutere hver overordnet diskurs mot sitt tilhørende tematiske begrep.

5.2 Pliktdiskurs: «Den som er med på leken, må tåle steken»

Pliktdiskursen «Den som er med på leken må tåle steken», er en diskurs som handler om at kvinner som lever i forhold med maktskjevhet eller vold, er ansvarlige for sin egen situasjon, siden de selv har valgt å inngå et forhold med en partner som krenker eller utsetter dem for vold. Implisitt ligger en slags plikt til å tåle partnerens økonomiske kontroll og vold, fordi de valgt denne partneren selv. Dette til tross for at de ikke hadde noen forutsetning for å skulle vite om partnerens voldsutøvende side før inngått kjærlighetsrelasjon.

En pliktiskurs er en måte å snakke om ansvar, forpliktelser og plikter på som er forankret i bestemte normer og verdier, med en antagelse om at det finnes objektive og allmenngyldige krav som enkeltpersoner eller grupper har pålagt seg selv eller som er pålagt av samfunnet eller institusjoner (Foucault, 1999a). En pliktiskurs også være knyttet til yrkesetiske retningslinjer, moralske normer eller juridiske krav. I en pliktiskurs blir enkeltpersoners ansvar og handlinger ofte vurdert ut fra hvor godt de har oppfylt sine forpliktelser, og det kan være en forventning om at man skal være villig til å ofre egne ønsker og behov for å utføre sine plikter (Hollway, 1984). Hva som er gjeldende som pliktiskurs er ikke statisk og entydig, men er gjenstand for diskusjon og endring over tid. Diskursen kan også være forskjellig fra kultur til kultur og fra samfunnsgruppe til samfunnsgruppe.

Den britiske sosiologen og psykologen Wendy Hollway har forsket mye på kjønn og identitet, og er en viktig stemme når det gjelder å beskrive pliktiskurser som en måte å undertrykke kvinner og opprettholde tradisjonelle kjønnsroller på. I boka "Changing the Subject: Psychology, Social Regulation and Subjectivity" (1997) skriver Hollway om hvordan pliktiskurser bidrar til å forme kvinnelig subjektivitet, ved å regulere og kontrollere kvinners atferd og holdninger. Hun viser til hvordan pliktiskurser er knyttet til normative forestillinger om hva som er riktig og galt, og hvordan slike diskurser blir internalisert av individer gjennom sosialiseringprosessen. Videre argumenterer hun for at pliktiskurser er

en måte å opprettholde og forsterke ulike former for hierarkier, inkludert kjønns hierarkier (Hollway, 1997). Hollway har også skrevet om hvordan pliktdiskurser kan bidra til å opprettholde tradisjonelle arbeidsdelingsmønstre mellom kvinner og menn, der kvinner blir pålagt større ansvar for omsorgsoppgaver og husholdning, mens menn blir pålagt større ansvar for økonomisk forsørgelse.

Kjønnsforskeren Sara Ahmed har også diskutert pliktdiskurser i sin forskning om hvordan normer og verdier kan internaliseres og bli en del av individets identitet og oppførsel. Hun argumenterer for at pliktdiskurser kan føre til at individer blir tvunget til å overholde bestemte normer og verdier, selv om de ikke nødvendigvis er enige med dem eller ønsker å følge dem (Ahmed, 2014).

5.2.1 Pliktdiskurs og skam

Skam som dyp emosjonell affekt kan oppstå når en føler seg verdiløs, uverdigg eller stigmatisert på grunn av noe en har gjort eller opplevd. Skam kommer ofte til syne fysisk, og den kan også være synlig for andre enn den som føler skammen (Farstad, 2016, s.25).

Psykologen Silvan Tomkins' affektteori brukes ofte når det skrives fagteoretisk om skam.

Tomkins' affektteori beskriver at skam er én av totalt ni affekter. Den ni affektene deles inn i tre gode affekter og seks negative affekter. Skam regnes som en av de negative.

Tomkins beskriver også om hvordan skam oppstår som en følge av at en positiv forventning ikke innfris (Frank & Wilson, 2020). Overføres dette til det å leve i relasjoner der det utøves vold, kan dette være en god forklaringsmodell på hvorfor det ofte oppleves så mye skam i disse relasjonene. I en voldelig relasjon blir de positive forventningene til hva en kjærlighetsrelasjon skal innebære, brutt om og om igjen.

I alle intervjuene forteller informantene om hvordan følelsen av skam er tilstedeværende i mange aspekter av det å være utsatt for vold. Skammen er til stede når de utsettes for volden, når de blir værende i den voldelige relasjonen, og som en respons på reaksjonene de får fra samfunnet rundt dem over å ha blitt utsatt for vold i utgangspunktet.

I mange samfunn er det en utbredt oppfatning om at det er kvinners plikt å holde familien sammen som en enhet, uavhengig om det oppleves vold i samlivet eller ikke. Denne pliktdiskursen legger stort press på kvinner, og det å skulle forlate en voldelig partner gjør

dette presset enda større. Den internaliserte forventningen fra samfunnet om å være utholdende, og en god partner og mor, gjør at mange kvinner blir lengre i destruktive familiestrukturer, selv om det innebærer å sette seg selv i fare (Bang-Olsen et al., 2022). Informanten Line beskriver dette fenomenet som at det er umulig å vinne, man taper uansett. Man skal først skamme seg for at en ble utsatt for vold, så skal man skamme seg til å holde ut volden, og så til sist skal man skamme seg for at man ikke fikk til å holde ut volden. Pliktdiskursen «Den som er med på leken, må tåle steken», er med på å opprettholde denne skamfølelsen.

Det finnes flere typer skam, og generasjonsskam er en av disse, som jeg synes er spesielt interessant sett i sammenheng med pliktdiskurser. Med generasjonsskam menes den skammen som nedarves i familier i generasjon etter generasjon. Krenkelser og traumer går i arv, det samme gjør tilknytningsmønstre og måten man forholder seg til emosjoner på. Flere av informantene har fortalt om spesielt mødre som er unnvikende og oppleves som ignorante, når det gjelder å forholde seg til sine døtres livsopplevelser. Noen beskriver det som at de er jo vokst opp med å ha det på samme måte, spesielt informanten Sara sier noe om hvordan det har tatt lang tid for hennes mor å tåle å høre hvordan datteren har hatt det i en religiøs sekt moren selv har vært med å oppdra datteren i.

Selv om en har med seg en genetisk arverekke med usunn tilnærming, er det mulig å bryte ut av dette. Som voksne er det heldigvis mulig å ta tak i familiearven og livshistoriene og velge å bryte med det som vi ikke ønsker å bringe videre til neste generasjon (Farstad, 2016, s.127)

I teorikapittelet ble det redegjort for at den amerikanske psykologen James Gilligan har uttalt at all vold springer ut fra en følelse av skam og fornedrelse hos voldsutøveren (Gilligan, 2001). Kanskje er det like vanskelig å snakke om hvor volden kommer fra, som det er å snakke om at utført vold også gir den som utsettes samme følelse. For hvis voldsutøvelse springer ut fra samme skamaffekt, som voldsutsettelsen resulterer i, er det kanskje ikke så rart at mange som utsettes for vold ikke klarer å skille hva som er egen affekt og hva som er voldsutøvers affekt.

I samtaler med voldsutsatte er det vanlig å ha fokus på å flytte skyldfølelse fra den som utsettes for volden til den som utøver volden. I sitt doktorgradsarbeid om PTSD fra 2015, presenterte psykolog Tuva Øktedalen et viktig funn som viser at voldsutsatte med

posttraumatiske stressreaksjoner ofte har stor forståelse for at volden ikke var deres skyld, men at det er skamfølelsen som er det vanskeligste for dem å forholde seg til (Øktedalen, 2015). I terapeutisk sammenheng er dette nyttig å ha en faglig tilnærming til.

For alle som er i hjelpeapparat som jobber med mennesker med utfordringer, er det også nyttig å forholde seg til at nettopp i kraft av å være hjelpeapparat vil kunne være en som påfører og forsterker skamfølelse (Farstad, 2016, s.55). Informantene i dette studieprosjektet forteller alle om opplevelser av å bli mistenkeliggjort eller møtt med negativitet i møte med de som de hadde en forventning om at skulle hjelpe dem.

5.3 Kjønnssdiskurs: «Menn slipper lettere unna»

Kjønnssdiskursen «Menn slipper unna med mer» er en diskurs som handler om en oppfatning om at menn har en privilegert posisjon i samfunnet, og at de derfor slipper unna med mer, også når det gjelder økonomisk urettferdighet og økonomisk vold. En av grunnene til dette kan skyldes at samfunnet har en patriarkalsk struktur, som gjør at kvinner kan streve mer for å få de samme rettighetene og støtten de trenger, spesielt når de utsettes for vold. En annen side av dette er det settes høyere krav til mødre enn fedre, når det gjelder kvaliteten på foreldreutøvelsen. Menn har også en sterkere økonomisk posisjon i samfunnet, som kan gjøre det lettere for dem å kontrollere og utnytte partnerne sine.

Den australske sosiologen Raewyn Connells teori om hegemonisk maskulinitet kan være med å belyse hvorfor kjønnssdiskurser får råde. Denne teorien beskriver hvordan visse typer maskulinitet blir dominante, og hvordan de opprettholdes gjennom sosiale og kulturelle prosesser. Teorien bygger videre på Gramscis teorier om hegemoni (Connell, 2005).

5.3.1 Kjønnssdiskurs og pastoralmakt

En annen viktig grunn til at diskursen «Menn slipper lettere unna» får råde, kan være at samfunnet er organisert på en måte som gjør at diskursen får lov til å fortsette å råde.

Foucault introduserte begrepet *pastoral*makt, i sitt analysearbeid om at det var kristendommen og den vestlige kirken som var ansvarlige for opprinnelsen til disiplinering.

Hensikten med denne disiplineringen var å ha kontroll over menneskene, ved å påvirke deres handlinger, tanker og meninger. Foucault mente at den øverste makten lå hos prestene og de som ledet kirkene ved at de hadde den utøvende makten over enkeltmenneskets frelse (Lid & Wyller, 2022). Prestene fikk ansvaret for å være den «den gode hyrde», som skulle lede og beskytte «flokken sin» utenom det onde. Prestene hadde også en plikt til å vise omsorg for den enkelte av individene i flokken. For å utøve omsorgen for enkeltindividene lå det en forventning om at individene skulle gi «hyrdene» tilbake privat og intim utlevering av tanker og meninger. Det var ikke helt ulikt det katolske skriftemålet. Den private kunnskapen hyrdene fikk om individene i flokken sin, ga dem en enorm makt over enkeltindividenes liv og skjebner (Foucault et al., 2007). Foucaults arbeider pekte også på hvordan pastoralmakten dras inn i nåtidens moderne samfunn, og at det handler om mer enn bare hvordan samfunnet styres politisk. Pastoralmakten kan overføres til å gi et større perspektiv til de ulike aspektene ved den moderne staten og alle dens styringssystemer og hjelpeapparater. Pastoralmakten kan også i moderne sammenheng handle om å gi retning og dirigere enkeltindivider og grupper:

The exercise of power is a “conduct of conducts” and a management of possibilities.[...]To govern in this sense, is to structure the possible field of action of others. (Foucault & Faubion, 2002)

Begrepet pastoralmakt ble interessant i dette forskningsprosjektet, hvor det kom så tydelig frem hvor opplevd stor betydning både rådgiving og hjelp fra hjelpeapparatet og samfunnet rundt de voldsutsatte kvinnene har hatt for kvinnene. Det kom også frem hvor maktesløse de har følt seg når det samme hjelpeapparatet har latt mennene deres slippe lettere unna, både med voldshandlinger, dårligere barneomsorg og økonomisk utnyttelse. En forklaringsmodell for hvorfor dette kan skje, kan muligens ligge i at utøverne av pastoralmakt historisk sett har vært menn, og at det vil ta tid før samfunnet endrer seg bort fra dette.

Marit Farstad skriver i sin bok «Skam» (2016) om begrepet *makt- og overgrepsguden*, der hvor personen som utøver vold og overgrep kan bli identifisert med Gud, av den som

utsettes. Dette kan skje både fordi den som utøver vold og overgrep har etablert et indre gudsbilde som forsvarer handlingene den gjør sett i «Guds navn», og fordi den som utsettes står i en asymmetrisk relasjon til voldsutøveren basert på tro og tillit. Dette kan føre til at den utsatte får et blikk på utøveren som «ren og på parti med Gud», og at det er den utsatte det er noe galt med (Farstad, 2016, s.253). Informanten Sara fortalte om dette, om hvordan hun når som helst kunne bli fratatt verdighet fra mannlige representanter i sekten hun var en del av. Hva hun hadde gjort, hadde ingen betydning, alt ble definert utfra mennenes perspektiv med forankring i Bibel og en angst for å havne i «evig helvete». Dette skulle også komme til å gjelde mannen hennes:

«Det fikk jeg vite først på vielsen...at nå er det ikke Gud som bestemmer om jeg kommer til himmel eller helvete... Det er nå mannen min». (Sara, s.6)

I boken «Abida Raja, Frihetens øyeblikk» (2022) av Håkon F. Høydal, beskriver norsk-pakistanske Abida Raja hvordan det opplevdes at hennes voldsutøvende ektemann slapp unna med både å ha utsatt henne for vold, men også med å dele verdiene i ekteskapet med henne. Alt som var i deres eie utenfor Norges grenser, ble hans ved en skilsmisse, men også eiendelene i Norge ble i hovedsak til hans verdier, og at hun sto helt alene i dette når alle rådet henne til å bare la fordelingen av økonomi være for å komme videre i livet (Høydal, 2022). Raja opplevde også i likhet med flere av informantene i dette forskningsprosjektet at hun etter en stund ikke lengre fikk fri rettshjelp og økonomisk sosialhjelp, fordi hun hadde eide verdier i form av bolig og biler. Disse verdiene hadde hun imidlertid ikke tilgang til, fordi de var kontrollert av mannen. Fortellingen til Raja er ikke unik, den likner veldig mange av fortellingene til kvinner som har kommet til et krisesenter de siste årene.

Menn har tradisjonelt vært den som har styrt økonomien, og også den som har vært hovedforsørger i familien. Selv om vi har en ekteskapslov som skal regulere slik at eiendeler i et ekteskap i hovedsak er felles eie, er det fortsatt tillatt med full avtalefrihet. Man kan velge å lage egne avtaler, klausuler, som både fordeler ulikt, eller holder den ene parten utenom verdier. I prinsippet kan man da med en dyktig advokat, unngå å forholde seg til lovgivningen

som er der for å beskytte for at dette skal skje. Denne problematikken er ikke ukjent i krisesenterkontekst. Det kreves enten svært god juridisk kompetanse, eller god økonomi til å bruke på juridisk kompetanse, for å ikke havne i økonomisk uføre, om du lever i relasjon med en som har bestemt seg for å utnytte deg økonomisk. At dette da kan gjøres med loven i hånd, gjør det enda mer komplisert å unngå (JURK, 2023).

5.4 Moralsk diskurs: «Bare grådige mennesker er opptatt av penger»

Den moralske diskursen «Bare grådige mennesker er opptatt av penger», handler om at økonomisk kontroll kan ses på som et moralsk dilemma. Underliggende kan det da være en forståelse av at økonomisk kontroll skyldes en grådig og egoistisk holdning hos den som har kontroll, og samtidig en forståelse av at den som ikke har kontroll, har en nøysom og uegoistisk holdning. Diskursen reflekterer også en vanlig oppfatning om at det er uetisk å være opptatt av penger og økonomisk velstand. For voldsutsatte kvinner kan denne diskursen gjøre det vanskelig å få støtte og hjelp når man utsettes for økonomisk vold, fordi det kan oppfattes som om man bare er ute etter å få mer penger. Denne påstanden underbygges av informantene i dette studieprosjektet, der blant annet Miriam uttrykket en fortvilelse over å måtte være en sånn som hun ikke vil være når hun måtte «synke ned til hans nivå» i kommunikasjonen for å komme videre med økonomiske avtaler mellom dem.

5.4.1 Moralsk diskurs og fattigdom

I Norge har det vært en lang tradisjon av nøysomhet, helt fra det pietistiske religiøse i middelalderen, til århundrer preget av svak økonomi i Norge mens vi var i union med Sverige og Danmark. Etter annen verdenskrig, ble statsminister Einar Gerhardsen selve personifiseringen av nøysomhet, der han oppfordret til sparsommelighet, og uttalte blant annet at «ingen skal ha kake før alle har fått brød». Denne nøysomheten i den norske befolkning holdt stand frem til rundt 1990 (Kristjánsson, 2018).

Dydsetikken har også vært et viktig bidrag til at nøysomheten fikk feste, helt fra Aristoteles kunngjorde nøysomhet som en av sine «kardinaldyder». Dydsetikken har fokus på at det skal være en sammenheng mellom holdning og handling (Aristoteles, 1999). Nøysomhet er en dyd i samfunnet som settes høyt også i dag, særlig sett i sammenheng med den moderne miljøetikken som stiller krav til at vi forbruker og nøyer oss med mindre.

Nøysomhet og et fokus på ikke være grådig, kan føre til unødvendig tap av verdier i et samlivsbrudd. Flere av informantene forteller at de var opptatt av at deres nøysomhet skulle komme til syne som en viktig verdi, både i ekteskapet med en som utøvde økonomisk vold og kontroll, og i samlivsbruddet, der de ikke ville fremstå «som en som bare var opptatt av penger». For noen ble dette så viktig at de anså dette som en dyd som var viktig få frem også i rettssystemet under rettssaker om barnefordeling, fordi de tenkte at de ville fremstå som den av foreldrene som hadde best verdisyn, og dermed var best egnet. Møtet med et rettssystem som heller vektla fast jobb og høy inntekt, fremfor et dydig verdisyn og god omsorgsevne, ble derfor vanskelig å forholde seg til.

For mange er ikke nøysomhet en dyd som velges ut ifra et ønske om å gjøre gode handlinger, nøysomheten er tvingende nødvendig fordi man ikke har et valg. Det er ikke penger eller midler til å leve et liv utenom *fattigdom*. Fattigdomsbegrepet ble tydelig i analyseprosessen, da det for informantene var et begrep som fungerte som opplevd alternativ til det å bli utsatt for vold i nær relasjon. Fattigdommens psykologi som opplevd fattigdom, vokser ikke bare ut fra manglende materielle ressurser, den har også en sosial og personlig side (Underlid, 2005). Å skulle leve et liv i fattigdom, innebærer ikke bare å streve med å få nok penger til å leve for, det gjør også at man havner i utenforskap ofte med en livslang varighet. Informanten Anna beskrev hvordan det å ha nok penger til at barna fikk mat, men aldri kunne gi dem noe ekstra, var så strevsomt at hun valgte å flytte tilbake til vold. Fattigdom forbindes ofte i vårt samfunn med det å være avhengig av sosialstøtte, og at man har psykiske problemer eller rusproblemer. Å ha psykiske problemer og streve med rus er livsbetingelser som allerede er stigmatisert, og det å leve med dårlig økonomi kan være på å forsterke stigmatiseringen ytterligere (Farstad, 2016).

En sentral del av å være vedvarende fattig, er at man mister muligheten til å ha fremtidsoptimisme og fremtidsplaner. Fra utviklingspsykologien vet vi at en stor del av identiteten vår er nettopp knyttet til å ha fremtidsplaner og fremtidsprosjekter. Vi henter

identiteten vår fra framtidsplaner, og andre definerer oss også ut fra dette. Dette er spesielt viktig i ungdomstiden (Erikson, 1992).

Gjennom analysearbeidet av intervjuene, var det et tydelig funn at det å vokse opp med lite penger, gir økonomisk kompetanse som ikke er til nytte i møte med en voldsutøvende partner. Det å være vant til å klare seg med lite, gjorde at de økonomiske kravene og forventningene kunne få være små. Dette var tydelig for de tre informantene som hadde vokst opp med lite penger på 1970- og 1980-tallet. På 1970- og 1980-tallet var det å vokse opp med lite penger og nøyksomhet vanlig, det var derfor ikke like stigmatiserende med lite penger da, som det har blitt i nyere tid. For informanten Anna, som vokste opp på 1990- og 2000-tallet var derimot kontrasten til et voksenliv uten penger til å kjøpe ting mye større, og gjorde at følelsen av utenforskap ble stor. Sosionomen Anna-Sabina Soggiu, som selv har vokst opp rundt fattigdomsgrensa på østkanten i Oslo, kom nettopp ut med boken «Vi fattigfolk» (2023), der hun beskriver følelsen av utenforskap:

«Den litt rare følelsen av underlegenhet som oppstår når man ser seg sjøl opp mot noe man nesten ikke visste fantes, og ser hvor annerledes det er. Man ser seg sjøl liksom litt utenfra plutselig, og det som er vanlig til hverdags, ser veldig stusslig ut når man sammenligner seg med andre». (Soggiu, 2023, s.65)

I dag lever om lag 10% av befolkningen, som vil si rundt 500 000 mennesker i Norge under fattigdomsgrensen. Fattigdomsgrensen defineres som å leve med mindre enn 247 000 kroner netto i året (Statistisk sentralbyrå, 2022). Fattigdomsbegrepet har fått utvidet aktualitet det siste halvannet året. På grunn av pandemi og krig, har inflasjonen steget i takt med strømpriser, styringsrente og lånerenter, sammen med økte matvarepriser. Det som også vokser frem nå, er at en ny gruppe mennesker i samfunnet har for lite penger til å leve livene sine. Dette er mennesker som eier boligene og bilene sine, og derfor ikke kvalifiserer til å motta økonomisk sosialhjelp. I Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse fra 2022, viste det seg at 20,4% av befolkningen lever i en husholdning som ikke har mulighet til å klare en uforutsett utgift (Statistisk sentralbyrå, 2022). Vi vet at det er en sammenheng

mellom økonomisk usikkerhet og forekomst av dårlig helse og voldsutøvelse (Ziaei & Hammarström, 2023). Alle som jobber med mennesker med utfordringer, bør være oppmerksomme på at det kommer til å bli nødvendig med bedre samfunnsstyrte hjelpesystemer i tiden fremover for å bedre livene til enkeltindividene.

6 Avslutning

I dette avsluttende kapitlet redegjøres det for implikasjoner for forskning, implikasjoner for praksis, og svakhetene ved studien. Helt til slutt gis det en avsluttende kommentar til hele forskningsprosjektet.

6.1 Implikasjoner for forskning

Etter å ha arbeidet ferdig med dette studieprosjektet er det flere områder jeg har blitt opptatt av at det bør forskes mer på. Disse punktueringene på hvilke områder jeg ser behov for er basert på mine tolkninger og hypoteser som har dukket opp under hele arbeidet med dette studieprosjektet, ikke bare under intervjuene med informantene.

Hvordan pliktdiskurser virker inn på menneskers faktiske opplevelse av valgmuligheter

Etter å ha sett hvordan flere av informantene forteller om diskursiv kamp og en generell uforståelse til hvorfor det har blitt som det har blitt i livene deres, så synes jeg det ville være spennende med mer forskning om hvordan pliktdiskurser påvirker menneskers reelle muligheter til å ta valg som gir liv uten vold og krenkelser.

Sårbarheter hos voldsutsatte for å øke fagforståelse hos hjelpeapparatet

I dag benytter de som jobber med mennesker som utsettes for vold i nær relasjon, voldsrisikoanalyseverktøy som kartlegger hvilke sårbarheter ved den voldsutsatte som gir forhøyet risiko for alvorlig voldsutsettelse. I voldsrisikoanalyseverktøyet SARA V3, som blant annet benyttes av politiet og krisesenteransatte, blir sårbarheter hos den voldsutsatte, slik som *inkonsekvent atferd og holdning til trusselutøver, ekstrem frykt som fører til irrasjonelle handling og mangelfull tilgang til sosial og profesjonell hjelp* regnet som en forhøyet risiko for at den voldsutsatte utsettes for ny vold (Vatnar et al., 2015).

Siden hjelpeapparatet i størst grad forholder seg til den voldsutsatte, kan det være nyttig med mer forskning rundt voldsutsattes sårbarheter. Ikke for å gi skylden og ansvaret til de voldsutsatte, men mer som en rettesnor for hva slags type hjelp som trengs for den

voldsutsatte. Fra forskning vet vi også at det hjelper lite å bruke mye tid på å snakke om skyld, når den voldsutsatte kanskje sliter mer med skamfølelse enn skyldfølelse (Farstad, 2016, s.113).

Endringer i samfunnsstrukturer som vil være til fordel for flere

Jeg mener det kunne være nyttig med mer forskning på strukturer i samfunnet som er til fordel for de aller fleste i samfunnet, men som har en klar ulempe for en mindre gruppe sårbare mennesker. Det betyr ikke at jeg tenker det vil være tilrådelig å gå bort fra et demokratisk samfunn, men at det bør sees på om de allerede eksisterende strukturene kan endres slik at de gjør at flere får nytte av dem – uten at det blir til vesentlig ulempe for de som allerede har fordel av dem. Eksempler på disse strukturene er ekteskapsloven og lovgiving rundt samboerskap, utlånsreglene i bankene, mekling ved familievernkontor og bruk av advokater ved samlivsbrudd og statlig finansiering av advokater ved lav inntekt. Det bør også sees på regler og systemer rundt fastsetting av barnebidrag, slik at dette ikke kan treneres i årevis av en av partene, slik systemet muliggjør det i dag.

6.2 Implikasjoner for praksis

For å avgrense praksisområdene som kan ha nytte av funnene i dette studieprosjektet, valgte jeg ut de tre praksisområdene som ble tematisert av informantene i intervjuene, *krisesentre, NAV, og familievernkantorene.*

Alle informantene hadde erfaring med at krisesenteret hadde vært nyttig og viktig for dem i bruddprosessen fra voldelig partner. Likevel var det kun én av informantene som hadde opplevd at økonomi var et tema i samtaler på sitt nærkrisesenter, ut over å henvise til NAV ved behov for akutt sosialhjelp. I Representantforslag 134 S til Stortinget (2021), vises det til at det er et for stort sprang i kompetanse og rutiner ved de forskjellige krisesentrene, og at det mangler reglement på dette. De fleste krisesentrene har ansatte med helse- og sosialfaglig utdanning, men dette praktiseres likevel ulikt (Dokument 8:134 S, 2020-2021).

Ingen av informantene hadde dårlige opplevelser med NAV i den akutte bruddfasen, alle fikk rask og god hjelp i forbindelse med søknader om akutt sosialhjelp ved sitt lokale NAV-kontor. Alle opplevde også at saksbehandleren ved sitt lokale NAV-kontor hadde stor kunnskap om, og forståelse for det å leve i voldsrelasjoner. Etter den akutte bruddfasen var over, opplevde derimot informantene at NAV var utilgjengelig og vanskelig å forholde seg til, både ved utregning av forskuddsutbetaling av foreldrebidrag og ved søknad om sykepenger og arbeidsavklaringspenger. Dette stemmer overens med en fersk rapport fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, om saksbehandling og klage-systemet i NAV. I rapporten konkluderes det blant annet med at «kvaliteten på saksbehandlingen og førstegangsvedtakene er for dårlig, at sakene er for dårlig utredet når vedtak treffes, kommunikasjonen mellom saksbehandler og bruker er for dårlig og vedtakene har ikke tilstrekkelige begrunnelser» (NOU 2023:11).

At voldsutsatte ikke blir møtt på en trygg måte i samtaler sammen med voldelig partner på familievernkontor, var en forståelse jeg har hatt med meg gjennom tidligere samtaleerfaringer i egen arbeidskontekst. Likevel overrasket det meg at alle informantene fortalte om så konsekvent dårlige opplevelser i samtaler på familievernkontor, spesielt fordi det har vært samtaler ved så mange forskjellige familievernkontor.

Dette står i kontrast til NOVA-rapporten fra 2022, om brukere av familieverntjenestens erfaringer og opplevelser, som rapporterer om at familievernkantorene jobber godt med vold, og at systemisk familierapi egner seg godt til arbeid med familier som opplever vold i nær relasjon (Bergflødt et al., 2022).

6.3 Mulige svakheter ved studien

I forkant av informantrekrutteringen var jeg opptatt av om informantene ville bli mer strategisk valgt, siden rekrutteringen skulle foregå gjennom de ansatte på krisesentrene. Dette kunne både bevisst og ubevisst føre til at jeg kun fikk informanter som ble utvalgt av de krisesenteransatte fordi de visste at de hadde gode fortellinger som ville passe inn i studieprosjektets tematikk. Jeg forsøkte derfor å gjøre den skriftlige forespørselen som skulle fremvises mulige informanter så bred som mulig, ved at jeg var interessert i å prate

med *alle kvinner som har stått i et brudd med en voldelig partner og etablert seg med selvstendig økonomi etter bruddet*. Jeg opplevde ikke informantene som instruert på noe vis, men det at noen av informantene var bekymret for om jeg hadde «fått **nok** om økonomi» når intervjuet ble avsluttet, til tross for at de hadde snakket om økonomi hele tiden, sier kanskje noe om et ønske om å levere noe annet enn de gjorde, og noen hadde også en forventning om at intervjuet skulle handle om hvordan de organiserte egen personlig økonomi. Jeg tror ikke det hadde noen innvirkning på forskningsprosjektets funn, men det kan ha spilt en rolle for hvilke informanter som valgte å bli med i studien.

Min forforståelse og tilhørighet til voldsfeltet har som redegjort for i metodekapittelet vært en forutsetning for å få til forskningen i dette studieprosjektet. Likevel kan det også være noen ulemper med å ha så sterk tilhørighet til forskningsfeltet. Det vil kunne være en mulighet for at min forforståelse i samtalene kan ha ført til at jeg har tolket noe for raskt, eller på en feil måte. Jeg opplevde også at intervjusituasjonen både for informantene og for meg selv, minnet mye om det som kalles «dagsamtaler» på krisesentre, og at det derfor i noen av samtalene ble litt mer krevende å holde samtalen til å være et intervju, fremfor å være en støttesamtale.

Jeg var underveis opptatt av å ikke bruke ord og begreper som kunne være fremmedgjørende eller virke belærende, og unngikk derfor bruk av ordet «diskurs/diskurser», også i innledningen av intervjuet og i selve forespørselen min om informanter. Det gjorde også at jeg måtte formulere spørsmål som la til rette for at det skulle bli snakket om diskurser, uten at jeg direkte spurte om diskursene i ordets rette forstand. Det kunne vært interessant å se hva slags svar jeg hadde fått fra informanter, og om det hadde vært andre diskurser som hadde blitt identifisert, om jeg hadde stilt mer tydelige og direkte spørsmål om konkrete diskurser fremfor informantenes forståelser, opplevelser og erfaringer. Samtidig ville ikke dette latt seg gjøre med voldutsatte som informanter, da det vil medført for mye føringer fra min side. Med familierapeuter som informanter kunne dette vært en mulighet, men det hadde blitt en helt annen oppgave.

6.4 Avsluttende kommentar

I løpet av dette forskningsprosjektet har jeg vært gjennom mange prosesser, tanker og idéer på et både faglig og personlig plan. Jeg har gjennomgående vært opptatt av å se etter skjevheter i samfunnet, lytte etter de marginaliserte stemmene, og å finne ut av hvem som har ansvar for både skjevhetene og for at stemmene er marginale. Jeg har i løpet av prosjektet fått et nytt perspektiv på at det å påpeke skjevheter, ikke nødvendigvis er så enkelt når skjevhetene ligger så indoktrinert i oss gjennom diskursene som påvirker livene våre på en ofte tilslørt og ubevisst måte. Jeg har fått mye større respekt for hvor vanskelige livsavgjørelser er å ta, spesielt for voldutsatte mennesker som står i et så stort spenn mellom så mange hensyn å ta i en bruddfase (Bang-Olsen et al., 2022).

Studieprosjektet har ført til at jeg i vesentlig større grad har blitt opptatt å normalisere prat om tabubelagte temaer som kan gjøre mennesker redde og skamfulle. Dette gjelder spesielt økonomi, som har så stor innvirkning på og betydning for folks liv.

Litteraturliste

Ahmed, S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh University Press.

Anderson, H. (2003). *Samtale, språk og terapi*. Gyldendal.

Arendt, H. (2019). *The origins of totalitarianism*. Penguin Classics.

Aristoteles. (1999). *Etikk*. Gyldendal.

Aukrust, M. (2019). Benthams panoptikon. In *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Benthams_panoptikon

Bang-Olsen, I., Bjørnholt, M., Hauge, M.-I., & Kiamanesh, P. (2022). Voldutsatte kvinners oppbruddsprosesser. *Fokus på familien*, Vol. 50(3), 234-252.
<https://doi.org/10.18261/fokus.50.3.5>

Barbour, R. S., & Kitzinger, J. (1999). *Developing focus group research : politics, theory and practice*. Sage.

Bateson, G. (2000). *Steps to an ecology of mind*. University of Chicago Press.

Belsey, C. (2002). *Poststructuralism. A Very Short Introduction*. Oxford University Press.

Bendixen, M., Helle, S., Langbach, T., & Rasmussen, K. (2014). Voldtektsmyter og kjønnsjåvinisme blant norske lekdommere og fagdommere. *Psykologitidsskriftet*.
<https://psykologitidsskriftet.no/fagartikkel/2014/01/voldtektsmyter-og-kjonnsjavinisme-blant-norske-lekdommere-og-fagdommere>

Bentham, J. (1791). *Panopticon, or the Inspection House* HardPress.

Bergflødt, M. M., Bossy, D., & Gundersen, T. (2022). *Møter med familievernet. Brukeres erfaringer og opplevelser av familieverntjenesten*. Oslo Metropolitan University.

Bertalanffy, L. v., Hofkirchner, W., & Rousseau, D. (2015). *General System Theory*. George Braziller Inc.

- Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R., & Kosuta, M. (2019). *Kommunenes krisesentertilbud - en kunnskapsoversikt*.
https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/nf-rapport_13_2019.pdf
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.
- Brottveit, G. (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder. Om å arbeide forskningsrelatert*. Gyldendal Akademisk.
- Brown, W. (2017). *Undoing the Demos - Neoliberalism's Stealth Revolution*. SD Books.
- Bufdir. (2022a). *Krisesentertilbudet i norske kommuner. Ansatte og kompetanse*.
https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Vold_og_overgrep_tall_og_statistikk/krisesentertilbudet_i_norske_kommuner/ansatte_og_kompetanse/
- Bufdir. (2022b). *Vold og overgrep - tall og statistikk på bruk av hjelpetilbud, Krisesentertilbudet i norske kommuner*
https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Vold_og_overgrep_tall_og_statistikk/krisesentertilbudet_i_norske_kommuner/
- Butler, J. (2006). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Polity Press.
- Dale, M. T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F., Augusti, E.-M., & Skauge, A. D. (2023). *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen (Rapport 1)*. NKVTS.
<https://www.nkvts.no/rapport/omfang-av-vold-og-overgrep-i-den-norske-befolkningen/>
- Davies, B., & Harré, R. (1999). Positioning and personhood. In *Positioning Theory*. Blackwell.
- Dokument 8:134 S. (2020-2021). Representantforslag 134 S om et styrket og gratis krisesentertilbud for voldsutsatte. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2020-2021/dok8-202021-134s.pdf>
- Ekman, K. (1994). *Hendelser ved vann*. Aschehoug.
- Erikson, E. H. (1992). *Identitet. Ungdom og kriser*. Gyldendal.
- Fangen, K. (2017). *Deltagende observasjon*. Fagbokforlaget.
- Farstad, M. (2016). *Skam*. Cappelen Damm.

- Finanger, H. (2019). *Prosjekt November. Hvordan jobbe smartere mot vold i nær relasjoner*. RVTS, Januarkonferansen, Tromsø, 08.01.19. <https://rvtsnord.no/wp-content/uploads/2018/09/Prosjekt-november.pdf>
- Fjørtoft, K. (2020). Fra hverdagspraksis til strukturell urettferdighet. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 44(1), 39-52. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-01-04>
- Foucault, M. (1999a). *Overvåkning og straff*. Gyldendal Akademisk.
- Foucault, M. (1999b). *Seksualitetens historie I. Viljen til viten*. Exil.
- Foucault, M. (2008). *The birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230594180>
- Foucault, M., & Faubion, J. D. (2002). *Power. The Essential Works of Michel Foucault 1954-1984*. Penguin Books Ltd.
- Foucault, M., Senellart, M., Ewald, F., & Fontana, A. (2007). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France, 1977-78*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Frank, A. J., & Wilson, E. A. (2020). *A Silvan Tomkins Handbook - Foundations for Affect Theory*. University of Minnesota Press.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*(25/26), 56-80. <https://doi.org/10.2307/466240>
- Fricker, M. (2007). *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford University Press.
- Gergen, K. J. (2015). *An invitation to social construction* (3rd ed.). Sage.
- Gergen, K. J., & Gergen, M. (2005). *Social konstruktion - ind i samtalen*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Gilligan, J. (2001). *Violence: a Reflection on a National Epidemic*. Pantheon Books
- Gjerde, R. (2019). Pengegaver strømmer inn til gjenoppbygging av Notre-Dame. *Aftenposten*, 15.04.2019. <https://www.aftenposten.no/verden/i/Xg9jEx/pengegaver-stroemmer-inn-til-gjenoppbygging-av-notre-dame>
- Gramsci, A. (1998). *Selections from the prison notebooks*. Lawrence & Wishart Ltd.

- Hansen, N. R., Kumar, K., Arntsen, E. O., & Kristiansen, T. (2019). Tindersvindleren. VG, 16.02.2019. <https://www.vg.no/spesial/2019/tindersvindleren/>
- Heberlein, A. (2011). *En liten bok om ondskap*. Cappelen Damm.
- Hollway, W. (1984). Gender difference and the production of subjectivity. In *Changing the subject: Psychology, social regulation and subjectivity* (pp. 227-263).
- Hollway, W. (1997). *Changing the subject: Psychology, Social Regulation and Subjectivity*. Routledge.
- Høydal, H. F. (2022). *Abida Raja - frihetens øyeblikk*. Kagge forlag.
- Isdal, P. (2002). *Meningen med volden*. Kommuneforlaget.
- Isdal, P., & Ingebrigtsen, H. (2007). Det kunne bli et bra ekteskap av dette. *Fokus på familien*, 35(4), 251-261. <https://doi.org/10.18261>
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2.utgave ed.). Høyskoleforlaget.
- Jensen, P., & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Gyldendal Akademisk.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2017). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- JURK. (2023). *Økonomisk vold* [Brosjyre]. Oslo, Juridisk rådgivning for kvinner. <https://foreninger.uio.no/jurk/brosjyrer/okonomisk-vold.pdf>
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.
- Koren, C. (2012). *Kvinnenes rolle i norsk økonomi*. Universitetsforlaget.
- Krisesentersekretariatet. (2023). *Krisesentertilbudet*. Retrieved 27.04.2023 from <https://www.krisesenter.com/krisesentertilbudet/>
- Kristjánsson, M. (2018). *Hva ville Gerhardsen gjort?* Forlaget Manifest.

- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. W. H. Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Akademisk.
- Lid, I. M., & Wyller, T. (2022). Den humanistiske motmakten. Om makt, subjektivitet og kunnskapsregimer i velferdsyrker og samfunnsinstitusjoner. . In *Makt, motmakt og praksis. Bidrag til kritisk refleksjon innen diakoni og velferd* (pp. s. 9-20). Cappelen Damm. <https://doi.org/10.23865/noasp.167.cho>
- Lindholm, O. F. (2014). Diskriminering av gravide rammer bredt. *Dagsavisen*, 28.06.2014. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2014/06/28/diskriminering-av-gravide-rammer-bredt/>
- Lotherington, A. T. (2010). Rettferdighet. In B. Halsaa & A. Hellum (Eds.), *Sosiologi i dag* (Vol. 40). Universitetsforlaget. <https://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/978>
- Lynum, C. (2023). Penger er makt i parforholdet. *VG*, 13.03.2023. <https://www.vg.no/dinepenger/familie/i/76jmB9/cecilie-lynum-penger-er-makt-i-parforholdet>
- Lyon, D. (2001). *Surveillance Society: Monitoring Everyday Life*. Open University Press.
- Middelborg, J., & Samoilow, D. K. (2014). *Tryggere barndom. Et behandlingperspektiv på vold i familien*. Gyldendal Akademisk.
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora (5.utg.)* (978-82-7682-101-7). D. n. f. komiteene.
- NKVTS. (2018). *Voldsveileder. Ulike former for vold og overgrep.*, NKVTS. <https://voldsveileder.nkvts.no/innhold/vold-og-overgrep-mot-voksne-og-eldre/hva-er-vold-naere-relasjoner/ulike-former-vold-og-overgrep/>
- NOU 2023:11. (2023). Raskt og riktig. En helhetlig gjennomgang av klage- og ankesystemet i Arbeids- og velferdsetaten og Trygderetten. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-11/id2969126/>
- Oppegaard, S. M. N. (2020). Gig- og plattformøkonomien i den norske arbeidslivsmodellen - forutsetninger og konsekvenser. En casestudie av Uber Black i Oslo. *Søkelys på arbeidslivet*, 37(Utg.3), 168-182. <https://doi.org/1018261/issn.1504-7989-2020-03-03>

- Pedersen, S., Johnsen, P. F. F., Hanno, I. L. v., Stokke, O. M., & Myrvold, T. (2023). *Samfunnskostnader av vold i nære relasjoner*. M. Economics. <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2023-15-Samfunnsokonomiske-kostnader-av-vold-i-naere-relasjoner.pdf>
- Pinker, S. (2003). *The blank slate*. SD Books.
- Regjeringen. (2016-2017). *Prop. 12S. Opptreppingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-12-s-20162017/id2517407/?ch=11>
- Regjeringen. (2022). Rapport fra Europarådet om vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/rapport-fra-europaradet-om-vold-mot-kvinner-og-vold-i-naere-relasjoner/id2948771/>
- Regjeringen. (2023). Penger, kjønn og makt. Nasjonal likestillingskonferanse 2023, Oslo.
- Rye, V. (2021). Større fattigdom blant barn i Europa. *Klar Tale*, 27.10.2021. <https://www.klartale.no/norge/2021/10/27/storre-fattigdom-blant-barn-i-europa/>
- Råkil, M. (2002). *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Universitetsforlaget.
- Sanandaji, N. (2013). *Att spräcka glastaken: hur främjar vi kvinnors företagande och karriärer*. Sanandaji.
- Sikt. (2023). *Personvernhandbok for forskning*. <https://sikt.no/personvernhandbok-forskning>
- Skrede, J. (2018). *Kritisk diskursanalyse*. Cappelen Damm Akademisk.
- Sletteland, A. (2018). Da #metoo kom til Norge. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 42(3), 142-161. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2018-03-02>
- SmartePenger. (2023). *Guide til rammelån*. Retrieved 23.april 2023 from <https://www.smartepenger.no/lan/324-rammelan>
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2022). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research*. Sage.
- Soggiu, A.-S. (2023). *Vi fattigfolk*. Forlaget Manifest.

Statistisk sentralbyrå. (2022). *Fattigdomsproblemer, leveårsundersøkelsen*. Hentet 03.05.2023 fra. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekars/statistikk/fattigdomsproblemer-levekarsundersokelsen>

Thagaard, T. (2015). *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget.

Thomassen, M. (2017). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal Akademisk.

Underlid, K. (2005). *Fattigdommens psykologi. Oppleving av fattigdom i det moderne Norge*. Det Norske Samlaget.

Vatnar, S. K. B., Knoph-Karlsen, K., Nettet, M. B., Sandvik, A. M., Trønnes, H. C. S., & Bjørkly, S. (2015). *SARA - V3. Brukermanual. Vurdering av risiko for partnervold*. Norsk oversettelse. Protect International Risk and Safety Services

Willig, C. (2022). *Introducing Qualitative Research in Psychology* (Fourth edition ed.). Open University Press.

Ziaei, S., & Hammarström, A. (2023). The relationship between interpersonal violence in adulthood and mental health: a longitudinal study based on the Northern Swedish Cohort. *BMC Public Health*, 23:637. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15525-x>

Øfsti, A. K. S. (2008). *Some call it love : exploring Norwegian systemic couple therapists' discourses of love, intimacy and sexuality* University of East London]. London.

Øfsti, A. K. S. (2010). *Parterapi. Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Universitetsforlaget.

Øktedalen, T. (2015). *Are trauma-related shame and guilt part of the PTSD construct?* Doktorgradsavhandling. Akademika forlag.

Ølgaard, B. (2014). *Kommunikasjon og økomentale systemer. En introduktion til Gregory Batesons forfatterskab*. Akademisk forlag.

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet - barns strategier*. Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Vedlegg 2: Geografisk utvalgsstatistikk

Vedlegg 3: Informasjon til informantene

Vedlegg 4: Eksempel på transkripsjon

Vedlegg 5: Vurdering av behandling av personopplysninger fra NSD

Vedlegg 1: Intervjuguide

INTERVJU- OG TEMAGUIDE

«En studie om voldsutsattes kvinners forhold til egen økonomi og hvordan beslutningen om brudd fra voldelig partner påvirkes av dette»

Innledning

Avklaring av valg av informanter

Ønsker å snakke om kvinner som har forlatt (Willig, 2022) en voldelig partner, og som har etablert seg med selvstendig økonomiansvar etter bruddet. Informanter blir forespurt via krisesentre med lokasjon på Sør-Østlandet.

Informasjon om prosjektets formål og intervjuet

Formålet i forskningsprosjektet er å se nærmere på hvordan prosessen frem til beslutningen om et brudd oppleves for den voldsutsatte, med spesielt fokus på hvordan voldsutsatte kvinners forhold til økonomi påvirker beslutningen om å forlate en voldelig partner.

I forskningsprosjektet ønsker jeg også å se nærmere på hvordan den voldsutsatte opplever at det profesjonelle hjelpeapparatet, og samfunnet generelt, forholder seg til alle hensynene en voldsutsatt må ta, også her med et spesielt fokus på råd og informasjon den voldsutsatte har fått om økonomi.

Jeg skal samtale med få informanter, for å gå mer i dybden om tematikken i prosjektet.

I samtalene er jeg opptatt av å få frem informantenes fortellinger, refleksjoner og erfaringer om temaene som er beskrevet over.

Kort introduksjon av intervjuer

Studie, studiested og stilling

Spørsmål om informanten

Alder: (18-25 år / 25-35 år / 35-45 år / 45-50 år / Over 50 år)

Opprinnelsesland: (Etnisk norsk / Ikke-etnisk norsk opprinnelse. Ved ikke-etnisk norsk opprinnelse – hvor lang oppholdstid i Norge?)

Partners kjønn: (Kvinne / Mann / Ikke-binær)

Barn: (Ja/Nei)

Høyeste utdanning: (Ungdomsskole / Videregående skole / Fagutdanning / Bachelorgrad / Mastergrad)

Bosituasjon: (Eier egen bolig / Leier egen bolig / Bor hos andre / Institusjon)

Type voldsutsatthet: (Fysisk vold / psykisk vold / materiell vold / økonomisk vold / seksuell vold)

Tid siden samlivsbrudd fant sted: (0-2 år / 2-5 år / 5-10 år / mer enn 10 år)

Intervju

Del 1 - Beslutning om brudd med voldelig partner

- Med partneren du nå har flyttet fra, hvordan opplevde du at ansvaret for økonomien deres ble fordelt?
- Hvordan organiserte dere pengene deres? Var alt felles, eller hadde dere en annen ordning?
- Hvordan foregikk prat om økonomien deres?
- Hva slags innsikt hadde du i økonomien deres?
- Ved liten innsikt, hvordan opplevde du at du ble møtt når du ønsket å få innsikt i økonomien?
- Hva visste du *før* du flyttet fra partneren din om hva slags økonomisk situasjon du ville havne i når du ble alene?
- Hvordan påvirket den kunnskapen om den økonomiske situasjonen din, valget om å flytte fra partneren din?

Del 2 – Etter bruddet, i møte med hjelpeapparat

- Fikk du eller søkte du noen råd eller informasjon om økonomi, før du flyttet fra partneren din?
- Opplevde du at rådene eller informasjonen du fikk før du flyttet fra partneren din, stemte overens med det du erfarte etter du flyttet fra partneren din?
- Hvordan opplevde du samtalene om økonomien din når du kom til krisesenteret?
- Hvordan opplevde du at den økonomiske situasjonen din ble ivaretatt på krisesenteret?
- Hvis du visste det du *nå* vet om din økonomiske situasjon etter bruddet - før du flyttet fra partneren din, tror du det hadde påvirket valget ditt på en annen måte?
- Er det noe om økonomi du har erfart etter bruddet med partneren din, som du skulle ønske du visste om før bruddet?
- Hvordan skulle du ønske at du hadde fått den informasjonen?
- Hvor henter du informasjon og kunnskap om økonomiske spørsmål nå?
- Hvordan opplever du at økonomien din er nå etter at du flyttet fra partneren din?
- Har du noen økonomiske erfaringer du gjerne skulle vært foruten?
- Er det noe med økonomi som du opplever er vanskelig?

Avslutning

- Er det noe spesielt du har blitt opptatt av etter denne samtalen?
- Er det noe du føler du ikke har fått snakket om, eller ikke har blitt fokusert nok på i samtalen?
- Hvordan opplevde du samtalen vår, og spørsmålene i samtalen?

Vedlegg 2: Geografisk utvalgsstatistikk

Tallene er hentet fra SSB (<https://www.ssb.no/kommunefakta>), 29.10.2022.

Total bebygd areal Norge (km²): **5450** Totalantall mennesker Norge: **5408000**

	Dekker bebygd areal (km ²)	% av Total bebygd areal Norge	Dekker antall mennesker	% av Totalantall mennesker Norge
Oslo Krisesenter				
<i>Oslo kommune</i>	124,87	2,29	703979	13,02
Total	124,87	2,29	703979	13,02
Krisesenteret i Telemark (Skien)				
<i>Skien kommune</i>	41,23	0,76	55739	1,03
<i>Porsgrunn kommune</i>	25,74	0,47	36699	0,68
<i>Vinje kommune</i>	21,34	0,39	3781	0,07
<i>Nissedal kommune</i>	10,31	0,19	1423	0,03
<i>Tinn kommune</i>	17,52	0,32	5525	0,10
<i>Hjartdal kommune</i>	9,02	0,17	1564	0,03
<i>Tokke kommune</i>	10,75	0,20	2132	0,04
<i>Fyresdal kommune</i>	8,15	0,15	1200	0,02
<i>Kviteseid kommune</i>	11,78	0,22	2415	0,04
<i>Drangedal kommune</i>	14,48	0,27	4095	0,08
<i>Nome kommune</i>	12,01	0,22	6528	0,12
<i>Midt-Telemark kommune</i>	19,1	0,35	10536	0,19
<i>Seljord kommune</i>	9,65	0,18	2905	0,05
<i>Siljan kommune</i>	4,59	0,08	2368	0,04
<i>Bamble kommune</i>	18,56	0,34	14110	0,26
<i>Kragerø kommune</i>	17,76	0,33	10402	0,19
Total	251,99	4,62	161422	2,98
Østre Agder krisesenter (Arendal)				
<i>Arendal kommune</i>	34,52	0,63	45785	0,85
<i>Froland kommune</i>	12,92	0,24	6133	0,11
<i>Gjerstad kommune</i>	6,38	0,12	2430	0,04
<i>Grimstad kommune</i>	20,87	0,38	24250	0,45
<i>Risør kommune</i>	10,07	0,18	6803	0,13
<i>Tvedestrand kommune</i>	11,22	0,21	6138	0,11
<i>Vegårshei kommune</i>	6,57	0,12	2120	0,04
<i>Åmli kommune</i>	10,28	0,19	1804	0,03
Total	112,83	2,07	95463	1,77

Kongsberg Krisesenter

<i>Kongsberg kommune</i>	30,6	0,56	28246	0,52
<i>Notodden kommune</i>	20,96	0,38	13022	0,24
<i>Øvre Eiker kommune</i>	21,56	0,40	20259	0,37
<i>Flesberg kommune</i>	15,38	0,28	2707	0,05
<i>Rollag kommune</i>	9,21	0,17	1363	0,03
<i>Nore og Uvdal kommune</i>	18,12	0,33	2443	0,05
Total	115,83	2,13	68040	1,26

Krise- og incestsenteret i Fredrikstad

<i>Fredrikstad kommune</i>	53,36	0,98	84206	1,56
<i>Hvaler kommune</i>	11,78	0,22	4779	0,09
Total	65,14	1,20	88985	1,65

Krisesenteret i Vestfold (Tønsberg)

<i>Larvik kommune</i>	58,64	1,08	48024	0,89
<i>Sandefjord kommune</i>	50,72	0,93	65406	1,21
<i>Tønsberg kommune</i>	39,9	0,73	58133	1,07
<i>Færder kommune</i>	23,3	0,43	27168	0,50
<i>Horten kommune</i>	15,58	0,29	27600	0,51
<i>Holmestrand kommune</i>	29,64	0,54	25954	0,48
Total	217,78	4,00	252285	4,67

Krisesenteret i Mosseområdet

<i>Moss kommune</i>	29,72	0,55	50813	0,94
<i>Råde kommune</i>	11,38	0,21	8301	0,15
<i>Våler kommune</i>	8,25	0,15	5994	0,11
Total	49,35	0,91	65108	1,20

Total alle 7 krisesentrene	<u>937,79</u>	<u>17,21</u>	<u>1435282</u>	<u>26,54</u>
-----------------------------------	----------------------	---------------------	-----------------------	---------------------

Vedlegg 3: Informasjon til informantene

Vil du delta i et forskningsprosjekt om voldsutsattes kvinners forhold til egen økonomi og hvordan beslutningen om brudd fra voldelig partner påvirkes av dette?

I dette skrevet finner du informasjon om prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Forskningsprosjektet er en masteroppgave som utføres av Tone Withbro-Svendsen (student ved masterstudiet i familieterapi og systemisk praksis, VID vitenskapelige høgskole, Oslo). Til daglig jobber jeg som familieterapeut ved et krisesenter, der jeg har samtaler med voldsutsatte kvinner, menn og barn. Gjennom disse samtalene har jeg erfart at en voldsutsatt har mange hensyn å ta i bruddprosessen sin, utover den voldelige partneren. Det må også tas hensyn til blant annet barn, utvidet familie, økonomi, arbeidsplass, sykdom og rusproblematikk.

Formålet i forskningsprosjektet er å se nærmere på hvordan prosessen frem til beslutningen om et brudd oppleves for den voldsutsatte, med spesielt fokus på hvordan voldsutsatte kvinners forhold til økonomi påvirker beslutningen om å forlate en voldelig partner.

I forskningsprosjektet ønsker jeg også å se nærmere på hvordan den voldsutsatte opplever at det profesjonelle hjelpeapparatet, og samfunnet generelt, forholder seg til alle hensynene en voldsutsatt må ta, også her med et spesielt fokus på råd og informasjon den voldsutsatte har fått om økonomi.

Hovedtemaene for masterprosjektet vil være vold i nær relasjon, makt, økonomisk ulikhet, økonomisk kompetanse, økonomisk vold, systemmakt, samfunnsstrukturer og terapeuters forforståelse.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelige høgskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i dette prosjektet, fordi du er en kvinne som har kommet til et krisesenter etter brudd med voldelig partner. Jeg ønsker å snakke med deg om hva slags opplevelser du har rundt egen økonomi både før og etter bruddet med den voldelige partneren. Utvalget er gjort ved henvendelse til flere krisesentre, da det er ønskelig med informanter fra forskjellige krisesentre.

For å delta trengs det ikke spesiell kunnskap om, eller forståelse for, økonomi.

Av hensyn til å ivareta anonymitet hos informantene, er geografisk lokasjon på informanten ikke viktig.

Hva innebærer det for deg å delta?

Prosjektet er kvalitativt, som vil si at jeg ønsker å snakke med få informanter, for å gå mer i dybden om tematikken i studiet. Jeg ønsker å høre dine fortellinger, refleksjoner og erfaringer om temaene som er beskrevet over.

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det å delta i et semistrukturert forskningsintervju, som minner om en samtale. Varighet vil være ca. én time.

For å sikre anonymisering av tredjepersoner, som vil si personer som din tidligere partner, barn, søsken, foreldre eller ansatte i hjelpeapparatet (for eksempel på kriesenteret du har vært tilknyttet), bes det om at du ikke bruker navnet på disse, eller navnet på hjemsted eller arbeidsplass til disse.

Jeg kommer til å ta lydopptak av samtalen. Etter samtalen er over, vil lydopptaket transkriberes, som vil si at jeg skriver ned alt som skjer i lydopptaket. Det vil bli anledning for deg til å lese gjennom transkriberingen i etterkant, om du ønsker dette.

Samtalen foregår på kriesenteret du har vært knyttet til, eventuelt på annet egnet møtested, om det er ønskelig for deg.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Datamaterialet vil oppbevares innelåst, og ditt navn og kontaktopplysninger vil erstattes med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data.

I tillegg til meg som student, vil min veileder på masteroppgaven, Anne Kyong Sook Øfsti, (førsteamanuensis ved VID vitenskapelige høgskole), ha tilgang på lydfiler av intervjuene og transkribering av disse. I forbindelse med presentasjon av masteroppgaven og ved eventuell publisering av oppgaven, vil dine beskrivelser være anonymisert og du vil ikke kunne identifiseres, verken ved navn eller kriesenter du er tilknyttet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene dine slettes når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er innen utgangen av juni 2023.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,

- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID vitenskapelige høgskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

VID vitenskapelige høyskole ved:

Student: Tone Blomquist Withbro-Svendsen

(E-post: withbro@hotmail.com / Telefon: 92603582)

Veileder: Anne Kyong Sook Øfsti

(E-post: anne.ofsti@vid.no / Telefon: 91323117)

Vårt personvernombud: Nancy Yue Liu

(E-post: nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no / Telefon: 93856277)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Tone Blomquist Withbro-Svendsen

Student

Anne Kyong Sook Øfsti

Prosjektansvarlig/Veileder

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*En studie om voldsutsatte kvinners forhold til egen økonomi og hvordan beslutningen om brudd fra voldelig partner påvirkes av dette*»

og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det tas lydopptak av intervjuet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Eksempel på transkripsjon

Transkribering av intervju med informant E

Varighet på lydopptak: 75,25 min

(60,00 min + 15,25 min)

01.02.2023

- Identifiserbar informasjon er fjernet, og erstattet med: *{sekvens med sensitive personopplysninger}*
- Følelsesmessige uttrykk er merket slik: *[latter], [gråt], [sukk]*
- Naturlige pauser i samtalen er merket med: ...
- Lengre pauser er merket med: *[lang pause]*.
- Ord som er vesentlig understreket i samtalen av informanten er merket med kursiv og utheving, eksempel; - han sa det var *sin* hund.
- Direkte sitering fra samtaler informantene refererer til, er merket med kursiv og satt i anførselstegn.

Intervjuer:

Sånn. Da er det første spørsmålet, og det er... Med den partneren som du flyttet fra, hvordan opplevde du at ansvaret for økonomien deres ble fordelt mellom dere?

Informant E:

Ganske urettferdig. For det som jeg tjente, vi hadde felles konto, så det som jeg tjente det gikk rett til felleskontoen, uten at jeg trakk noe av til meg selv. Og hans penger, han overførte en del, og så sparte han resten. Kanskje tjue prosent, av hundre prosent lønn, det som han tjente. Og...han hadde full kontroll over min konto, og jeg hadde null kontroll over hans penger og kontoer.

Intervjuer:

Tjente han mye mer enn deg?

Informant E:

Ja.

Intervjuer:

Ja. Vet du hvor mye mer han tjente? Eller fikk du ikke lov til å vite det?

Informant E:

Nei.

Intervjuer:

Ja, da hadde dere...hvordan foregikk det hvis dere pratet...hvis dere pratet om økonomien deres?

Informant E:

Det var ganske vanskelig å prate om økonomi. For noen ganger skjulte han...han hadde penger, men når jeg spurte om penger for eksempel til å kjøpe noe nytt til huset, så sa han «nei, jeg har ikke penger». Da begynte vi å diskutere, og så ble det til krangel etterpå. For jeg visste at han hadde penger, det var bare jeg som ikke fikk vite, men han hadde penger hele tiden på konto.

Intervjuer:

Visste du at han hadde penger, var det på måten han sa det på?

Informant E:

Ja, altså han løy. Han sa, «jeg har ikke penger», men jeg visste at han hadde penger.

Intervjuer:

Var det noe du fikk penger til, lettere enn andre ting?

Informant E:

Nei.

Intervjuer:

Så du måtte spørre om alt?

Informant E:

Ja, det ligger liksom i kulturen vår.

Intervjuer:

Fortell litt mer om det.

Informant E:

Jeg vokste opp i et annet land, med en annen kulturell bakgrunn. Der er det sånn at når man gifter seg, om du trenger penger, så må du spørre mannen din. Det betyr at han føler seg stolt, og som en mann, og at han...oftest er det mannen som har ansvaret for økonomien, og kvinnene jobber ikke. Så...men her var situasjonen annerledes, for jeg jobbet og gikk på skole når vi kom til Norge. Han sa at kulturen var den samme, selv om vi hadde flytta fra hjemlandet. Men jeg nekta...jeg nekta å følge den kulturen. Jeg sa vi er gift og bor sammen, så økonomien er femti-femti, det er ikke sånn at jeg skal komme hele tiden og spørre om penger. Han vippset meg, hvis jeg for eksempel var i byen, eller med venner, eller jeg trengte å kjøpe klær til barna eller til meg. Eller så var han med, og brukte sitt kort, eller felleskontokortet som vi hadde. Eller så vippset han. Noen ganger opplevde jeg at jeg ikke hadde nok penger når jeg var i byen, så jeg måtte spørre han en gang til om penger. Da vippset han litt til. Men det var jo ganske begrenset for meg.

Intervjuer:

Hvordan opplevde du det da, at du måtte stå i byen uten nok penger?

Informant E:

Det var så vanskelig. Jeg tenkte at jeg jobber også og går på skolen, det er urettferdig rett og slett. Det er også mine penger. Og jeg var ganske sånn ansvarlig. Jeg var ikke som en fjortenåring som bare bruker penger uten å tenke på at vi må betale husleia og betale for mat og sånt. Jeg kjøpte bare det jeg trengte, og ikke...for eksempel hvis jeg ønsket å kjøpe en klokke til meg, så visste jeg at det ikke var viktigst å bruke penger på. Så jeg visste at jeg måtte stoppe de tankene, og heller tenke på at *«hei, jeg er mamma, jeg har barn, og jeg må forsørge dem, og jeg er gift og han er så vanskelig når det gjelder økonomi»*. Så du får en ganske rar følelse. At jeg følte meg som en tolvåring, som spør pappaen sin om å vippse penger når du er i byen [latter].

Vedlegg 5: Vurdering av behandling av personopplysninger fra NSD

[Meldeskjema](#) / [En studie om voldsutsatte kvinners forhold til egen økonomi og hvor...](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer 489997	Vurderingstype Standard	Dato 23.11.2022
----------------------------------	-----------------------------------	---------------------------

Prosjektittel

En studie om voldsutsatte kvinners forhold til egen økonomi og hvordan beslutningen om brudd fra voldelig partner påvirkes av dette

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høgskole / Fakultet for sosialfag / Fakultet for sosialfag Oslo

Prosjektansvarlig

Anne Kyoung Sook Øfsti

Student

Tone Blomquist Withbro-Svendsen

Prosjektperiode

01.10.2022 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

VIKTIG INFORMASJON TIL DEG

Du må lagre, sende og sikre dataene i tråd med retningslinjene til din institusjon. Dette betyr at du må bruke leverandører for spørreskjema, skylagring, videosamtale o.l. som institusjonen din har avtale med. Vi gir generelle råd rundt dette, men det er institusjonens egne retningslinjer for informasjonssikkerhet som gjelder.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om helseopplysninger frem til 30.06.2023.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp

til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

Behandlingen av særlige kategorier av personopplysninger er basert på uttrykkelig samtykke fra den registrerte, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a og art. 9 nr. 2 a.

LOVLIG GRUNNLAG FOR TREDJEPERSON

Under datainnsamlingen (intervju) kan det fremkomme bakgrunnsopplysninger som vil kunne identifisere en person om partner til Utvalg 1. Det skal bare registreres alminnelige kategorier av personopplysninger om tredjeperson og disse skal anonymiseres fortløpende.

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger om tredjeperson med grunnlag i en oppgave av allmenn interesse (forskning), jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 e), jf. personopplysningsloven § 8. Prosjektet gjør nødvendige tiltak for å ivareta de registrertes rettigheter og friheter, jf. art. 89 nr. 1.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER – TREDJEPERSONER

Så lenge tredjepersoner kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og protest (art. 21).

Vi vurderer at det kan unntas fra informasjonsplikt etter art. 14 nr. 5 b), der personopplysninger ikke har blitt samlet inn fra den registrerte, ettersom det vil innebære en uforholdsmessig stor innsats å gi informasjon, sett opp mot nytten av å informere. Det kan også være en byrde for utvalg 1 om man gir informasjon.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Vi vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring, videosamtale o.l.) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos oss: Olav Rosness, rådgiver.

Lykke til med prosjektet!